

**Uchwała Nr XVIII/220/2008
Rady Miasta Tarnobrzeg
z dnia 28 lutego 2008 r.**

**w sprawie przyjęcia „Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych
miasta Tarnobrzega”**

Na podstawie art.18 ust.1 ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (tekst jednolity Dz. U. Nr 142 z 2001 r. poz. 1591 z późn. zm.), oraz art.17 ust. 1 pkt. 1 ustawy z dnia 12 marca 2004r. o pomocy społecznej (Dz. U. Nr 64, poz. 593 z późn. zm), **Rada Miasta Tarnobrzeg**

uchwała , co następuje:

§ 1

Przyjmuje się” Strategię Rozwiązywania Problemów Społecznych miasta Tarnobrzega” stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2

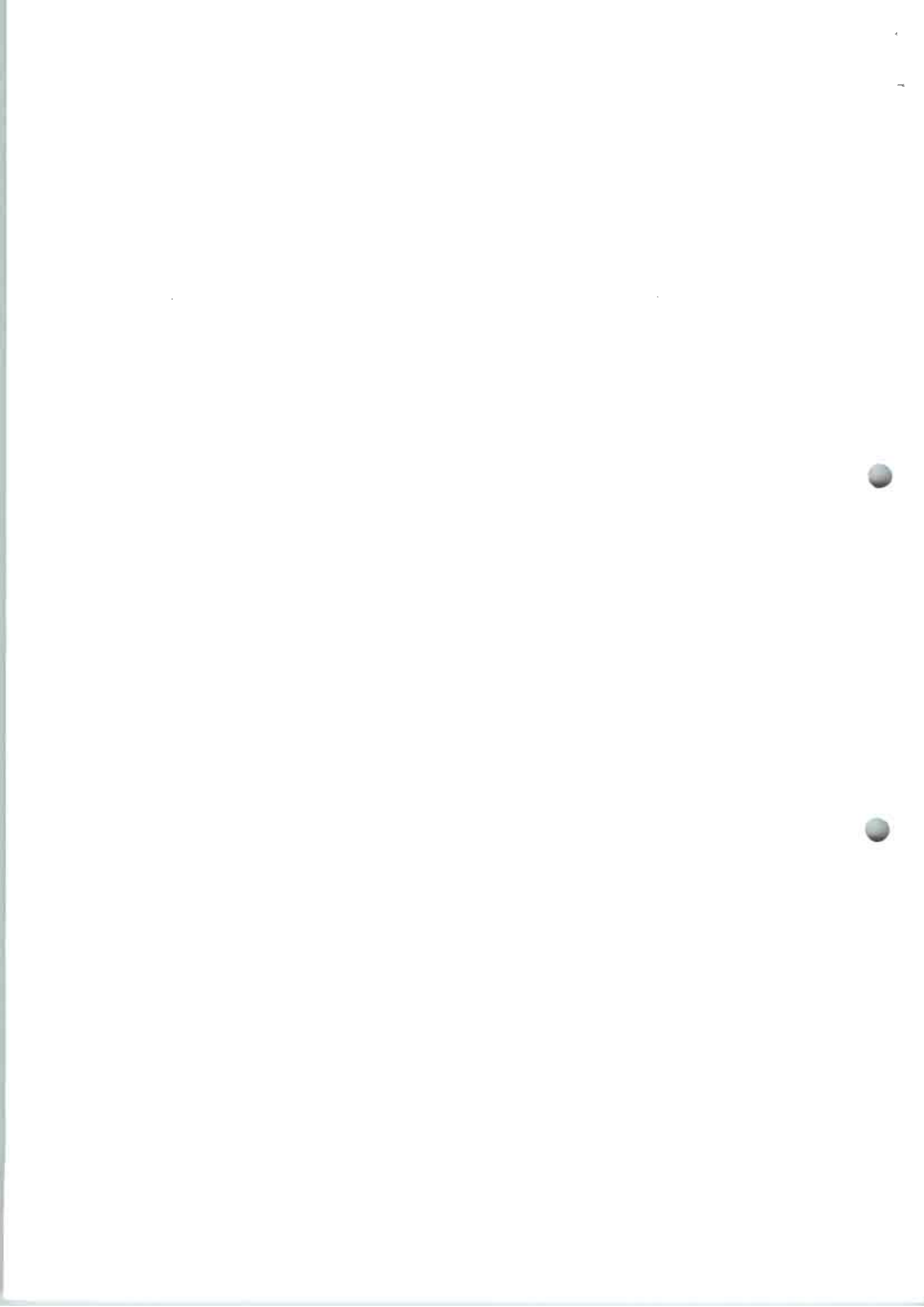
Wykonanie uchwały powierza się Prezydentowi Miasta.

§ 3

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący Rady
Jurand Lubas

**STRATEGIA
ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH
MIASTA TARNOBRZEGA**

Dokument został opracowany przez pracowników

Instytutu Socjologii PWSZ w Tarnobrzegu:

Dr Jan Mróz

Dr Piotr Setlak

Dr Piotr Szulich

Dr Teresa Zbyrad

Dr Marek Ziemba

Wstęp

Strategie tworzone przez władze samorządowe wpisują się w Narodową Strategię Polityki Społecznej na lata 2007-2013 przyjętą przez Radę Ministrów dnia 13 września 2005 roku. Opracowanie strategii narodowej ma swoje źródło w Strategii Lizbońskiej przyjętej do realizacji przez kraje Unii Europejskiej w 2000 roku, której celem jest uczynienie z UE obszaru o dynamicznie rozwijającej się gospodarce przy jednoczesnym wzroście zatrudniania i spójności społecznej oraz z poszanowaniem środowiska naturalnego.

Strategia rozwoju gminy stanowi wyzwanie dla lokalnych władz, zatroskanych o budowanie dobrobytu w małej „ojczyźnie”, której częścią składową jest społeczność lokalna. Celem strategii jest ustalenie kierunków działania w rozwiązywaniu problemów mieszkańców gminy. Realizacja strategii nie jest zadaniem łatwym, a same władze samorządowe nie udźwigną ciężarów zadań, jakie niesie życie. Dlatego u podstaw wdrażania strategii leży zasada współpracy i koordynacji wielu podmiotów lokalnych, nie tylko instytucji samorządowych, ale i pracodawców oraz organizacji pozarządowych.

Niniejsza strategia dotyczy rozwiązywania problemów społecznych. Obowiązek opracowania Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych wynika z ustawy o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004 roku. Zgodnie z art. 17.1. Do zadań własnych gminy o charakterze obowiązkowym należy:

Opracowanie i realizacja gminnej strategii rozwiązywania problemów społecznych ze szczególnym uwzględnieniem programów pomocy społecznej, profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych i innych, których celem jest integracja osób z grup szczególnego ryzyka.

Zgodnie z założeniami, strategia uwzględniająca rozwiązywanie problemów społecznych ma stanowić kompleksowe wskazanie działań podejmowanych przez samorząd, w celu poprawy warunków życia mieszkańców. Problemy społeczne wymagają wcześniejszej diagnozy. Niniejsza strategia powstała w oparciu o badania ankietowe i analizę danych zastanych w celu określenia i zdefiniowania problemów, ustalenia ich przyczyn i perspektywy zmian.

Przekazanie samorządom zadania rozwiązywania tych problemów wynika z istoty decentralizacji struktur centralnych. Samorząd lokalny określa się jako samorząd gospodarzy danego terytorium oraz reprezentantów i obrońców interesów społeczności lokalnej. Natomiast istotą decentralizacji administracji jest ustawowe przeniesienie zasad i kompetencji decyzyjnych ze szczebla centralnego, na rzecz administracyjnych struktur samorządowych. Dzięki procesom decentralizacji, demokracji i zbiorowego upodmiotowienia politycznego i gospodarczego mieszkańców – wytworzył się w świadomości społecznej pogląd, iż rozszerzył się zakres

wolności. Tu warto przytoczyć słowa słynnego myśliciela: *A przecież właśnie w gminie tkwi siła wolnych społeczeństw. Instytucje gminne są dla wolności tym, czym dla nauki są szkoły podstawowe: sprawiają, że wolność staje się dostępna dla ludu, pozwalają mu zasmakować w swobodnym jej praktykowaniu i przyzwyczajają go do postępowania się nią* (A. de Tocqueville).

Przeniesienie wielu kompetencji ze szczebla centralnego na lokalny ma źródło w racjonalnym działaniu. Samorządy mogą lepiej i trafniej oceniać potrzeby społeczności i w ten sposób dostosować formy działania do lokalnych warunków. Powinny też maksymalnie wykorzystać potencjał środowiska lokalnego. Na szczeblu samorządowym w lepszej skali możliwe jest zauważenie wszystkich rzeczywistych potrzeb, ich środowiskowych uwarunkowań i różnicowań, dobór właściwych sposobów ich zaspokajania, integracja przedsięwzięć oraz optymalne wykorzystanie zasobów i środków.

Prezentowana strategia została opracowana przez Instytut Socjologii Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. prof. Stanisława Tarnowskiego w Tarnobrzegu. Prace nad strategią trwały 6 miesięcy. Podstawą opracowania niniejszej strategii stała się analiza danych zastanych z następujących instytucji w Tarnobrzegu: Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie, Powiatowy Urząd Pracy, Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, Urząd Statystyczny oraz Wydział Ewidencji Ludności (Urząd Miasta). Nowość prezentowanej strategii społecznej – w stosunku do wcześniejszych strategii rozwoju miasta Tarnobrzeg – polega

na kompleksowym ujęciu tej problematyki. Bazą dla niej są badania ankietowe mieszkańców w powyższym aspekcie. Przebadana w ten sposób populacja obejmowała 420 osób. Same badania zostały przeprowadzone w kwietniu 2007.

Ocena obecnie realizowanych zadań została dokonana na podstawie danych zawartych w Strategii Miasta Tarnobrzeg na lata 2006-2013. Natomiast określenie celów strategicznych w rozwiązywaniu problemów społecznych znalazło swoje uzasadnienie w następujących aktach prawnych:

- Ustawa o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004
- Strategia Polityki Społecznej na lata 2007-2013
- Krajowa Strategii Zatrudnienia na lata 2007-2013
- Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie
- Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi

- Krajowy Plan Działania na Rzecz Integracji Społecznej 2006-2008
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie.

Opracowanie obejmuje 3 części. **Pierwsza**, ukazuje specyfikę społeczności lokalnej i ma na celu prezentację podstawowych informacji o gminie, ludności, rynku pracy, pomocy społecznej, edukacji, służby zdrowia i organów zapewniających bezpieczeństwo miasta. Część **druga** stanowi diagnozę problemów społecznych miasta Tarnobrzega, opinie mieszkańców i oczekiwania. Część **trzecia** określa cele strategiczne, operacyjne i związane z nimi zadania.

CZĘŚĆ I – MIASTO TARNOBRZEG I JEGO SPECYFIKA

Tarnobrzeg leży na prawym brzegu Wisły, w południowo - wschodniej części Polski, na piaszczystej równinie Kotliny Sandomierskiej. Zajmuje obszar 86 kilometrów kwadratowych i liczy ponad 50 tys. mieszkańców. Miasto Tarnobrzeg w swoich granicach administracyjnych posiada wyodrębnione osiedla rolnicze: Wielowieś, Mokrzeszów, Zakrzów, Dzików, Ocice, Miechocin i Nagnajów, Sielec i Sobów. Najbliższe większe ośrodki miejskie to: Sandomierz, Stalowa Wola, Mielec, Nowa Dęba, Kolbuszowa i Rzeszów (miasto wojewódzkie).

W wyniku reformy administracyjnej państwa w 1999 roku Tarnobrzeg przestał pełnić funkcję stolicy województwa. Według nowego podziału administracyjnego Polski, Tarnobrzeg wszedł w skład województwa podkarpackiego ze stolicą w Rzeszowie. Jednocześnie miasto stało się siedzibą powiatu grodzkiego oraz ziemskiego, w skład którego weszły gminy: Baranów Sandomierski, Gorzyce, Grębów i Nowa Dęba.

Głównym surowcem mineralnym regionu jest siarka, której złoża odkryto w 1953 roku, i która w znacznym stopniu przyczyniła się do szybkiego rozwoju miasta. Siarka była główną kopalnią eksploatowaną na terenach położonych w pobliżu miasta. Dekoniunktura na rynkach światowych spowodowała spadek jej cen i nieopłacalność wydobywania. W miejscu wyrobiska eksploatacyjnego likwidowanej kopalni siarki „Machów” powstaje zbiornik wodny, który wraz z przyległymi do niego terenami zostanie zagospodarowany w kierunku rekreacyjnym. Zbiornik wodny zaprojektowany w wyrobisku górniczym Kopalni Siarki „Machów” będzie posiadał kubaturę ok. 112 mln m³ i zajmie powierzchnię ok. 455 ha. Będzie on drugim pod względem wielkości, po zalewie Solińskim zbiornikiem wodnym w województwie.

Do najważniejszych zakładów produkcyjnych miasta Tarnobrzega należą: Zakłady Chemiczne „Siarkopol” Tarnobrzeg Sp. z o. o., ZSChIM Piotrowice II Sp. z o.o., Zakłady Chemiczne ANSER-TARNOBRZEG Sp. z o.o., KOMA Stahlbau Sp. z o.o., Zakład Mechaniczny „SIARKOPOL” Sp. z o.o., SKOBUD – firma budowlana.

Każdego roku przybywa podmiotów gospodarczych szczególnie w handlu i usługach. Najwięcej jednostek działa w sektorach: handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, motocykli oraz sprzedaży artykułów użytku osobistego i domowego, obsługa nieruchomości, wynajem i usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej oraz budownictwo.

Warto podkreślić, że Tarnobrzeg został objęty specjalną strefą ekonomiczną. Tarnobrzaska Specjalna Strefa Ekonomiczna Euro-Park Wisłosan (TSSE) ustanowiona została 9 września 1997 roku na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów. Składa się z podstref:

Stalowej Woli, Tarnobrzega, Staszowa, Nowej Dęby, Radomia, Jasła i Ożarowa. Strefa ustanowiona została na okres 20 lat. Dla TSSE Euro-Park Wisłosan proponuje się maksymalny poziom zwolnień podatkowych przewidzianych ustawą, tj. uprawnienie do całkowitego zwolnienia od podatku dochodowego przez okres równy połowie czasu trwania strefy, czyli 10 lat. Zarządzającym strefą jest Agencja Rozwoju Przemysłu S. A w Warszawie. Celami utworzenia TSSE były:

- przyspieszenie rozwoju gospodarczego regionu
- podwyższenie poziomu życia mieszkańców
- przeciwdziałanie recesji gospodarczej
- wzmocnienia rozwoju działalności gospodarczej
- tworzenie szans uzyskania pracy mieszkańcom regionu
- złagodzenie problemów społecznych związanych ze zwolnieniami pracowników
- stworzenie w regionie tarnobrzeskim miejsc pracy absolwentom szkół i uczelni wyższych
- restrukturyzacja dużego obszaru przemysłowego.

1.1. Ludność miasta Tarnobrzega

Kapitał ludzki jest bardzo ważny dla każdego miasta, ponieważ to ludzie w największym stopniu kreują jego infrastrukturalny, instytucjonalny, kulturowy, społeczno-demograficzny i intelektualny potencjał. Człowiek jest podstawą każdego miejsca w którym jest kultura i cywilizacja. Twórczość człowieka w pracy, w dziedzinie zabawy i rozrywki, w dziedzinie wychowania i codziennego życia jest nieodłącznym składnikiem codzienności miast – siedzib ludzkiego dziania się. To od mentalności człowieka, jego nastawienia do rzeczywistości biernej bądź czynnej zależy najbliższe środowisko społeczne człowieka. Dlatego też kapitał ludzki rozumiany jako godnościowo-osobowa racja istnienia systemów ekonomiczno-społecznych, zawiera się w szacunku do człowieka jako niepowtarzalnej osoby zdolnej do rozumnego i wolnego działania

Poniższe trzy tabele przedstawiają zmiany jakie zaszły w Tarnobrzegu w odniesieniu do liczby ludności w okresie ostatnich dziewięciu lat. Pierwsza z nich pokazuje dynamikę liczby ludności miasta z uwzględnieniem płci i współczynnika feminizacji, druga – ruch naturalny mieszkańców z uwzględnieniem przyrostu naturalnego, trzecia – migracje wewnętrzne mieszkańców Tarnobrzega z uwzględnieniem salda migracji.

Tabela 1. Liczba ludności w Tarnobrzegu w latach 1998-2006

Lata	Ogółem	Gęstość zaludnienia na 1 km ²	Mężczyźni	Kobiety	Współczynnik feminizacji
1998	51 061	591	24 905	26 156	105
1999	51 291	596	25 022	26 269	105
2000	51 176	595	24 946	26 230	105
2001	51 188	595	25 303	26 468	105
2002	50 376	587	24 295	26 081	107
2003	50 310	586	24 214	26 096	108
2004	50 362	583	24 302	26 060	108
2005	50 306	584	24 270	26 036	109
2006*	50 033	584	23 973	26 060	108

* dane z dnia 30 VI 2006, Źródło: Urząd Statystyczny w Tarnobrzegu

Tabela 2. Ruch naturalny w Tarnobrzegu w latach 1998 - 2006

Lata	Małżeństwa		Urodzenia żywe		Zgony		Przyrost naturalny	
	W liczbach bezwzg.	Na 1000 ludności	W liczbach bezwzg.	Na 1000 ludności	w liczbach bezwzg.	Na 1000 ludności	w liczbach bezwzg.	Na 1000 ludności
1998	314	6,1	498	9,6	333	6,4	165	3,2
1999	304	5,9	485	9,4	309	6,0	176	3,4
2000	326	6,3	499	9,6	328	6,3	171	3,3
2001	269	-	477	-	318	-	159	-
2002	264	5,3	423	8,3	303	6,0	120	2,4
2003	326	6,5	422	8,3	340	6,7	82	1,6
2004	285	5,7	411	8,1	315	6,2	96	1,9
2005	284	5,6	418	8,3	334	6,6	84	1,7
2006*	-	-	-	-	-	-	-	-

*- brak danych w dniu 28.04.2007, Źródło: Urząd Statystyczny w Tarnobrzegu

Tabela 3. Migracje wewnętrzne ludności w Tarnobrzegu w latach 2004 -2006

* Lata	Napływ	Odplyw	saldo migracji dla miasta
	Razem	Razem	
1998	421	561	-140
1999	544	579	-35
2000	391	515	-124
2001	423	700	-277
2002	384	659	-275
2003	441	695	-216
2004	395	659	-264
2005	380	541	-161
2006*	-	-	-

* brak danych w dniu 28.04.2007, Źródło: Urząd Statystyczny w Tarnobrzegu

Analiza danych w latach 1998-2006 pokazuje (tab. nr 1, 2, 3), że w badanym okresie:

- ludność miasta zmniejszyła się o 1028 osób
- zmniejszyła się liczba zawieranych małżeństw z 314 w 1998 roku do 284 w 2005 roku
- nastąpił spadek liczby urodzeń z 498 w 1998 roku do 418 w 2005 roku
- zmniejszył się przyrost naturalny z 3,2 w 1998 roku do 1,7 w 2005 roku
- zwiększyło się saldo migracji ludności z -140 w 1998 roku do -161 w 2005 roku.

Wnioski te wydają się być niekorzystne dla rozwoju systemu społecznego miasta Tarnobrzega. Spadek liczby urodzin, czy też zmniejszająca się liczba zawieranych małżeństw może stanowić przesłankę starzenia się społeczności lokalnej. Pytaniem oczywiście jest przyczyna takiego stanu rzeczy, który też ma tendencje do utrzymywania się w całym kraju. Wśród przyczyn dopatruje się zwykle czynników ekonomicznych zapominając o czynnikach mentalnościowo-kulturowych. Lata dziewięćdziesiąte XX wieku to wolność naszego kraju odzyskana po blisko półwiecznej dominacji komunizmu, trudna wolność bo wywalczona ale i zadana. Wolność zadana jako wymiar odpowiedzialności za czyn człowieka. Powstają pytania czy zachłysięcie się wolnością społeczeństwa polskiego nie wyzwoliło braku granic etycznych - odpowiedzialności, zwłaszcza w propagowanych u ludzi młodych: stylach życia, wzorcach osobowych czy też autorytetach.

W kolejnej tabeli (nr 4) zaprezentowano dane dotyczące liczby ludności miasta znajdującej się w wieku przedprodukcyjnym, wieku produkcyjnym i wieku poprodukcyjnym. Warto przy tym zaznaczyć, że dane te nie oznaczają (nie utożsamiają) liczby osób niepracujących, pracujących, będących na rencie i emeryturze.

Tabela 4. Ludność miasta według wieku w latach 1998-2004

Lata	w. przedprodukcyjny	w. produkcyjny	w. poprodukcyjny	Wskaźnik obciążenia demograficznego
1998	13 468	32 828	4 765	55,5
1999	13 074	33 193	5 024	54,5
2000	12 466	33 450	5 260	53,0
2001	11 941	33 760	5 487	53,0
2002	11 539	32 924	5 913	53,0
2003	11 102	33 077	6 131	52,0
2004	10 602	33 108	6 326	51,1
2005	10.195	33.312	6.608	50,7
2006*	-	-	-	

*- brak danych w dniu 28.04.2007, Źródło: Urząd Statystyczny w Tarnobrzegu

Zmniejsza się także liczba osób w wieku przedprodukcyjnym (tab. nr 4), natomiast wzrasta liczba osób w wieku produkcyjnym i poprodukcyjnym. Jest to wypadkowa niskiego przyrostu

naturalnego jaki obserwuje się w mieście. Natomiast wskaźnik obciążenia demograficznego tj. stosunek ludności w wieku nieprodukcyjnym przypadającej na 100 osób w wieku produkcyjnym, był niewysoki i wskazuje w ostatnich latach tendencję malejącą. Oznacza to korzystne proporcje pomiędzy ludnością czynną zawodowo i ludnością niepracującą. Wielkość malejąca tego wskaźnika jest także wynikiem malejącego przyrostu naturalnego.

Kolejne zestawienie (tabela nr 5) zawiera informacje na temat wykształcenia tarnobrzeżan – dane pochodzą z 2002 roku.

Tabela 5. Ludność według poziomu wykształcenia w 2002 roku

Wyższe	Policealne	Średnie	Zasadnicze zawodowe	Podstawowe ukończone	Podstawowe nieukończone	Nieustalony poziom wykształcenia
5588	1751	14 322	8 781	9 692	1139	1365

Źródło: Urząd Statystyczny w Tarnobrzegu

Informacje dotyczące wykształcenia ludności Tarnobrzega pochodzą z danych, które zostały zebrane podczas Narodowego Spisu Powszechnego w 2002 roku. Wynika z nich, że największa ilość osób posiada wykształcenie średnie. Drugą co do wielkości jest kategoria osób, legitymujących się wykształceniem podstawowym ukończonym. Kolejne lokaty w gradacji malejącej uzyskało wykształcenie zasadnicze zawodowe, wyższe, policealne i w końcu - podstawowe nieukończone.

Na podstawie posiadanych danych dotyczących ludności Tarnobrzega, zakładając stałe utrzymywanie się dotychczasowych tendencji w ruchu naturalnym i migracjach wewnętrznych, można podać prognozę liczby mieszkańców miasta, która przedstawia się następująco:

Tabela 6. Prognoza ludności dla miasta Tarnobrzeg

Rok	2010	2015	2020	2025	2030
Liczba ludności w tys.	49,1	48,1	46,6	44,7	42,4

Z istniejących danych i z przedstawionej tabeli nr 6 wynika, że ludność Tarnobrzega ciągle maleje i w 2030 roku osiągnie wielkość 42,4 tys. Osób. Ta tendencja nie jest ewenementem lecz normą w skali kraju i Europy.

1.2. Lokalny Rynek Pracy

Restrukturyzacja gospodarki wywiera istotny wpływ na kształtowanie się rynku pracy. Dotyczy to także zasobów pracy, jakimi dysponuje rejon Tarnobrzega. Od początku przemian gospodarczych widoczny jest spadek popytu na siłę roboczą. Jednakże od 2004 roku jest zauważalne zahamowanie tego procesu, a nawet lekki wzrost liczby pracujących. Taki efekt jest wypadkową wielu faktów i procesów społecznych, ekonomicznych i demograficznych. Konsekwencją tego jest pozytywny proces zahamowania wzrostu bezrobocia.

Tabela 7. Stopa bezrobocia w Tarnobrzegu, województwie i w Polsce

Lata	Stopa bezrobocia w Tarnobrzegu	Stopa bezrobocia w województwie	Stopa bezrobocia w Polsce
1998	12,4	12,0	10,4
1999	14,4*	14,5	13,1
2000	15,3	15,9	15,0
2001	18,5	17,3	17,4
2002	18,4	16,9	18,1
2003	18,5	16,7	18,0
2004	18,5	19,1	19,0
2005	17,4	17,9	17,9
2006	15,1	16,2	14,8

* dane dotyczą powiatu ziemskiego i grodzkiego, Źródło: Urząd Statystyczny w Tarnobrzegu

Z powyższej tabeli wynika, że w 2004 roku nastąpił koniec wzrostu bezrobocia, a w następujących po nim latach widoczny jest powolny wzrost liczby zatrudnionych. Podobnie maleje stopa bezrobocia, i chociaż jest ona nadal wyższa niż w całym kraju, to w skali województwa podkarpackiego miasto wypada lepiej, co jest odwróceniem trendu z lat 1998-2003.

Na stopę bezrobocia niewątpliwie duży wpływ ma udział sektora prywatnego w ogóle zatrudnienia – duży odsetek tego udziału znamionował będzie korzystny trend, świadczący o wzroście zatrudnienia i rozwoju miasta. Zagadnienie to ilustruje tabela nr 8.

Tabela 8. Przeciętne zatrudnienie w sektorach gospodarki w Tarnobrzegu w latach 1998– 2006

Lata	Ogółem	Sektor publiczny	Sektor prywatny
1998	15 355	10 628	4727
1999	15 106	10 454	4653
2001	12 853	7 984	4869
2002	11 829	8 042	3787
2003	11 287	7 434	3853
2004	12 061	7 179	4882
2005	12 074	6 886	5188
2006*	-	-	-

*- brak danych w dniu 28.04.2007, Źródło: Urząd Statystyczny w Tarnobrzegu

W Tarnobrzegu (podobnie jak w całej Polsce) następuje wzrost zatrudnienia w sektorze prywatnym, przy jednoczesnym spadku osób zatrudnionych w sektorze publicznym. Jednak liczba zatrudnionych w sektorze publicznym nadal jest większa względem sektora prywatnego.

Struktura zatrudnienia bezrobotnych pozwala określić z jakim rodzajem bezrobocia mamy do czynienia i w jakim zakresie dotyczy ono kobiet. Dynamiczne ujęcie tego zjawiska pozwoli czynić prognozy i określić dalszą, przewidywaną, dynamikę zauważonych trendów. Dane na temat struktury bezrobotnych zawarte są w poniższej tabeli.

Tabela 9. Struktura bezrobotnych na rynku pracy w Tarnobrzegu

Miasto Tarnobrzeg	Ogółem	Kobiety	z prawem do zasiłku		bez prawa do zasiłku		ze zwolnień grupowych		Stopa bezrobocia
			O	K	O	K	O	K	
31.12.1998	2963	1845	510	268	2453	1577	216	168	12,4
31.12.1999	3561	2082	956	444	2605	1638	222	166	14,4*
31.12.2000	3903	2353	826	422	3077	1931	233	177	15,3
31.12.2001	4522	2462	1228	479	3294	1983	603	260	18,5
31.12.2002	4352	2327	776	307	3576	2020	457	224	18,4
31.12.2003	4229	2254	693	300	3536	1954	324	183	18,5
31.12.2004	3763	2061	359	151	3404	1910	257	161	18,1
31.12.2005	3685	2002	383	139	3302	1863	277	160	17,9
31.12.2006	3034	1809	266	112	2768	1697	198	133	15,1

* dane dotyczą powiatu grodzkiego i ziemskiego, Źródło: PUP w Tarnobrzegu

Zdecydowaną większość bezrobotnych stanowią kobiety. Liczba bezrobotnych z prawem do zasiłku stanowiła w 2006 roku, zaledwie 8,78% ogółu bezrobotnych. Porównując rok 1998 można zauważyć, że liczba bezrobotnych z prawem do zasiłku (17,2%) zmniejszyła się o połowę.

Czas pozostawania bez pracy wiele mówi o charakterze bezrobocia, z drugiej zaś strony o postawach samych bezrobotnych, o ich mobilności w poszukiwaniu pracy. Może też sygnalizować brak lub niedowład instrumentów, ograniczających (zmniejszających) rozmiar tego zjawiska. Zagadnienie to zobrazowane zostało w tabeli nr 10.

Tabela 10. Bezrobotni wg czasu pozostawania bez pracy

Według czasu pozostawania bez pracy	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
do 1 miesiąca	200	243	228	260	251	269	250	269	213
od 1 do 3 miesięcy	423	538	459	723	540	451	476	434	453
od 3 do 6 miesięcy	411	524	598	625	561	553	492	580	392
od 6 do 12 miesięcy	488	701	664	732	768	691	472	542	363
od 12 do 24 miesięcy	519	603	864	843	858	776	615	524	479
powyżej 24 miesięcy	922	952	1090	1339	1374	1489	1458	1366	1134

Źródło: PUP w Tarnobrzegu

Z powyższych danych wynika, że najwięcej jest osób tzw. długotrwałych bezrobotnych pozostających bez pracy powyżej 24 miesięcy i liczba ta spada od 2004 roku o 324 osoby. Jednakże stanowi ona 37,3% ogółu zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy w 2006 roku. Aktualnie, drugą liczebnie grupę bezrobotnych stanowią osoby (15,7%) pozostające bez pracy w okresie od 12 do 24 miesięcy. Na trzecim miejscu są bezrobotni krótkookresowi (14,9%), zarejestrowani w PUP przez okres od 1-3 miesięcy. Natomiast najmniej liczną grupę stanowią bezrobotni pozostający bez pracy do jednego miesiąca, obejmują oni 7% zarejestrowanych bezrobotnych.

Bardzo ważnym jest by wiedzieć nie tylko to jak długo pozostaje się na bezrobociu, ale także komu najtrudniej znaleźć pracę. Wykształcenie przyszłych pracobiorców, jak się wydaje, powinno odgrywać istotną rolę jeśli chodzi o szansę znalezienia pracy. Poniższe zestawienie (tabela 11) udowadnia słuszność tego założenia.

Tabela 11. Struktura bezrobotnych według wykształcenia

M. Tarnobrzeg	Liczba zarejestrowanych bezrobotnych absolwentów wg wykształcenia									
	Wyższe		polic.i śred. Zaw		śred. ogólnoksz		zasad.zawod.		gimnazjalne i niższe	
	o	k	o	K	o	K	o	k	O	k
31.12.1998	98	63	763	549	241	212	1191	644	670	377
31.12.1999	128	101	988	669	283	237	1419	681	734	394
31.12.2000	218	153	1127	798	295	242	1480	726	783	434
31.12.2001	296	203	1344	850	321	260	1669	727	892	422
31.12.2002	336	222	1236	762	292	236	1625	707	863	400
31.12.2003	377	247	1194	725	299	239	1527	663	832	380
31.12.2004	366	252	1033	636	246	200	1356	610	762	363
31.12.2005	401	250	1035	460	261	199	1242	560	746	353
31.12.2006	372	249	811	536	240	186	984	516	672	322

W 2006 roku najliczniejszą grupą zarejestrowanych bezrobotnych były osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym (984) co stanowi 31,9 % ich ogółu. Dodając do nich pozostających bez pracy z wykształceniem gimnazjalnym i niższym, których było 672 osoby, co stanowi 21% ogółu bezrobotnych otrzymujemy liczbę 1656 osób, co stanowi prawie 53% ogółu zarejestrowanych. Dowodzi to tezy, że osoby z niskimi kwalifikacjami mają coraz większe trudności ze znalezieniem zatrudnienia i nie mogą sprostać coraz większym wymaganiom rynku pracy. Natomiast liczba osób bez pracy z wyższym wykształceniem w 2006 roku wynosiła 372, co stanowi 12% ogółu bezrobotnych. Struktura wieku bezrobotnych pozwala określić jakie są największe preferencje pracodawców ze względu na tę zmienną. Pośrednio dane te wskazują czego oczekuje się od pracobiorcy (doświadczenia, wielu kwalifikacji, mobilności), a także świadczą o charakterze rynku pracy (w handlu, usługach preferuje się raczej osoby młode, niekoniecznie z doświadczeniem zawodowym). Kwestia ta, w ujęciu liczbowym, została pokazana w tabeli nr 12.

Tabela 12. Struktura bezrobotnych według kryterium wieku

M. Tarnobrzeg	Liczba zarejestrowanych bezrobotnych wg wieku w latach													
	od 15 do		od 18 do		od 25 do		od 35 do		od 45 do 54		Od 55 do		60 i	
	17	24	34	44	54	59	więcej	o	k	o	k	o	k	
31.12.1998	0	0	953	489	926	643	738	515	324	188	16	10	6	0
31.12.1999	1	0	1084	537	1133	722	983	573	425	329	22	11	3	0
31.12.2000	1	0	1137	610	1225	774	984	650	524	304	30	15	2	0
31.12.2001	0	0	1120	574	1477	833	1193	678	695	360	25	17	2	0
31.12.2002	0	0	1000	495	1436	807	1137	655	733	356	38	14	8	0
31.12.2003	0	0	915	451	1466	827	1035	656	748	384	58	27	7	0
31.12.2004	0	0	747	389	1278	721	927	536	725	382	77	33	9	0
31.12.2005	-	-	737	396	1154	654	932	513	744	396	105	43	13	0
31.12.2006	-	-	550	321	960	617	734	431	658	388	119	52	13	0

Najliczniejszymi grupami wiekowymi bezrobotnych w 2006 roku były osoby od 25 do 34 lat życia oraz od 35 do 44 lat życia. Łącznie stanowiły one 55% ogółu bezrobotnych. Stąd wniosek, że bezrobocie w Tarnobrzegu dotyka głównie ludzi młodych. Tabela nr 12 potwierdza, że trend ten nie ulega zmianie.

Charakterystykę zjawiska bezrobocia można także zaprezentować poprzez ukazanie, czy zjawisko to dotyka głównie osoby nigdy wcześniej nie pracujące, osoby pracujące kiedyś krótko, średnio-długo, długo, czy też kwestia uprzedniego stażu w pracy zawodowej dla stania się osobą

bezrobotną nie ma większego lub żadnego znaczenia. Odpowiedź na powyżej wyrażoną wątpliwość przynoszą dane zawarte w tabeli nr 13.

Tabela 13. Bezrobotni według stażu pracy

Według stażu pracy	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006*
Do 1 roku	297	299	319	331	348	336	-
1-5	1067	1151	1088	1074	930	865	-
5-10	648	697	700	722	609	618	-
10-20	850	1006	944	851	784	710	-
20-30	307	555	505	454	408	421	-
30 lat i więcej	7	17	30	29	30	37	-
bez stażu	727	797	766	768	654	698	-

*- brak danych w dniu 28.04.2007, Źródło: PUP w Tarnobrzegu

Chociaż największą grupą bezrobotnych w Tarnobrzegu niezmiennie pozostają osoby, które przepracowały od 1 do 5 lat i stanowią one 23,4% ogółu bezrobotnych nie jest to najbardziej niepokojący fakt wynikający z powyższej tabeli, ponieważ tendencja ta maleje. Najistotniejszym faktem jest stosunkowo duży odsetek ludzi pozostających bez pracy, które nigdy nie pracowały. Wynosi on 18,9% ogółu bezrobotnych.

Realizowane dwukrotnie (2003 rok i 2005 rok) badania bezrobotnych powiatu tarnobrzegskiego¹, a więc także miasta Tarnobrzeg, wskazują na obraz osoby bezrobotnej, która uznaje bezrobocie za stan powodujący marginalizację społeczną i poczucie utraty sensu życia. Bezrobocie wśród osób nim dotkniętych powoduje utratę wiary we własne siły, wypycha ludzi na margines życia społecznego, wyzwala silne poczucie lęku i samotności, a nawet odrzucenia przez społeczeństwo. Są to niepokojące objawy tworzenia się swoistej świadomości „przegranej i pogodzenia się z losem”. Czas wolny osoby bezrobotne wykorzystują w większości na: wykonanie prac domowych, zajmowanie się rodziną, pracę dorywczo poza domem. Niewielki odsetek respondentów zajmuje się aktywnym poszukiwaniem pracy. Jedynie ok. 30% badanych w dwu latach bezrobocie wiąże z potrzebą autodoskonalenia zawodowego i osobowościowego. Wartości, jakie nadają sens życia osobom bezrobotnym to przede wszystkim wartości rodzinne oraz potrzeba wykonywania pracy.

¹ *Bezrobocie jako problem społeczny. Sytuacja w powiecie tarnobrzegskim w latach 2003-2005*, pr. zb. pod red. Piotr Szulich, Tarnobrzeg 2007. Badaniom ankietowym została poddana losowo wybrana próba reprezentatywna 520 osób zarejestrowanych jako osoby bezrobotne w Powiatowym Urzędzie Pracy w Tarnobrzegu w okresie kwiecień-maj 2003 roku oraz lutym 2005 roku, powiat grodzki reprezentowało 219 osób tj. 42% próby.

Praca jest podstawową potrzebą ludzka, zapewniającą względne poczucie bezpieczeństwa, jej brak prowadzi do zachwiania całej hierarchii wartości osoby. Na przestrzeni lat 2003/2005 wśród osób badanych wzrosła tendencja do wskazywania jako celu życia dobrobytu materialnego, co w 2005 roku skutkowało zepchnięciem celu: szczęście rodzinne na drugie miejsce hierarchii celów życiowych. Jest zrozumiałym, że trudno jest osiągnąć szczęście rodzinne bez możliwości zapewnienia sobie bezpieczeństwa materialnego poprzez wykonywanie pracy. Niepokojącym jest to, że posiadając więcej wolnego czasu tylko, co dziesiąta osoba z ogółu badanych w roku 2003 odwiedza potencjalnych pracodawców, natomiast w roku 2005 ta liczba zmniejszyła się do 8% ogółu respondentów. Ponadto połowa badanych w roku 2003 miała nikły dorobek rozmów z potencjalnymi pracodawcami, których liczba wynosi od 1 do 4. Tyle samo pracodawców w roku 2005 odwiedziło dwie trzecie badanych osób.

Wydaje się, że bierność osób bezrobotnych w poszukiwaniu pracy wynika ze złej sytuacji na rynku pracy oraz także z osobowości respondentów, przyzwyczajonych do nadmiernej opieki państwa wobec obywateli. Subregion tarnobrzegi charakteryzowała w przeszłości gospodarka monoprzemysłowa, większość mieszkańców tych ziem pracowała w państwowych zakładach przetwórstwa siarki. Gdy gospodarka rynkowa (oraz sposób uzyskiwania siarki na świecie) ujawniła nierentowność tego typu podmiotów, większość mieszkańców została pozbawiona ochronnego parasola socjalnego i miejsca pracy. W badaniach niewielki odsetek osób bezrobotnych przeznaczają czas na naukę na kursach szkoleniowych, które mogłyby zmienić pozycję bezrobotnego na rynku pracy. Postawy osób bezrobotnych wobec sytuacji, w jakiej się znajdują odzwierciedlają również odpowiedzi na pytanie dotyczące sposobu rozwiązania problemu braku pracy. Prawie połowa badanych w 2003 roku chciała pracować w państwowym zakładzie pracy. W roku 2005 ilość respondentów, którzy chcieliby pracować w państwowym zakładzie pracy zmniejszyła się do 34%. Większy odsetek respondentów w porównaniu z rokiem 2003 deklaruje również wyjechać za granicę czasowo i na stałe. Niespełna 60% badanych w obydwu latach twierdzi, że to rząd powinien troszczyć się o utworzenie miejsc pracy i władze samorządowa, a jedynie niespełna jedna piąta uważa, że sam bezrobotny. O bierności i oczekiwaniu rozwiązań z zewnątrz osób bezrobotnych, świadczy również fakt, że prawie połowa badanych w obydwu latach nie ubiegała się o jakąkolwiek pomoc oferowaną przez Urząd Pracy.

Okazuje się również, że nieco ponad jedna piąta respondentów w roku 2003 i prawie dwie piąte badanych w 2005 r. uważa podjęcie działalności gospodarczej na własny rachunek za perspektywę poprawy własnej sytuacji pozostawiania bez pracy. Obserwujemy tu wzrost własnej deklaratywnej aktywności osób bezrobotnych na przestrzeni lat 2003/2005, co jest pocieszającą perspektywą na przyszłość.

Na rynku pracy nadal istnieje pewien „opór” pracodawców zwłaszcza przy zatrudnianiu osób, które nie mają doświadczenia zawodowego lub nigdy nie pracowały. Wielu pracodawców wyznaje zasadę przyjmowania do pracy z doświadczeniem, ze stażem, z praktycznymi umiejętnościami. Nie jest to tylko problem lokalny, ale ogólnopolski, na co wskazują zarówno statystyki bezrobotnych, jak i oczekiwania i preferencje stawiane przez pracodawców dla potencjalnych kandydatów do pracy.

1.3. Pomoc Społeczna

Główną instytucją odpowiedzialną za realizację zadań z zakresu pomocy społecznej jest gmina. Gmina zadania te realizuje na podstawie ustawy z dnia 12.03.2004r. o pomocy społecznej, oraz innych ustawach za pośrednictwem Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Tarnobrzegu. Świadczenia pomocy społecznej są udzielane na wniosek osoby zainteresowanej lub jej przedstawiciela ustawowego, bądź innych osób, za zgodą zainteresowanego lub przedstawiciela ustawowego.

Natomiast diagnozowanie spraw odbywa się w oparciu o wywiad środowiskowy, a decyzje w sprawach świadczeń wydawane są w pisemnej formie.

Powody pomocy, której udziela ośrodek są następujące:

- ubóstwo
- sieroctwo
- bezdomność
- potrzeba ochrony macierzyństwa lub wielodzietności
- bezrobocie
- niepełnosprawność
- ciężka lub długotrwała choroba
- przemoc w rodzinie
- bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenie gospodarstwa domowego, zwłaszcza w rodzinach niepełnych lub wielodzietnych
- alkoholizm
- narkomania
- trudności w przystosowaniu do życia po opuszczeniu zakładu karnego
- brak umiejętności w przystosowaniu do życia młodzieży opuszczającej placówki opiekuńczo-wychowawcze

- klęska żywiołowa
- klęska ekologiczna
- trudności w integracji uchodźców
- zdarzenie losowe lub sytuacja kryzysowa.

Pomoc udzielana jest gdy wnioskujący spełnia kryteria dochodowe tj.: dochód na osobę:

- samotnie gospodarująca – 461 PLN
- na osobę w rodzinie – 316 PLN

Formy pomocy o którą mogą ubiegać się wnioskujące osoby są następujące:

- zasiłek stały, który przysługuje osobie całkowicie niezdolnej do pracy z powodu wieku lub inwalidztwa
- opłacanie składek zdrowotnych
- zasiłek celowy na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego
- usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób starszych, samotnych i chorych w miejscu zamieszkania
- zasiłek celowy i w naturze
- zapewnienie schronienia, posiłku i niezbędnego ubrania
- posiłki dla dzieci i młodzieży w okresie nauki w szkole
- sprawienie pogrzebu
- skierowanie do domu opieki społecznej
- opiniowanie kandydatów na rodzinę zastępczą
- udzielenie pomocy pieniężnej rodzinom zastępczym
- usamodzielnianie pełnoletnich wychowanków z rodzin zastępczych i placówek opiekuńczo-wychowawczych
- udzielanie specjalistycznego poradnictwa dla rodzin w zakresie rozwiązywania problemów rodziny, zapobiegania przemocy w domach i terapii dla rodzin dotkniętych problemem alkoholowym i narkomanią.

Tabela 14. Realizacja świadczeń udzielanych w ramach pomocy społecznej przez Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Tarnobrzegu w latach 2002- 2006

Forma Pomocy	2002	2003	2004	2005	2006. I pół.
Zasilek stały (wyrównawczy)	100	119	144	140	129
Zasilek okresowy	333	56	378	563	338
schronienie	22	16	19	24	26
Posilek	868	839	511	648	733
W tym dzieci	852	833	511	647	690
Usługi opiekuńcze	51	50	59	60	54
specjalistyczne	10	7	8	7	7
Specjalistyczne usługi opiekuńcze	17	16	17	24	16
Zdarzenie losowe	3	3	2	2	32
Sprawienie pogrzebu	1	1	1	2	2
Zasilki celowe i w naturze	953	1129	1092	1257	843
W tym zasilki specjalne celowe	171	68	70	110	34
Poradnictwo specjalistyczne	396	302	364	218	326
Interwencja kryzysowa	0	0	123	24	27
Praca socjalna	1315	1469	1340	1317	1175
W tym wyłącznie w postaci pracy socjalnej	356	362	361	394	450
Zasilki z tytułu ochrony macierzyństwa	120	145	63	0	0
Zasilek stały	145	111	0	0	0
Zasilek okresowy gwarantowany	58	51	0	0	0
Renta socjalna	451	468	0	0	0
Zasilki rodzinne	51	48	0	0	0
Zasilki pielęgnacyjne	224	218	0	0	0
Rodziny zastępcze	46	48	51	54	50
W tym dzieci	56	58	62	70	66
Osoby usamodzielniane	7	10	7	10	3

Źródło: Dane MOPR w Tarnobrzegu

W związku z wejściem w życie znowelizowanej ustawy o pomocy społecznej dnia 1.05.2004 r., część zadań od tego dnia realizuje gmina za pomocą Urząd Miasta- Wydział Świadczeń Społecznych. Natomiast renty socjalne zostały przekazane do ZUS z dniem 21.10.2003 r.

Ośrodek prowadzi także świetlicę terapeutyczną, która wykonuje zadania profilaktyczne. Obejmuje ona opieką dzieci zagrożone niedostosowaniem społecznym z powodu dysfunkcji środowiska rodzinnego. W zajęciach w świetlicy uczestniczy około 60-70 dzieci.

Systematycznie są także organizowane zajęcia dydaktyczno-rekreacyjne. Prowadzona jest m.in. akcja „Lato w mieście” podczas której świetlica jest otwarta dla wszystkich dzieci, które nie korzystają ze zorganizowanego wypoczynku poza miastem.

Poza wyżej wymienionymi formami pomocy w ostatnich latach wzrasta liczba rodzin objętych pracą socjalną, poradnictwem i pomocą ośrodków wsparcia. Należą do nich:

- **Dom Dziennego Pobytu ul. M. Dąbrowskiej 10b**

Swoją pomocą obejmuje on osoby starsze. Jego działalność koncentruje się wokół integracji tych osób ze środowiskiem lokalnym w zakresie kulturalnego spędzania wolnego czasu i zapewnienia tym osobom niezbędnych potrzeb. Z usług tej placówki korzysta 46 osób.

- **Środowiskowy Dom Samopomocy ul. Sandomierska 8**

Jest to ośrodek wsparcia dziennego dla osób chorych psychicznie. Głównym założeniem pracy w tym domu jest w miarę możliwości przywrócenie klienta do samodzielnego funkcjonowania w środowisku. Terapia prowadzona jest m.in. poprzez zajęcia gospodarcze, plastyczne, stolarsko-ślusarskie, kulinarne, rehabilitacje ruchową, psychoterapię i rozmowy indywidualne. Prowadzi się też pracę z rodziną podopiecznego. Opieką objętych jest około 35-40 osób.

- **Ośrodek Interwencji Kryzysowej ul. Jachowicza 4a**

Celem działalności tej placówki jest pomoc w znalezieniu nowych sposobów radzenia sobie z trudną sytuacją związaną z przemocą w rodzinie. W ramach tej instytucji udzielana jest natychmiastowa pomoc psychologiczna, pedagogiczna, socjalna i prawna, a w uzasadnionych przypadkach osoby w sytuacji kryzysowej mogą uzyskać krótkoterminowe schronienie.

Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie koordynuje także działania następujących placówek pomocowych:

- **Dom Pomocy Społecznej w Tarnobrzegu ul. Kurasia 7**

Jest on przeznaczony dla 60 osób przewlekle chorych, które wymagają całodobowej opieki. Świadczy on usługi w zakresie zabezpieczenia potrzeb bytowych, opiekuńczych, wspomagających, religijnych, a także umożliwia korzystanie z opieki medycznej.

- **Dom Pomocy Społecznej w Tarnobrzegu ul. Sienkiewicza 211**

To placówka dla 60 niepełnosprawnych osób. Prowadzona jest przez Zgromadzenie Sióstr Służebniczek. Świadczy usługi w zakresie zabezpieczenia potrzeb bytowych, pielęgnacyjnych, wychowawczych i opiekuńczych. Jest tu prowadzona nauka czynności dnia codziennego, terapia zajęciowa, zajęcia sportowe i rehabilitacyjne.

- **Placówka Opiekuńczo-Wychowawcza w Tarnobrzegu ul. św. Barbary 1**

Do tego ośrodka kierowane są dzieci pozbawione całkowicie lub częściowo opieki rodziców. W strukturze tej placówki istnieje zespół interwencyjny z 15 miejscami i zespół socjalizacyjny dysponującym 38 miejscami. Placówka zapewnia dziecku całodzienny pobyt, opiekę i wychowanie. Prowadzi zajęcia socjalizacyjne, logopedyczno-terapeutyczne oraz przygotowuje diagnozę psychofizyczną.

- **Rodzinny Dom Dziecka w Tarnobrzegu ul. Słoneczna 17**

Zapewnia on dzieciom całodobową opiekę i wychowanie w warunkach zbliżonych do domu rodzinnego. Do placówki przyjmowane są dzieci do 18 lat. Dom dysponuje 8 miejscami.

- **Publiczny Ośrodek Adopcyjno-Opiekuńczy w Tarnobrzegu ul. św. Barbary 8**

W tej placówce prowadzona jest działalność diagnostyczno-konsultacyjna, której celem jest pozyskiwanie, szkolenie i kwalifikowanie osób zgłaszających chęć prowadzenia rodzinnej opieki zastępczej. Szkoli się tutaj i wspiera psychologicznie i pedagogicznie rodziny zastępcze, a także rodziców naturalnych dzieci umieszczonych w placówkach opiekuńczo-wychowawczych i rodzinnej opiece zastępczej. Ośrodek prowadzi sprawy adopcyjne.

- **Rodziny zastępcze**

Każda rodzina zastępcza ustanawiana przez sąd lub sprawowana w ramach umowy z prezydentem miasta może otrzymywać pomoc finansową na częściowe pokrycie kosztów utrzymania przyjętego dziecka. Wysokość tej pomocy uzależniona jest od kwoty bazowej określonej w ustawie o pomocy społecznej, dochodów dziecka, jego wieku i stanu zdrowia.

Pomocy udziela się także **wychowankom** rodzin zastępczych, placówek opiekuńczo-wychowawczych czy młodzieżowych ośrodków wychowawczych, którzy je opuszczają

po ukończeniu 18 roku życia. Jej wielkość, formy i zakres ustala się indywidualnie w programie usamodzielniania.

Natomiast **osoby niepełnosprawne** mają szansę skorzystać ze środków oferowanych przez Państwowy Fundusz Rehabilitacji dla Osób Niepełnosprawnych. W tym zakresie w Tarnobrzegu finansowane są:

1. warsztaty terapii zajęciowej
2. dofinansowanie uczestnictwa w turnusach rehabilitacyjnych
3. dofinansowanie kosztów w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze
4. likwidacja barier architektonicznych w komunikowaniu się i technicznych w związku z indywidualnymi potrzebami niepełnosprawnych
5. dofinansowanie sportu, kultury, rekreacji i turystyki dla niepełnosprawnych.

Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Tarnobrzegu udziela pomocy poprzez **rehabilitację zawodową**. Są to m.in.: pożyczki na rozpoczęcie działalności gospodarczej lub rolniczej. Zwracane są koszty poniesione przez pracodawcę w związku z przystosowaniem tworzonych lub istniejących miejsc pracy do potrzeb wynikających z niepełnosprawności zatrudnionych osób. Finansowane są także koszty szkoleń osób niepełnosprawnych oraz zwrot wydatków na instrumenty i usługi rynku pracy na rzecz osób niepełnosprawnych.

Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Tarnobrzegu na zasadzie partnerstwa współpracuje z organizacjami pozarządowymi. Poniższa tabela przedstawia zakres tej współpracy.

Tabela nr 15. Współpraca MOPR z organizacjami pozarządowymi

Nazwa organizacji	Forma współpracy
PCK, Bank Żywności	Wzajemna współpraca i udzielanie wsparcia w kierunku pomocy osobom ubogim, organizowanie zbiórek darów, włączanie się w akcje na rzecz ludzi potrzebujących wsparcia, (akcje świąteczne, zdarzenia losowe). Pozyskiwanie nadwyżki żywności.

<p>Towarzystwo Przyjaciół Dzieci</p>	<p>Współdziałanie w organizacji wycieczki letniej, organizowanie imprez dla dzieci i młodzieży, pomoc dzieciom w zagospodarowaniu czasu wolnego i nauce. Zabezpieczenie opieki dzieciom w godzinach popołudniowych z rodzin najuboższych, niewydolnych wychowawczo. Pomoc w nauce, prowadzenie zajęć profilowanych z dziećmi i zajęć profilaktycznych na temat szkodliwości alkoholu.</p>
<p>Polski Związek Niewidomych, Stowarzyszenie na rzecz dzieci z upośledzeniem umysłowym. Stowarzyszenie na rzecz dzieci upośledzonych ruchowo. Stowarzyszenie „Integracja”, Stowarzyszenie „Koralik”, Związek Emerytów i Rencistów.</p>	<p>Pracownicy socjalni przy udziale organizacji rozpowszechniają informację na temat dostępnych form pomocy jak również programów celowych finansowanych ze środków PFRON. Współpraca MOPR na płaszczyźnie organizowania turnusów rehabilitacyjnych, pomoc w usamodzielnianiu osoby niepełnosprawnej, zapobieganie wykluczeniu społecznemu.</p>
<p>Kościół rzymsko-katolicki, związki wyznan.</p>	<p>Zabezpieczenie osób bezdomnych w Noclegowni prowadzonej przy Parafii MBNP</p>
<p>Stowarzyszenie wobec przemocy dla Kobiet, kluby AA, MONAR i KARAN</p>	<p>Motywowanie osób uzależnionych od alkoholu i narkotyków do podjęcia leczenia, ścisła opieka nad członkami rodzin alkoholików. Propagowanie działalności klubów i ruchów samopomocowych. Współpraca z MONAR i KARAN w zakresie kierowania do specjalistycznych placówek w celu podjęcia terapii.</p>
<p>Centrum Wolontariatu</p>	<p>Wzajemna współpraca i udzielanie wsparcia w zakresie organizowania akcji charytatywnych, na terenie miasta, propagowanie idei wolontariatu wśród młodzieży. Nawiązywanie kontaktów z organizacjami, które prowadzą działalność charytatywną w zakresie pomocy osobom niepełnosprawnym /sprzęt ortopedyczny, leki, środki higieniczne/. Wspieranie przez wolontariat usług opiekuńczych tj. zabezpieczanie w niektórych środowiskach usług w godzinach popołudniowych jak również w niedziele i święta.</p>

Źródło. Dane MOPR w Tarnobrzegu

Na polu pomocy społecznej oprócz MOPR w Tarnobrzegu w zakresie specjalistycznego poradnictwa dla rodzin w zakresie rozwiązywania problemów rodziny, zapobiegania przemocy w domach i terapii dla rodzin dotkniętych problemem alkoholowym i narkomani udziela **Przychodnia Terapii Uzależnienia od Alkoholu i Współuzależnienia i Przychodnia Terapii Uzależnienia dla Dzieci i Młodzieży** mająca swą siedzibę na ul. Wiejskiej 17. Świadczy ona usługi w zakresie: psychoterapii osób dorosłych uzależnionych od alkoholu, narkotyków, hazardu; psychoterapii osób współuzależnionych (dorosłe osoby mieszkające z alkoholikiem i doświadczające z tego tytułu problemów emocjonalnych

i psychicznych); psychoterapii DDA (Dorosłe Dzieci Alkoholików – osoby, które z powodu silnych przeżyć w dzieciństwie nie radzą sobie z problemami w dorosłym życiu); psychoterapii dzieci i młodzieży używającej lub uzależnionej od substancji psychoaktywnych (alkohol, narkotyki).

Od 1 kwietnia 2004 r. działa w Urzędzie Miasta Tarnobrzeg Wydział Świadczeń Społecznych. Do najważniejszych zadań w zakresie pomocy społecznej realizowanych przez Wydział należy przyznawanie pomocy społecznej w formie: świadczeń rodzinnych, dodatków mieszkaniowych, stypendiów dla uczniów szkół podstawowych, ponadgimnazjalnych oraz studentów. Tabela nr 16 przedstawia wielkość udzielonej pomocy przez ten wydział.

Tabela nr 16. Pomoc udzielona przez Wydział Świadczeń Społecznych UM w Tarnobrzegu

Świadczenia społeczne	Rok		
	2004	2005	2006
Liczba przyznanych dodatków mieszkaniowych	4 513	4 374	4 230
Ilość decyzji w sprawie zasiłku rodzinnego	2 147*	3 157	3 483
Liczba świadczeń	25 132*	47 080	60 610
Ilość decyzji w sprawie zasiłku pielęgnacyjnego	326*	946	566
Liczba świadczeń	1983*	5 221	10 274
Liczba decyzji w sprawie ustalenia prawa do świadczenia pielęgnacyjnego	125*	128	137

Liczba świadczeń	732*	1 057	1 038
Liczba decyzji w sprawie ustalenia prawa do zaliczki alimentacyjnej ***	0	246	446
Liczba świadczeń	0	1 631	5 664
Liczba decyzji w sprawie ustalenia prawa do jednorazowej zapomogi z tytułu urodzenia się dziecka **	0	0	460
Liczba świadczeń	0	0	460
Liczba decyzji przyznających prawo do dodatku do zasiłku rodzinnego z tytułu samotnego wychowywania dziecka i utraty prawa do zasiłku dla bezrobotnych na skutek upływu ustawowego okresu jego pobierania	36*	22	10
Liczba świadczeń	200*	236	133
Stypendia szkolne	0	1 958	1 935
Zasiłki Szkolne	0	21	65

* nowy system świadczeń rodzinnych zaczął obowiązywać od 01.05.2004 r.

** jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia się dziecka obowiązuje od 2006 r.

*** zaliczka alimentacyjna obowiązuje od 2005 r.

Źródło: Dane Wydziału Świadczeń Społecznych UM w Tarnobrzegu.

1.4. Niepełnosprawność

W rozumieniu ustawy o pomocy społecznej niepełnosprawność oznacza stan fizyczny, psychiczny lub umysłowy, powodujący trwałe lub okresowe utrudnienie, ograniczenie bądź uniemożliwienie samodzielnej egzystencji. Natomiast według ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, niepełnosprawność to trwała lub okresowa niezdolność do wypełniania ról społecznych z powodu stałego lub długotrwałego naruszenia sprawności organizmu, w szczególności powodująca niezdolność do pracy. Obecnie niepełnosprawność jest rozumiana także jako stan ograniczenia człowieka na skutek istniejących barier społecznych, ekonomicznych i fizycznych, które napotyka w środowisku zamieszkania.

Dlatego polityka społeczna powinna promować aktywne działania na wszystkich szczeblach życia społecznego oraz aktywnie wspierać wszelkie działania na rzecz równouprawnienia osób niepełnosprawnych, a także przeciwdziałać ich dyskryminacji i tworzyć mechanizmy wyrównujące ich szanse życiowe oraz warunki do korzystania z przysługujących im praw.

W Tarnobrzegu według Spisu Powszechnego z 2002 roku dane dotyczące osób niepełnosprawnych przedstawiały się następująco:

Tabela nr 16. Osoby niepełnosprawne według płci i kategorii niepełnosprawności

TARNOBRZEG	og	mężczy	kobiet
ogółem	77	3566	4153
prawnie	65	3126	3431
tylko biologicznie	11	440	722
OSOBY DOROSŁE ^{a)}	73	3327	3998
prawnie	62	2952	3318
tylko biologicznie	10	375	680
DZIECI ^{b)}	39	239	155
prawnie	28	174	113
tylko biologicznie	10	65	42

a) osoby powyżej 16 roku życia.

b) dzieci od 0-15 roku życia.

Źródło: Narodowy Spis Powszechny z 2002 r. Urząd Statystyczny w Rzeszowie.

Tabela nr 17. Osoby niepełnosprawne według kategorii niepełnosprawności, płci, ekonomicznych grup wieku, poziomu wykształcenia oraz aktywności ekonomicznej

wyszczególnienie	osoby niepełnosprawne								
	ogółem			prawnie*			tylko biologicznie*		
	razem	mężczy źni	kobiety	razem	mężcz yźni	kobiety	razem	mężczyźni	kobiety
<i>Według ekonomicznych grup wieku</i>									
przedprodukcyjny	465	275	190	341	201	140	124	74	50
produkcyjny	4671	2458	2213	4329	2280	2049	342	178	164
mobilny	1265	704	561	1159	641	518	106	63	43
niemobilny	3406	1754	1652	3170	1639	1531	236	115	121
poprodukcyjny	2483	833	1750	1887	645	1242	596	188	508
<i>Według poziomu wykształcenia (w wieku 13 lat i więcej).</i>									
wyższe	483	295	188	435	271	164	48	24	24
policealne	236	73	163	205	65	140	31	8	23
średnie	2237	969	1268	1989	874	1115	248	95	153
zasadnicze zawodowe	1762	1037	725	1576	934	642	186	103	53
podstawowe ukończone	2312	866	1446	1830	720	1110	482	146	336

Nieukończone podstawowe i bez wykształcenia szkolnego	366	146	220	276	126	150	90	20	70
nieustalony	19	6	13	15	4	11	4	2	2
<i>Według aktywności ekonomicznej</i>									
pracujący	1149	670	479	1026	614	412	123	56	67
bezrobotni	495	286	209	432	249	183	63	37	26
bierni zawodowo	6000	2576	3424	5031	2235	2796	969	341	628
nieustalony status na rynku pracy	75	34	41	68	28	40	7	6	1

* Osoba niepełnosprawna prawnie – osoba, która posiada odpowiednie orzeczenie wydane przez organ do tego uprawniony.

* Osoba niepełnosprawna biologicznie – osoba, która nie posiada takiego orzeczenia, lecz odczuwa ograniczenie sprawności w wykonywaniu czynności podstawowych dla swojego wieku (zabawa, nauka, praca, samoobsługa).

Źródło: Narodowy Spis Powszechny z 2002 r. Urząd Statystyczny w Rzeszowie.

Tabela nr 18. Rodziny z osobami niepełnosprawnymi w gospodarstwach domowych według typu rodziny biologicznej oraz kategorii niepełnosprawności dzieci.

wyszczególnienie	ogółem	typy rodziny biologicznej		
		małżeństwa i partnerzy bez dzieci	małżeństwa i partnerzy z dziećmi	samotne matki i ojcowie z dziećmi
liczba rodzin ogółem	4656	1546	2371	739
liczba osób w rodzinach ogółem	13934	3092	9000	1842

liczba osób niepełnosprawnych w rodzinach	6015	2050	3095	870
głowa rodziny	2920	1044	1294	582
mąż/ żona, partner/ partnerka	2142	1006	1136	-
dzieci	953	-	665	288
liczba dzieci w rodzinach ogółem	5361	-	4258	1103
liczba dzieci niepełnosprawnych w rodzinach	953	-	665	288
dzieci w wieku od 0-15 lat	362	-	280	82
niepełnosprawne prawnie	263	-	204	59
niepełnosprawne tylko biologicznie	99	-	76	23
dzieci w wieku 15 lat i więcej	591	-	385	206
niepełnosprawne prawnie	535	-	349	186
niepełnosprawne tylko biologicznie	56	-	36	20
liczba dzieci sprawnych w rodzinach	4408	-	3593	815

Źródło: Narodowy Spis Powszechny z 2002 r. Urząd Statystyczny w Rzeszowie.

Wśród 50.376 osób zamieszkujących Tarnobrzeg w 2002 roku, stwierdzono 7.719 osób niepełnosprawnych (3.566 mężczyzn i 4.153 kobiet), co stanowiło 15,32 % ogółu mieszkańców. Zdecydowana większość z nich, tj. 6.557 osób (84,9 %), posiadała orzeczenie o niepełnosprawności.

Spośród wszystkich osób niepełnosprawnych, zamieszkujących Tarnobrzeg w 2002 roku, największą grupę stanowiły osoby w wieku produkcyjnym (ogółem 4.6711 osób). Druga co do wielkości grupą niepełnosprawnych stanowiły osoby starsze, w wieku poprodukcyjnym

(2.483 osób). Najmniejszą grupę wśród osób niepełnosprawnych stanowiły dzieci i młodzież w wieku przedprodukcyjnym (łącznie 465 osób).

Natomiast analizując strukturę wykształcenia osób niepełnosprawnych zamieszkujących Tarnobrzeg w 2002 roku (uwzględniając osoby w wieku 13 lat i powyżej), należy stwierdzić, iż najliczniejszą grupę stanowiły osoby z wykształceniem podstawowym ukończonym – ogółem 2.312 osoby, w odróżnieniu od ogółu ludności, gdzie największą grupę stanowiły osoby z wykształceniem średnim (14.322). Następną co do liczebności grupą osób niepełnosprawnych były osoby z wykształceniem średnim – 2.237 osób. Kolejną grupę stanowiły osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym – 1.762 osoby. Wykształceniem wyższym legitymowały się jedynie 483 osoby niepełnosprawne. Następnymi grupami były osoby niepełnosprawne z wykształceniem niepełnym podstawowym – 366 osób i legitymujące się wykształceniem policealnym – 236 osób. Najmniej liczną grupą były osoby z nieustalonym wykształceniem – 19 osób. Osobami lepiej wykształconymi są niepełnosprawne kobiety niż niepełnosprawni mężczyźni.

Ponadto z analizy danych ze Spisu Powszechnego można wysnuć kolejne istotne wnioski:

1) większość osób niepełnosprawnych to kobiety (53,8%), mężczyźni stanowią 46,2% osób niepełnosprawnych;

2) większość osób niepełnosprawnych to osoby bierne zawodowo (77,76%), niepełnosprawne osoby pracujące stanowią 14,88% wszystkich osób niepełnosprawnych;

3) większość osób niepełnosprawnych żyje w swoich rodzinach (6015) co stanowi 77,92 % ogółu niepełnosprawnych osób żyjących na terenie Tarnobrzega;

4) 582 osoby niepełnosprawne opiekuje się samotnie swoimi dziećmi, a 288 niepełnosprawnych dzieci jest wychowywanych przez jednego z rodziców.

Na terenie Tarnobrzega następujące instytucje i organizacje wspierają aktywnie działania na rzecz równouprawnienia osób niepełnosprawnych, przeciwdziałają ich dyskryminacji, tworzą mechanizmy wyrównujące ich szanse życiowe oraz warunki do korzystania z przysługujących im praw:

- 1) INTEGRACJA SSIiP ul.Sokoła 14 p.2 39-400 Tarnobrzeg
- 2) Integracyjny Klub Sportowy ul. Targowa 4 39-400 Tarnobrzeg
- 3) Koło PZN w Tarnobrzegu ul. Kochanowskiego 10/10 39-400 Tarnobrzeg
- 4) Koło PSOUU w Tarnobrzegu ul. Niepodległości 2 39-400 Tarnobrzeg
- 5) Środowiskowy Dom Samopomocy ul. Sandomierska 8 39-400 Tarnobrzeg

- 6) Dom Dziennego Pobytu ul. Dąbrowskiej 10b 39-400 Tarnobrzeg
- 7) Dom Pomocy Społecznej ul. Kurasia 7 39-400 Tarnobrzeg
- 8) Dom Pomocy Społecznej ul. Sandomierska 211 39-400 Tarnobrzeg
- 9) Warsztat Terapii Zajęciowej przy Parafii MBNP ul. Wiślna 11 39-400 Tarnobrzeg
- 10) TPD Oddział Tarnobrzeg ul. Św. Barbary 10 39-400 Tarnobrzeg
- 11) Katolickie Centrum Wolontariatu ul. Konstytucji 3-go Maja 11 39-400 Tarnobrzeg
- 12) Stowarzyszenie Na Rzecz Dzieci i Młodzieży Niepełnosprawnej "KORALIK" ul. Targowa 4 39-400 Tarnobrzeg
- 13) Tarnobrzeskie Stowarzyszenie Pomocy i Rozwoju ul. Wiślna 11 39-400 Tarnobrzeg
- 14) Koło Pomocy Osobom Niepełnosprawnym Ruchowo przy TPD ul. Konstytucji 3 Maja 11 39-400 Tarnobrzeg
- 15) Katolickie Centrum Wolontariatu ul. Konstytucji 3 Maja 11 39-400 Tarnobrzeg
- 16) Warsztat Terapii Zajęciowej przy PSOOU Koło w Tarnobrzegu ul. Niepodległości 2 39-400 Tarnobrzeg
- 17) Ośrodek Rehabilitacyjno-Edukacyjno-Wychowawczy ul. Niepodległości 2 39-400 Tarnobrzeg
- 18) Zakład Pielęgnacyjno-Opiekuńczy ul. Dekutowskiego 20 39-400 Tarnobrzeg
- 19) Zespół Szkół Specjalnych ul. Dąbrowskiej 10a 39-400 Tarnobrzeg
- 20) Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie ul. Dekutowskiego 8 39-400 Tarnobrzeg
- 21) Hospicjum Św. Ojca PIO przy Parafii MBNP w Tarnobrzegu ul. Konstytucji 3 Maja 11 39-400 Tarnobrzeg
- 22) Stowarzyszenie Tarnobrzeski Klub Kawaleryjski ul. Leśna 3 39-403 Tarnobrzeg
- 23) Jacht Klub Kotwica ul. Kopernika 9/6 39-400 Tarnobrzeg
- 24) Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna ul. Św. Barbary 8 39-40 Tarnobrzeg
- 25) Specjalistyczna Poradnia Profilaktyczno-Terapeutyczna ul. Kossaka 1 39-400 Tarnobrzeg
- 26) Centrum Pielęgniarstwa Środowiskowo-Rodzinnego i Rehabilitacji przy Stacji Opieki Caritas ul. Konstytucji 3 Maja 11 39-400 Tarnobrzeg
- 27) Poradnia Zdrowia Psychicznego ul. Mickiewicza 34 39-400 Tarnobrzeg
- 28) Stowarzyszenie Amazonek "Pomocna Dłoń" ul. Konstytucji 3 Maja 11 39-400 Tarnobrzeg
- 29) Stowarzyszenie Rodzin Katolickich Koło przy Parafii Św. Barbary ul. Sienkiewicza 38/58 39-400 Tarnobrzeg
- 30) Stowarzyszenie "Karan" Katolicki Ruch Antynarkotyczny ul. Kossaka 1 39-400 Tarnobrzeg
- 31) Stowarzyszenie Profilaktyczne "Brzeg" ul. Kossaka 1 39-400 Tarnobrzeg

32) Wojewódzka Przychodnia Terapii Uzależnień od Alkoholu i Współuzależnienia ul. Wiejska 17 39-400 Tarnobrzeg.

Taka ilość podmiotów zajmujących się problemem niepełnosprawności na pewno jest „mocną stroną” miasta. Rodzi to nadzieję, iż prowadzenie dobrej polityki społecznej pozwoli na umiejętne wykorzystanie potencjału wszystkich organizacji i instytucji w pracy nad zrównaniem szans dla niepełnosprawnych i ich równouprawnienia.

1.5. Uzależnienia

Nadużywanie alkoholu i zażywanie narkotyków stanowi obecnie jedną z poważniejszych kwestii społecznych, którą muszą zajmować się społeczności lokalne. Sytuacja społeczno-gospodarcza (bezrobocie, ubóstwo) powoduje nasilenie się problemów związanych z obecnością alkoholu i narkotyków w polskich rodzinach. Są to nie tylko problemy zdrowotne, ale także problemy dotyczące utrzymywania prawidłowych relacji w rodzinie i środowisku (tj. problem przemocy w rodzinie, zaniedbywania obowiązków rodzicielskich, zakłócania porządku publicznego), problemy z odnalezieniem się na konkurencyjnym rynku pracy. Alkohol i narkotyki powodują negatywne skutki nie tylko dla osób, które po nie sięgają, ale przede wszystkim wyrządzają szkodę całej rodzinie.

Według badań Instytutu Psychiatrii i Neurologii szacuje się, że w Polsce około 2-3% całej populacji uzależniona jest od alkoholu. Z założenia należy przyjąć fakt, że w naszym powiecie podobnie jak i w całym kraju, około 20% nastolatków nadużywa alkoholu w sposób przynoszący poważne szkody dla rozwoju fizycznego, psychicznego, i moralnego. Systematycznie rośnie też liczba dzieci i młodzieży, które eksperymentują z substancjami psychoaktywnymi.

Diagnoza problemów związanych z nadużywaniem alkoholu i narkotyków w Tarnobrzegu, tak jak i w innych miejscowościach Polski jest trudna. Wynika to przede wszystkim z istniejącego do tej pory przyzwolenia społecznego na nadużywanie alkoholu, a także specyfiki obu uzależnień. Badania przeprowadzone w 2005 roku przez pracowników Instytutu Socjologii PWSZ przy współudziale Miejskiej Komendy Policji wykazały, że ponad 93% badanej młodzieży zna osoby pijące alkohol, a prawie 52% osoby, które używają narkotyków. Wyniki świadczą o wadze narastającego problemu. Dlatego ważnym zadaniem staje się przeprowadzenie zakrojonych na szeroką skalę kompleksowych i szczegółowych badań w tej dziedzinie na terenie miasta.

Opiekę psychoterapeutyczną w zakresie pomocy osobom uzależnionym oraz członkom ich rodzin świadczy przede wszystkim Przychodnia Terapii Uzależnienia od Alkoholu

i Współzależnienia i Przychodnia Terapii Uzależnienia dla Dzieci i Młodzieży. Udziela ona wyżej wymienionych świadczeń mieszkańcom Tarnobrzega i okolic. Godziny otwarcia placówki od poniedziałku do piątku w godzinach 8.00 do 18.00. Są dostosowane do wymogów klientów. Personel Przychodni stanowią: lekarz psychiatra psychoterapeuta, psycholog kliniczny ze specjalizacją psychoterapii nerwic, socjolog certyfikowany specjalista psychoterapii uzależnień, pedagog certyfikowany specjalista psychoterapii uzależnień i psycholog certyfikowany specjalista psychoterapii uzależnień.

Przychodnia świadczy usługi w zakresie:

- psychoterapia osób dorosłych uzależnionych od alkoholu, narkotyków, hazardu,
- psychoterapia osób współzależnionych (dorosłe osoby mieszkające z alkoholikiem i doświadczające z tego tytułu problemów emocjonalnych i psychicznych),
- psychoterapia DDA (Dorosłe Dzieci Alkoholików – osoby, które z powodu silnych przeżyć w dzieciństwie nie radzą sobie z problemami w dorosłym życiu).
- Psychoterapia dzieci i młodzieży używającej lub uzależnionej od substancji psychoaktywnych (alkohol, narkotyki).

W roku 2006 z pomocy psychologicznej i terapeutycznej skorzystało:

osoby uzależnione od alkoholu:	525 osób,
osoby uzależnione od innych psychostymulantów:	59 osób,
osoby współzależnione oraz Dorosłe Dzieci Alkoholików:	168 osób.

Oprócz wyżej wymienionej Przychodni problemem i pomocą dla ludzi uzależnionych i ich rodzin na terenie miasta zajmują się:

- a) Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie (interwencje kryzysowe, zasiłki, poradnictwo specjalistyczne),
- b) Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych,
- c) Stowarzyszenie "Karan" Katolicki Ruch Antynarkotyczny ul. Kossaka 1 39-400 Tarnobrzeg.

Stanowczo należy stwierdzić, że wszystkie osoby których dotknęły te uzależnienia potrzebują przede wszystkim pomocy terapeutycznej, wsparcia psychologicznego i prawnego, pomocy socjalnej i medycznej. Istniejące instytucje i organizacje zajmujące się w mieście rozwiązywaniem tych problemów, starają się hamować ich tendencję wzrostową i minimalizować ich skutki, zwłaszcza te, które prowadzą do destrukcji rodziny.

Zapewne intensyfikowanie działań w kierunku przekazywania informacji i edukowania lokalnej społeczności będzie przyczyniało się do minimalizacji problemu. Bardzo ważna jest także profilaktyka (szkolne programy walki z narkomanią i alkoholizmem) prowadzona wśród młodzieży szkolnej. W tym celu należy m. in. zwiększyć oddziaływanie lekarzy pierwszego kontaktu i lekarzy specjalistów, zwiększyć promocję zdrowego stylu życia, niezbędne jest też stałe wzmacnianie interdyscyplinarnej pracy instytucji i służb oraz obejmowanie pomocą całej rodziny.

1.6. Edukacja

Obecnie na terenie miasta funkcjonują zarówno placówki oświatowe publiczne, jak i niepubliczne. Wśród publicznych wymienia się: 14 przedszkoli, samodzielnie działających: 7 szkół podstawowych i 3 gimnazja, Zespół Szkół w skład którego wchodzi Szkoła Podstawowa Nr 6 i Gimnazjum dla Dorosłych, Zespół Szkół Specjalnych w skład którego wchodzi: szkoła podstawowa, gimnazjum i szkoła specjalna przysposabiająca do pracy.

Na uwagę zasługują profile szkolnictwa ponadgimnazjalnego, wśród których wymienia się:

- Liceum Ogólnokształcące

- Zespół Szkół im. ks. Stanisława Staszica,

- w tym:

. liceum ogólnokształcące

. liceum profilowane

. technikum

. technikum uzupełniające

. zasadnicza szkoła zawodowa

- Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych Nr 1 (dawny Zespół Szkół Zawodowych),

w tym:

. liceum profilowane

. technikum

. technikum uzupełniające

. zasadnicza szkoła zawodowa

- Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych Nr 2 (dawny Zespół Szkół Rolniczych),

w tym:

. liceum profilowane

. technikum

- **Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych Nr 3 (dawny Zespół Szkół Budowlanych),**

tym w tym:

. liceum ogólnokształcące

. liceum profilowane

. technikum

. technikum uzupełniające

. zasadnicza szkoła zawodowa

. szkoła policealna

Ponadto edukację publiczną wspomagają n/w placówki:

- Centrum Kształcenia Praktycznego

- Poradnia Psychologiczno Pedagogiczna Nr 1

- Specjalistyczna Poradnia Profilaktyczno-Terapeutyczna

- Specjalistyczna Poradnia dla Dzieci i Młodzieży Dyslektycznej

Placówki niepubliczne tworzą:

- Niepubliczne Przedszkole w os. Sielec

- Niepubliczne Przedszkole w os. Zakrzów

- Niepubliczne Przedszkole - Ochronka Św. Józefa na os. Serbinów,

- Zespół Szkół Społecznych Nr 1 w skład, którego wchodzi:

I Społeczne Gimnazjum i I Społeczne Liceum Ogólnokształcące

- Zespół Szkół Społecznych Nr 2 w skład, którego wchodzi: Społeczna Szkoła Podstawowa Nr 1 im. Małego Księcia i II Społeczne Gimnazjum - im. Małego Księcia

- 7 techników uzupełniających (w tym 6 z uprawnieniami szkół publicznych)

- 15 szkół policealnych (w tym 11 z uprawnieniami szkół publicznych)

- 1 uzupełniające Liceum Ogólnokształcące (z uprawnieniami szkoły publicznej)

- 1 Liceum Ogólnokształcące dla Dorosłych (bez uprawnień szkoły publicznej)

- 1 Liceum Ogólnokształcące dla Dorosłych (z uprawnieniami szkoły publicznej)

- Technikum Fryzjerskie dla młodzieży na podbudowie gimnazjum (z uprawnieniami szkoły publicznej)

Niezwykle istotne jest szkolnictwo wyższe. Szczególne miejsce zajmuje Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. prof. Stanisława Tarnowskiego w Tarnobrzegu. Została ona utworzona 1 czerwca 2001 roku i należy do prężnie rozwijającej się uczelni. Prowadzi ona trzyletnie licencjackie studia zawodowe na następujących kierunkach:

- Zarządzanie ze specjalnością *Przedsiębiorczość i zarządzanie* (studia stacjonarne i niestacjonarne),
- *Pedagogika* ze specjalnością *Pedagogika pracy socjalnej oraz resocjalizacja* (studia stacjonarne)
- *Socjologia* (studia stacjonarne i niestacjonarne).

Funkcjonuje także Zespół Kolegiów Nauczycielskich w Tarnobrzegu, który kształci słuchaczy na poziomie licencjatu na następujących specjalnościach:

- matematyka z informatyką,
- pedagogika wczesnoszkolna (nauczanie początkowe z wychowaniem przedszkolnym),
- pedagogika opiekuńczo-wychowawcza,
- wychowanie fizyczne
- j. angielski
- j. niemiecki

Filię uczelni wyższej posiada także w Tarnobrzegu **Wyższa Szkoła Handlowa w Kielcach im. B. Markiewicza**.

Ważnym zagadnieniem jest stan poczucia bezpieczeństwa młodzieży w szkołach i w mieście². Na podstawie badań ankietowych okazuje się, że: ponad 67% badanej młodzieży zetknęło się z przemocą starszych kolegów wobec młodszych; ponad 70% młodych ludzi doświadczyło przemocy ze strony „chuliganów spoza szkoły”; natomiast na przemoc ze strony

² Na przełomie listopada i grudnia 2005 roku Zespół Badawczy Instytutu Socjologii Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. prof. Stanisława Tarnowskiego w Tarnobrzegu, pod kierunkiem dr. Piotra Szulicha i dr. Eugeniusza Moczuka przy współudziale Miejskiej Komendy Policji w Tarnobrzegu przeprowadził badania ankietowe nad stanem poczucia bezpieczeństwa mieszkańców miasta Tarnobrzega. Badania zostały przeprowadzone dwuetapowo na próbie młodzieży i osób dorosłych. W badaniu ankietowano młodzież gimnazjum i szkół średnich z terenu miasta. Próbę badawczą stanowiło 600 osób.

kolegów z klasy wskazało niecałe 3% respondentów; blisko 95% badanej młodzieży zna kogoś kto pali papierosy, ponad 93% zna osoby pijące alkohol, a prawie 52% osoby, które używają narkotyków. Takie wysokie wyniki wskazują, iż problem dotyczący używania środków odurzających jest poważnym problemem wśród uczniów tarnobrzeskich szkół. Według młodzieży największym problemem w najbliższej okolicy respondentów jest zjawisko wandalizmu – tak uważa blisko jedna trzecia badanych. Na drugim miejscu wskazano „zbyt dużo pijanych osób” – 24,8%, na trzecim znaleźli się „agresywni nieletni” – 20,3% wskazań.

1.7. Służba Zdrowia

Potrzeby ludności Tarnobrzegu w dziedzinie ochrony zdrowia zabezpieczają podmioty o podwójnym charakterze: publicznym i niepublicznym. W skład pierwszej grupy wchodzi przede wszystkim **Wojewódzki Szpital Zespolony w Tarnobrzegu**.

Oprócz tej placówki funkcjonują także:

- Przychodnia Specjalistyczna w Tarnobrzegu, ul. Mickiewicza 34
- Samodzielny Publiczny Ośrodek Rehabilitacji Leczniczej w Tarnobrzegu, ul. Targowa 5
- Samodzielny Publiczny Specjalistyczny Zakład Opieki Stomatologicznej w Tarnobrzegu, ul. Mickiewicza 34
- Zakład Pielęgnacyjno-Opiekuńczy w Tarnobrzegu, ul. Dekutowskiego 20.

Placówki te oferują świadczenia medyczne m.in. z zakresu podstawowej opieki zdrowotnej, rehabilitacji, kinezyterapii, hydroterapii, elektrolecznictwa, laseroterapii, ciepłolecznictwa, masażu, bioterapii, leczenia polem elektromagnetycznym, inhalacji, stomatologii, pedodontacji, chirurgii stomatologicznej, ortodontacji, protetyki.

-Przychodnia Terapii Uzależnienia od Alkoholu i Współuzależnienia i Przychodnia Terapii Uzależnienia dla Dzieci i Młodzieży ul. Wiejska 17 39- 400 Tarnobrzeg. Placówka ta świadczy usługi w zakresie:

- psychoterapia osób dorosłych uzależnionych od alkoholu, narkotyków, hazardu,
- psychoterapia osób współuzależnionych (dorosłe osoby mieszkające z alkoholikiem i doświadczające z tego tytułu problemów emocjonalnych i psychicznych),
- psychoterapia DDA (Dorosłe Dzieci Alkoholików – osoby, które z powodu silnych przeżyć w dzieciństwie nie radzą sobie z problemami w dorosłym życiu).

-psychoterapia dzieci i młodzieży używającej lub uzależnionej od substancji psychoaktywnych (alkohol, narkotyki).

Drugą grupą placówek są podmioty niepubliczne, których na terenie Tarnobrzegu działa 26. Świadczą one usługi w zakresie:

- podstawowej opieki medycznej
- specjalistycznej opieki medycznej
- opieki długoterminowej
- rehabilitacji leczniczej
- leczenia psychiatrycznego i uzależnień.

1.8. Bezpieczeństwo miasta

O bezpieczeństwo mieszkańców miasta dba **Komenda Miejska Policji**. W jej strukturze funkcjonują trzy posterunki Policji: w Baranowie Sandomierskim, Grębowie i Gorzycach oraz Komisariat Policji w Nowej Dębie.

W ramach prowadzonej przez Komendanta Miejskiego Policji polityki poprawy bezpieczeństwa miasta jest realizowany program „Bezpieczne Tarnobrzescie”. Jest on kontynuacją programu „Bezpieczne Miasto”.

W ramach wyżej wymienionej akcji realizowane są następujące programy szczegółowe:

- „Bezpieczna Parafia”

Ma on na celu ograniczenie przestępczości na szkodę parafii i dóbr kultury narodowej, a także rozpoznanie i ustalenie sprawców lub grup zajmujących się przestępczością tego typu oraz metod ich działania.

- „Bezpieczna Szkoła”

W jego ramach realizowany jest cykl prelekcji dla uczniów szkół podstawowych, gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych na temat: zagrożeń, przestępczości, przepisów prawa i sposobów postępowania w razie niebezpieczeństwa.

- „Bezpieczne Osiedle Bogdanówka”

Dodatkowo, oprócz wyżej wymienionych akcji cyklicznie prowadzone są programy skierowane do dzieci i młodzieży:

- „Bezpieczne Ferie Zimowe”

- „Bezpieczne Wakacje”

Ich celem jest zwiększenie świadomości dzieci i młodzieży w zakresie grożących im niebezpieczeństw.

Kolejną instytucją zapewniającą bezpieczeństwo miasta jest **Straż Miejska**. Jest ona samorządową formacją mundurową powołaną do życia w 1991 roku. Swoim działaniem obejmuje obszar administracyjny miasta Tarnobrzeg. Do jej głównych zadań należy:

- zapewnienie spokoju i porządku w miejscach publicznych,
- czuwanie nad porządkiem i kontrola ruchu drogowego w zakresie określonym prawem,
- współdziałanie z właściwymi podmiotami w zakresie ratowania życia i zdrowia obywateli, pomocy w usuwaniu awarii technicznych i skutków klęsk żywiołowych oraz innych miejscowych zagrożeń.

W Tarnobrzegu ochroną przeciwpożarową zajmuje się **Komendant Państwowej Straży Pożarnej**. Zadania te realizuje za pomocą Komendy Państwowej Straży Pożarnej i 8 jednostek Ochotniczej Straży Pożarnej. Obecnie Komenda swoim zasięgiem obejmuje miasto Tarnobrzeg i powiat tarnobrzegi. Komendant Miejski PSP pełni funkcję organizatora Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego na terenie miasta i powiatu. Jest to część organizacji bezpieczeństwa wewnętrznego państwa, która ma na celu ochronę życia, zdrowia, mienia i środowiska.

Ponadto w ramach struktury organizacyjnej Urzędu Miasta Tarnobrzegu działa **Wydział Zarządzania Kryzysowego i Ochrony Ludności**, do którego zadań należy m.in. analizowanie i ocenianie stanu bezpieczeństwa, wytyczanie kierunków ochrony cywilnej oraz tworzenie planów i programów w zakresie zapobiegania, przygotowania, reagowania kryzysowego i odbudowy.

Ważne jest odczucie stanu bezpieczeństwa przez mieszkańców miasta Tarnobrzeg. Na podstawie badań ankietowych³ należy stwierdzić, że blisko połowa respondentów (49%) uważa, iż własne miejsce zamieszkania jest „bezpieczne”, przy czym bardziej bezpieczni czują się mężczyźni, kobiety nieco mniej. Dorośli mieszkańcy Tarnobrzega uważają, iż „bardzo dużym problemem” jest w ich miejscu zamieszkania „wandalizm” – ponad 30% wskazań. Na drugim miejscu znaleźli się „agresywni nieletni” – 28% odpowiedzi, a na trzecim „zbyt dużo pijanych osób” – 23,8% wskazań. Ponad 45% dorosłych mieszkańców jest „raczej gotowych” do realizacji przedsięwzięć mających na celu stworzenie bezpieczeństwa w miejscu zamieszkania, co wydają się ważne dla problemu uczestnictwa w życiu społecznym. Niestety

³ Tamże, W tym badaniu badaną populację (1% populacji generalnej) stanowiły osoby dorosłe, powyżej 18 roku życia, co w przeliczeniu na liczby bezwzględne dało grupę 600 osób.

blisko połowa respondentów (47,7%) nie wie kto jest jego dzielnicowym, a ponad połowa badanych (52,7%) jako powód braku kontaktów z policją podało „zawiłe procedury przeszuchań”.

CZĘŚĆ II – DIAGNOZA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH MIASTA TARNOBRZEG

Wstęp

Niniejsza część strategii powstała w oparciu o anonimowe badania ankietowe wśród mieszkańców Tarnobrzega, które zrealizował Instytut Socjologii Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Tarnobrzegu w dniach od 20 marca do 31 marca 2007 r. pod nazwą „Opinie i postawy mieszkańców miasta Tarnobrzega”. Badanie miało na celu uzyskanie odpowiedzi na pytania w zakresie życia społecznego, kulturalnego i gospodarczego miasta Tarnobrzega. Odpowiednio przeszkoleni ankieterzy (studenci II socjologii PWSZ w Tarnobrzegu) pytali o następujące kwestie: jakość życia mieszkańców, funkcjonowanie służby zdrowia, pomoc społeczną, niepełnosprawność, integrację społeczną oraz wykluczenie, a także o kulturę, oświatę i edukację. Wszystkie powyższe obszary tematyczne zawarto w 120 pytaniach kwestionariusza wywiadu. Z tego względu, że badanie ankietowe obejmowało nie tylko zagadnienia z zakresu pomocy społecznej, w tej części zostaną przedstawione wyniki dotyczące wyłącznie tego kwestii, zaś inne będą pominięte. Kompleksowe opracowanie wyników badań, przedstawiające wszechstronne opinie mieszkańców o mieście Tarnobrzeg, zostanie przedstawione w publikacji książkowej w IV kwartale 2007 roku.

W niniejszej części strategii problemy społeczne miasta Tarnobrzega rozpatrzone zostaną w czterech podstawowych obszarach. Każdy z nich przedstawia subiektywny obraz tych obszarów, widziany oczyma respondentów. Są to ich opinie, zdania, wiedza i działania, przedstawiane w odpowiedziach na zadawane w ankiecie pytania. W pierwszym obszarze (którego ramy wyznaczał będzie punkt pierwszy), omówione zostaną problemy osób niepełnosprawnych, w drugim – funkcjonowanie pomocy społecznej, w trzecim – aktywność społeczno-kulturalna, w czwartym – oferta edukacyjna.

Według M. Malikowskiego problemem społecznym w mieście można nazwać wszelkie „(...) bolączki i dolegliwości w codziennym życiu społecznym mieszkańców, wymagające świadomej interwencji władz, instytucji czy też samych mieszkańców w celu ich usuwania, a zatem – poprawy warunków życia”⁴.

⁴ M. Malikowski, *Socjologiczne problemy miasta*, Rzeszów 1998, s. 182.

Biorąc pod uwagę powyższe określenie pojęcia, pytania zawarte w ankiecie dotyczyły diagnozowania problemów społecznych w szerokim spektrum i różnego rodzaju. Nie ograniczono się do zagadnień społecznych wyłącznie o charakterze patologicznym (ubóstwo, bieda, wykluczenie etc.), ale podjęto między innymi kwestie aktywności społecznej w zakresie spędzania czasu wolnego, czy przynależności do organizacji i stowarzyszeń. Autorzy strategii zajmują stanowisko, że wiele problemów miejskich można pokonać, ale pod warunkiem iż zaangażowanie społeczne (jeden ze składników kapitału społecznego⁵) będzie na wyższym poziomie niż dotychczas.

Zaangażowanie społeczne jest uwarunkowane mentalnie, motywacja do działania prospołecznego powinna powstać w podmiocie działającym. Wszelkie zewnętrzne rozwiązania nie zapodmiotowione mentalnie przez osobę powodują brak uczestnictwa. Dwie kategorie bytowania podmiotu mogą być charakterystyczne dla systemu społecznego: członkostwo i uczestnictwo⁶. Członkostwo jako sytuacja współbywania określonej grupy ludzi, posiada przymiot pasywno-statyczny, nie angażuje człowieka wewnątrznie „w sprawę”. Natomiast uczestnictwo wyrasta na fundamencie rozpoznania i realizowania dobra wspólnego organizacji. Kategoria dobra wspólnego w znaczeniu przedmiotowym oznacza zespół wartości - celów, ku którym się dąży we współdziałaniu do zrealizowania. Natomiast podmiotowe rozumienie dobra wspólnego uwzględnia fakt podmiotowego uczestnictwa we wspólnocie. Integracja członkostwa we wspólnotowy zespół dokonuje się na drodze zaangażowania jakości podmiotowych wartości, dania „siebie” przez nie innym. Takie otwarcie się podmiotu w jakości wspólnego dobra tworzy wspólnotę, współuczestnictwo. Współuczestnictwo w realizacji celu – wartości jest aktywno-dynamiczną postawą podmiotu, który podejmuje współodpowiedzialność za realizację dobra wspólnego. Dobro wspólne nie jest jedynie przedmiotowym działaniem się wartościowych celów działania, ale jest przede wszystkim akcesem człowieka dla współ-realizacji tychże celów. Człowiek wówczas „chce działać”, a nie obserwować „dzianie się”. Taka jakość dobra wspólnego zapodmiotowana wolną decyzją człowieka w sferę własnego działania staje się solidarnością z innymi, co warunkuje sukces inwestycji w poszukiwane dobro⁷. Społeczeństwo obywatelskie jest nieustannym angażowaniem się ludzi w dobro wspólne.

⁵ Niektórzy badacze przyjmują, iż „najlepszym obserwowalnym wskaźnikiem społeczeństwa obywatelskiego jest liczba organizacji pozarządowych, gęsta sieć niesformalizowanych kontaktów czy indywidualna aktywność na forum publicznym”. Por. P. Żuk, J. Pluta, *My Wrocławianie. Społeczna przestrzeń miasta*, Wydawnictwo Śląskie, Wrocław 2006, s. 78.

⁶ K. Wojtyła, *Osoba i czyn*, Kraków 1969, s. 304-305.

⁷ K. Jaremczuk, P. Szulich, *Współuczestnictwo przesłanką sukcesu w organizacji*, Tarnobrzeg 2005,

Odpowiedzi uzyskane w badaniu ankietowym wstępnie diagnozują poziom zaangażowania mieszkańców Tarnobrzega i jednocześnie są punktem wyjścia w formułowaniu zaleceń mających zmienić ten stan rzeczy. Wydaje się, że jest to ważne zagadnienie wymagające długotrwałej pracy „od podstaw” wielu instytucji, organizacji i mieszkańców miasta.

2.1. Charakterystyka próby badawczej

W celu wyznaczenia próby badawczej posłużono się danymi statystycznymi⁸. Oryginalne źródło danych statystycznych zmodyfikowano tak, aby uzyskać kategorie wiekowe oraz typy wykształcenia na potrzeby badania.

Ogółem badaniami objęto 420 mieszkańców Tarnobrzega, w tym: 49,3 % mężczyzn oraz 50,7 % kobiet. Pod względem wieku próba kształtowała się następująco: 18-24 lat 17%, 25-34 lat 21 %, 35-44 lat 21 %, 45-54 lat 20 %, 55-64 lat 13 %, 65 i więcej lat 8 % .

Pod względem wykształcenia uzyskano następujący rozkład odpowiedzi: 3 % – podstawowe, 19 % – zawodowe, 56 % – średnie oraz 22 % – wyższe.

Stan cywilny badanych osób przedstawiał się następująco: kawaler/panna – 30 %, żonaty/zamężna – 59 %, rozwiedziony/rozwiedziona – 3 %, wdowiec/wdowa – 5 %, wolny związek – 3 %, w separacji – jedna osoba.

Pod względem liczby członków gospodarstwa domowego (łącznie z respondentem) próba przedstawia się następująco: 1 osoba – 6 %, 2 osoby – 20 %, 3-4 osoby – 57 %, 5-6 osób – 16 %, 7 i więcej osób – 1 %.

Liczba respondentów pod względem czasu zamieszkiwania w Tarnobrzegu wyniosła: do trzech lat – 4 %, od czterech do dziesięciu – 6 %, od jedenastu do dwudziestu – 18 %, powyżej dwudziestu – 71 %

Jeśli chodzi o rodzaj lokalu, w którym mieszka respondent uzyskano następujące odpowiedzi: dom jednorodzinny (w tym szeregowy) – 47 %, mały lub średni blok – 41 %, duży blok jednorodzinny tzw. wieżowiec – 12 %.

Pod względem statusu społecznego próba była następująca: pracownicy fizyczni – 23 %, prowadzący własną działalność gospodarczą – 11 %, emeryci/renciści – 22 %, uczniowie – 8 %, pracujący studenci – 4 %, pracownicy umysłowi – 15 %, rolnik – 1 %, bezrobotni – 8 %.

⁸ *Podstawowe informacje ze spisów powszechnych. Miasto Tarnobrzeg, Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań, Urząd Statystyczny w Rzeszowie, Rzeszów 2003, s. 46, Tabela 5.*

bezrobotni studenci (osoby studiujące w trybie niestacjonarnym, ale niepracujący) – 5 %, inni – 1 %

2.2. Opinie badanych o problemach osób niepełnosprawnych

W niniejszym paragrafie przedstawione zostaną opinie respondentów dotyczące stanu infrastruktury przyjaznej dla osób niepełnosprawnych oraz przedsięwzięć służących integracji osób niepełnosprawnych.

Tabela 1. Czy uważa Pan (i), że na terenie miasta Tarnobrzega istnieje wystarczająca liczba parkingów?

		Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Ważnych	tak	108	25,7	25,8	25,8
	nie	241	57,4	57,7	83,5
	nie wiem	69	16,4	16,5	100,0
	Ogółem	418	99,5	100,0	
Braki danych	Systemowe braki danych	2	,5		
Ogółem		420	100,0		

W powyższej tabeli zawarte są odpowiedzi badanych na temat wystarczającej liczby miejsc parkingowych dla pojazdów którymi poruszają się osoby niepełnosprawne.

Powyższa tabela pokazuje, iż dla badanych mieszkańców Tarnobrzega w mieście jest za mało parkingów. Tylko co czwarty respondent uważa, że jest ich wystarczająca liczba, przeciwnego zdania była ponad połowa badanych, a co szоста osoba nie miała zdania. W kolejnym pytaniu zapytano badanych o liczbę podjazdów w mieście dla osób niepełnosprawnych.

Tabela 2. Czy uważa Pan (i), że na terenie miasta Tarnobrzega istnieje wystarczająca liczba podjazdów do mieszkań osób niepełnosprawnych?

		Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Ważnych	tak	35	8,3	8,4	8,4
	nie	256	61,0	61,4	69,8
	nie wiem	126	30,0	30,2	100,0
	Ogółem	417	99,3	100,0	
Braki danych	Systemowe braki danych	3	,7		
Ogółem		420	100,0		

W opinii większości respondentów (61 %) jest stanowczo za mało takich miejsc parkingowych dla osób niepełnosprawnych, a tylko co dwunasty z nich jest przeciwnego zdania. Zwraca uwagę fakt, że dość znacząca część osób pełnosprawnych fizycznie nie dostrzega tego problemu niepełnosprawnych, a przynajmniej nie ma wiedzy na ten temat.

W poprzednim pytaniu takich „nie wiedzących” respondentów było 16% a więc teraz jest ich prawie dwukrotnie więcej. Może być to sygnał, że informacja dotycząca życia i problemów osób niepełnosprawnych jest nie wystarczająca. Wiedza jest warunkiem zaangażowania, dlatego podmioty zajmujące się informacją i komunikacją społeczną w mieście Tarnobrzegu powinny zwiększyć działania informacyjne w dziedzinie niepełnosprawności.

Porównanie wyników przedstawionych w dwóch zestawieniach, pokazuje, że mieszkańcy Tarnobrzega uważają, iż miejsc parkingowych jest nie tylko za mało, ale także że miejsc takich brakuje dla osób niepełnosprawnych. Trudno powiedzieć skąd respondenci mają taką wiedzę – można tylko przypuszczać, iż wykazują pewną znajomość topografii miasta i miejsc, gdzie takie pojazdy występują.

Poniżej zaprezentowano rozkład odpowiedzi dotyczący opinii mieszkańców na temat wystarczającej, lub nie, liczby pojazdów przy instytucjach publicznych dla osób niepełnosprawnych.

Według badanych w Tarnobrzegu jest wystarczająca liczba pojazdów – tak uważa prawie połowa badanych, przeciwnego zdania nieco mniej liczna grupa respondentów (39,1 %), pozostali (co siódmy) nie mieli zdania. Uzyskane wyniki również mogą być punktem wyjścia do debaty nad liczbą miejsc parkingowych w mieście.

Dyskusja ta powinna mieć uwiarygodnienie w realnych potrzebach każdego osiedla w dziedzinie miejsc parkingowych, dlatego nieodzownym jest monitorowanie poziomu bezpieczeństwa, a także poziomu drobnych szkód parkingowych przez władze miasta.

Tabela 3. Czy uważa Pan (i), że na terenie miasta Tarnobrzega istnieje wystarczająca liczba pojazdów przy instytucjach publicznych?

		Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Ważnych	tak	195	46,4	47,1	47,1
	nie	162	38,6	39,1	86,2
	nie wiem	57	13,6	13,8	100,0
	Ogółem	414	98,6	100,0	
Braki danych	Systemowe braki danych	6	1,4		
Ogółem		420	100,0		

Bardzo podobnie do poprzedniego brzmiało kolejne pytanie. Tym razem chodziło o wysondowanie czy istnieje wystarczająca liczba pojazdów przy sklepach. Poniżej przedstawiono w formie tabelarycznej wyniki tego sondażu.

Badane osoby zauważają, że mało jest także podjazdów dla osób niepełnosprawnych przy

Tabela 4. Czy uważa Pan (i), że na terenie miasta Tarnobrzega istnieje wystarczająca liczba podjazdów przy sklepach?

		Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Ważnych	tak	123	29,3	29,5	29,5
	nie	235	56,0	56,4	85,9
	nie wiem	59	14,0	14,1	100,0
	Ogółem	417	99,3	100,0	
Braki danych	Systemowe braki danych	3	,7		
Ogółem		420	100,0		

sklepach – statystycznie tylko trzech z każdej dziesiątki badanych uważa, że jest ich wystarczająca liczba, przeciwnego zdania jest ponad połowa respondentów, zaś co siódmy nie miał zdania w tym temacie.

Zupełnie inny charakter miało następne pytanie. Chciano się dowiedzieć, czy w opinii respondentów niepełnosprawni są chętnie zatrudniani przez pracodawców

Tabela 5. Czy zdaniem Pana (i) osoby niepełnosprawne są chętnie zatrudniane przez pracodawców?

		Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Ważnych	tak	34	8,1	8,1	8,1
	nie	274	65,2	65,6	73,7
	trudno powiedzieć	110	26,2	26,3	100,0
	Ogółem	418	99,5	100,0	
Braki danych	Systemowe braki danych	2	,5		
Ogółem		420	100,0		

Znaczna większość (dwie trzecie) badanych mieszkańców Tarnobrzega uważa, że osoby niepełnosprawne nie są chętnie zatrudniane przez pracodawców. Tylko co dwunasty badany uważa, że pracodawcy zatrudniają chętnie osoby niepełnosprawne. Natomiast jedna czwarta - nie ma zdania w tym zakresie.

W kolejnym pytaniu poproszono respondentów o odpowiedź na pytanie, czy osoby niepełnosprawne mają w Tarnobrzegu miejsca (płacówki), w których mogą integrować się.

Tabela 6. Czy zna Pan (i) w Tarnobrzegu miejsca (placówki) gdzie osoby niepełnosprawne integrują się?

		Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Ważnych	tak	52	12,4	12,4	12,4
	nie	366	87,1	87,6	100,0
	Ogółem	418	99,5	100,0	
Braki danych	Systemowe braki danych	2	,5		
Ogółem		420	100,0		

Aż 88 % badanych wskazało, że takich miejsc nie zna, a 12 % respondentów uważa, że takie miejsca są im znane. Uzyskane wyniki pokazują, iż badani w zdecydowanej większości nie znają odpowiednich miejsc w mieście, w których osoby niepełnosprawne mogłyby się integrować.

Powyższy stan może sugerować iż mają słabe rozpoznanie lub nie interesują się tą kwestią w przypadku, gdyby takie miejsca były. Może też sugerować, że taki stan wiedzy jest odzwierciedleniem rzeczywistości, tj. faktycznego braku takich miejsc integracji osób niepełnosprawnych.

Jest to przyczynek do powołania takiego miejsca, oczywiście z zachowaniem zasady pomocniczości i jednocześnie niezależności w uczestnictwie osób niepełnosprawnych przy oddolnym tworzeniu dla siebie miejsca, które integruje.

Niewątpliwie organizacja przez miasto lub inne podmioty imprez na rzecz osób niepełnosprawnych przyczynia się do uświadomienia ogółowi mieszkańców problemu niepełnosprawności i problemów osób niepełnosprawnych, wzrostu akceptacji a nawet zbliżenia obu środowisk, uwrażliwienia społeczeństwa na potrzeby ludzi dotkniętych fizyczną ułomnością.

Tabela 7. Czy zna Pana (i) jakieś imprezy organizowane przez miasto na rzecz osób niepełnosprawnych?

		Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Ważnych	tak	37	8,8	9,0	9,0
	nie	375	89,3	91,0	100,0
	Ogółem	412	98,1	100,0	
Braki danych	Systemowe braki danych	8	1,9		
Ogółem		420	100,0		

Badane osoby wskazują także na niewielką ofertę w postaci imprez skierowanych do osób niepełnosprawnych. Aż 91 % badanych nie zna żadnych imprez, które są przeznaczone dla osób niepełnosprawnych. Osiągnięty wynik należy uznać za bardzo słaby. Oznaczać on może, że albo miasto rzeczywiście nie organizuje takich imprez lub jest ich bardzo mało, albo, że słabo są one

nagłaśniane w lokalnych mediach.

Tabela 8. Czy zdaniem Pana (i) należy takie integracyjne imprezy organizować?

		Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Ważnych	tak	364	86,7	87,7	87,7
	nie	7	1,7	1,7	89,4
	trudno powiedzieć	44	10,5	10,6	100,0
	Ogółem	415	98,8	100,0	
Braki danych	Systemowe braki danych	5	1,2		
Ogółem		420	100,0		

W opinii większości badanych nie tylko imprez dla niepełnosprawnych brakuje, ale istnieje potrzeba ich organizacji – tak uważa 88 % badanych, przeciwnych temu pomysłowi było niecałe 2 % respondentów. Zdania w tym temacie nie miało 11 % badanych mieszkańców Tarnobrzega.

W poniższej tabeli zaprezentowano zdanie badanych na temat potrzeby funkcjonowania placówki dziennego pobytu dla dzieci niepełnosprawnych, by umożliwić rodzicom np. wykonywanie pracy zawodowej, czy choćby, po to, aby oprócz udzielanych w tych placówkach warsztatów terapii zajęciowej, móc odciążyć trochę rodzinę w wykonywaniu obowiązków, związanych z pomocą dziecku niepełnosprawnemu.

Tabela 9. Czy zdaniem Pana (i) powinna istnieć placówka dziennego pobytu dla dzieci niepełnosprawnych wymagających stałej opieki ze strony rodziców (oprócz warsztatów terapii zajęciowej) aby odciążyć rodzinę?

		Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Ważnych	tak	371	88,3	89,8	89,8
	nie	5	1,2	1,2	91,0
	trudno powiedzieć	37	8,8	9,0	100,0
	Ogółem	413	98,3	100,0	
Braki danych	Systemowe braki danych	7	1,7		
Ogółem		420	100,0		

Badane osoby w bardzo znacznej większości popierają (90 %) powstanie Tarnobrzegu placówki dziennego pobytu dla dzieci niepełnosprawnych, które wymagają stałej opieki ze strony rodziców (wyłączając placówkę Warsztaty Terapii Zajęciowej) w celu odciążenia rodziny. Tylko 1 % badanych jest temu pomysłowi przeciwnych, a 9 % nie miało zdania. Można więc zauważyć, iż większość respondentów popiera powstanie w Tarnobrzegu takiej placówki.

Tabela 10. Czy zna Pan (i) osoby niepełnosprawne, które "przebywają w domu", rzadko opuszczając mieszkania?

		Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Ważnych	tak	95	22,6	22,7	22,7
	nie	323	76,9	77,3	100,0
	Ogółem	418	99,5	100,0	
Braki danych	Systemowe braki danych	2	,5		
Ogółem		420	100,0		

Wyniki uzyskane w powyższej tabeli są zastanawiające. Okazuje się, że 23% badanych zna osoby niepełnosprawne, które „przebywają w domu” i rzadko opuszczają mieszkania. Natomiast aż trzy czwarte badanych zadeklarowało, że nie zna takich osób. W poprzednich pytaniach uzyskaliśmy natomiast odpowiedzi, które wskazują na znaczną znajomość przez badane osoby zagadnień dotyczących życia i problemów osób niepełnosprawnych. Trudno powiedzieć bez pogłębionych analiz z czego wynika taki rozkład odpowiedzi respondentów.

Można stwierdzić na tej podstawie, że problem niepełnosprawności, nie jest tematem „tabu”, o ludziach takich rozmawia się w rodzinach. Nawet wtedy gdy dla otoczenia są oni niewidoczni, gdy fizycznie są nieobecni w środowisku zamieszkania, nie oznacza to, że są anonimowi. Przynajmniej dla względnie wysokiego odsetka mieszkańców naszego miasta.

Być może jest to syndrom uczestnictwa respondentów w życiu społeczności lokalnej, który należy wykorzystać poprzez tworzenie warunków do angażowania się w życie społeczno-kulturowe miasta.

Za powyższymi tezami przemawiają też odpowiedzi na następne pytanie, w których respondenci opowiedzieli się za powołaniem fundacji (lub stowarzyszenia) na rzecz osób niepełnosprawnych.

Tabela 11. Czy uważa Pan (i), że miasto powinno powołać fundację (lub stowarzyszenie) na rzecz osób niepełnosprawnych?

		Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Ważnych	tak	344	81,9	82,9	82,9
	nie	21	5,0	5,1	88,0
	trudno powiedzieć	50	11,9	12,0	100,0
	Ogółem	415	98,8	100,0	
Braki danych	Systemowe braki danych	5	1,2		
Ogółem		420	100,0		

Nastawienie „pro” dla potrzeb osób niepełnosprawnych u badanych widoczne jest również w tych odpowiedziach. Aż 83 % badanych uważa, iż miasto powinno powołać fundację lub stowarzyszenie na rzecz osób niepełnosprawnych. W badaniu nie pytaliśmy w sposób szczegółowy, na czym miało by polegać jego funkcjonowanie. Przeciwnych temu pomysłowi było 5 % badanych, zaś 12 % nie miało zdania w tym zakresie. Badane osoby widzą więc konieczność pomocy osobom niepełnosprawnym ze strony miasta w postaci powołania stowarzyszenia działającego na ich rzecz. Prawdopodobnie chodziłoby tu o organizację, która zrzeszałaby niepełnosprawnych z całego miasta.

Zaprezentowane wyniki sondażu odnoszące się do postrzegania niepełnosprawności i problemów osób niepełnosprawnych upoważniają do sformułowania wniosków o wymiarze praktycznym.

1. W mieście występuje niewystarczająca ilość parkingów dla pojazdów osób niepełnosprawnych i niewystarczająca ilość podjazdów do mieszkań, instytucji i sklepów.

2. Zdaniem zdecydowanej większości badanych pracodawcy niechętnie zatrudniają osoby niepełnosprawne. Należy uczynić dla pracodawców korzystne warunki dla zatrudniania osób niepełnosprawnych.

3. W powszechnym przekonaniu badanych miasto nie organizuje imprez na rzecz osób niepełnosprawnych. Nie ma też w mieście takich miejsc gdzie niepełnosprawni mogliby się spotykać. Według ogromnej większości badanych istnieje potrzeba wybudowania lub zaadaptowania dla ich potrzeb takiego domu (lokalu).

4. Istnieje potrzeba utworzenia placówki dziennego pobytu dla dzieci niepełnosprawnych. W tej kwestii osiągnięto niemal jednogłośnie stanowisk. Przemawiają za tym interesy rodziców (praca, profesjonalna opieka i pomoc) jak i dziecka (socjalizacja, terapia).

5. Niepełnosprawność (zjawisko i problem) oraz problemy osób niepełnosprawnych jawią się w świetle badań jako rzeczywistość, która nieobca jest badanym. Wykazują oni dużą wrażliwość na potrzeby tych ludzi. Znakomita większość z nich (cztery piąte) postuluje powołanie na terenie miasta fundacji lub stowarzyszenia na rzecz (promującej, wspierającej, rozwiązującej problemy i potrzeby) osób niepełnosprawnych.

2.3. Opinie badanych o funkcjonowaniu pomocy społecznej

Poniższe zestawienia pokazują odpowiedzi badanych na pytania dotyczące funkcjonowania instytucji pomocy społecznej w aspekcie wystarczającego rodzaju i poziomu usług opiekuńczych, w tym dla osób niepełnosprawnych.

Tabela 12. Czy zdaniem Pana (i) usługi opiekuńcze powinny być świadczone tylko przez ośrodek pomocy społecznej?

		Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Ważnych	zdecydowanie tak	42	10,0	10,1	10,1
	raczej tak	79	18,8	19,1	29,2
	zdecydowanie nie	111	26,4	26,8	56,0
	powinna powstać organizacja	181	43,1	43,7	99,8
	inaczej	1	,2	,2	100,0
	Ogółem	414	98,6	100,0	
Braki danych	Systemowe braki danych	6	1,4		
	Ogółem	420	100,0		

Odpowiedzi respondentów w zakresie świadczenia usług opiekuńczych przez ośrodek pomocy społecznej nie są już takie jednoznaczne i klarowne jak odpowiedzi na szereg pytań poprzednich. Według blisko 44 % badanych powinna powstać organizacja (instytucja), która „wyręczyłaby” lub uzupełniła MOPS w pewnym zakresie ze świadczeń w postaci usług opiekuńczych. Blisko 30 % respondentów uważa (% skumulowany odpowiedzi „zdecydowanie tak” i „raczej tak”), że jednak usługi opiekuńcze powinny być w gestii MOPS. Natomiast 27 % badanych uważa, że „zdecydowanie nie” powinny być świadczone te usługi przez wspomniany ośrodek. Respondenci widzą więc konieczność powołania innej instytucji, która świadczyłaby usługi opiekuńcze.

Tabela 13. Czy uważa Pan (i), że przy dobrej promocji organizacji pozarządowych (fundacji lub stowarzyszeń), mieszkańcy chętnie odpisywali by 1% podatku na rzecz takiej instytucji?

		Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Ważnych	tak	280	66,7	67,6	67,6
	nie	32	7,6	7,7	75,4
	trudno powiedzieć	102	24,3	24,6	100,0
	Ogółem	414	98,6	100,0	
Braki danych	Systemowe braki danych	6	1,4		
Ogółem		420	100,0		

Blisko 68 % badanych uważa, że gdyby była lepsza informacja i promocja możliwości odpisywania 1% podatku na rzecz organizacji samorządowych chętnie odpisywali by przekazywali taką kwotę na rzecz tych organizacji. Tylko 8 % respondentów, uważa że nagłośnienie tej kwestii nie przyczyniłoby się do większego przekazywania 1% na rzecz tych organizacji. Niecałe 25 % badanych nie miało zdania w tym zakresie.

W tym miejscu zastanawiająca jest obojętność respondentów w kwestii 1% podatku oddanego na instytucje użytku publicznego. ¼ badanych zdają się nie być zainteresowana wiedzą na temat instytucji, które świadczą jakkolwiek pomoc innym ludziom, jest to niepokojący sygnał braku zainteresowania uczestnictwem w życiu społeczności lokalnej.

Tabela 14. Czy uważa Pan (i), że wystarczająca jest pomoc oferowana osobom niepełnosprawnym przez opiekunki z ośrodka pomocy społecznej?

		Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Ważnych	tak	108	25,7	26,0	26,0
	nie	78	18,6	18,8	44,7
	nie wiem	230	54,8	55,3	100,0
	Ogółem	416	99,0	100,0	
Braki danych	Systemowe braki danych	4	1,0		
Ogółem		420	100,0		

Tylko 26 % respondentów zgodziło się z opinią, że pomoc oferowana osobom niepełnosprawnym przez opiekunki z ośrodka pomocy społecznej jest wystarczająca. 19 % było zdania przeciwnego, zaś ponad połowa badanych (55 %) nie miało zdania. Podobnie jak i w przypadku innych wcześniejszych pytań trudno stwierdzić, skąd badani mają wiedzę w zakresie pomocy oferowanej przez opiekunki z ośrodka pomocy społecznej.

Odpowiedzi na pytanie zawarte w tabeli 15 obejmują podobne kwestie, jak w pytaniu poprzednim, tyle że dotyczą zagadnienia pomocy oferowanej osobom niepełnosprawnym przez pielęgniarki. Ponad połowa badanych (52 %) nie potrafiła określić, czy pomoc ta jest wystarczająca, czy też nie jest. Z opinią tą zgodziło się 30 % respondentów, zaś nie zgodziło 18 %. Wydaje się, że znaczny odsetek osób który nie wskazał jednoznacznej odpowiedzi nie miała styczności z pielęgniarkami, stąd też mogły się pojawić w większości odpowiedzi „nie wiem”.

Tabela 15. Czy uważa Pan (i), że wystarczająca jest pomoc oferowana osobom niepełnosprawnym przez pielęgniarki?

		Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Ważnych	tak	126	30,0	30,4	30,4
	nie	73	17,4	17,6	48,0
	nie wiem	216	51,4	52,0	100,0
	Ogółem	415	98,8	100,0	
Braki danych	Systemowe braki danych	5	1,2		
Ogółem		420	100,0		

Pomoc osobom niepełnosprawnym może być realizowana na bardzo wielu płaszczyznach. Jedną z grup niosących pomoc są wolontariusze, a więc osoby które bez wynagrodzenia pomagają innym. Ich pomoc jest pracą społeczną, służącą grupie będącej w potrzebie.

W naszych badaniach zapytaliśmy respondentów, czy pomoc którą oferują wolontariusze osobom niepełnosprawnym jest wystarczająca. Ponad 24 % respondentów odpowiedziało pozytywnie, przeciwnego zdania było ponad 12 %, natomiast blisko 64 % badanych nie miało zdania na ten temat (tabela 16). Taki wynik może sugerować, że badane osoby nie zetknęły

się z pracą wolontariuszy albo o niej nie słyszeli, skoro ponad połowa nie potrafiła określić, czy taka pomoc jest potrzebna.

Tabela 16. Czy uważa Pan (i), że wystarczająca jest pomoc oferowana osobom niepełnosprawnym przez wolontariuszy?

		Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Ważnych	tak	100	23,8	24,1	24,1
	nie	51	12,1	12,3	36,4
	nie wiem	264	62,9	63,6	100,0
	Ogółem	415	98,8	100,0	
Braki danych	Systemowe braki danych	5	1,2		
Ogółem		420	100,0		

Być może dobrym rozwiązaniem byłoby lepsze nagłośnienie prac wolontariuszy, zwłaszcza w zakresie pomocy osobom niepełnosprawnym. Za taką interpretacją (braku dostatecznej wiedzy) przemawiają odpowiedzi pokazane w Tabeli 17.

Tabela 17. Czy uważa Pan (i), że w Tarnobrzegu powinno istnieć centrum informacji o organizacjach i instytucjach świadczących pomoc osobom dotkniętym określonym problemem?

		Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Ważnych	tak	355	84,5	84,9	84,9
	nie	12	2,9	2,9	87,8
	trudno powiedzieć	51	12,1	12,2	100,0
	Ogółem	418	99,5	100,0	
Braki danych	Systemowe braki danych	2	,5		
Ogółem		420	100,0		

Blisko 85 % badanych osób uważa, że w Tarnobrzegu powinno istnieć centrum informacji o organizacjach i instytucjach świadczących pomoc osobom dotkniętym określonym problemem. Przeciwnych powołaniu takiej instytucji było około 3 % respondentów, natomiast ponad 12 % nie miało zdania na ten temat. Według respondentów zatem powinna powstać instytucja (organizacja), która zajmowałaby się gromadzeniem oraz udostępnianiem informacji zainteresowanym osobom w zakresie rozwiązywania różnych problemów. W chwili obecnej w Tarnobrzegu, podobnie jak i w innych miastach Polski działa bardzo wiele instytucji, które podejmują liczne inicjatywy, pomagając tym samym mieszkańcom w trudnych sytuacjach. O wielu z nich potencjalni beneficjanci nic albo niewiele wiedzą, gdyż nawet nie wiedzą, że istnieją. Duży odsetek odpowiedzi respondentów wskazujących na konieczność powołania takiej instytucji zarządzającej informacją w zakresie różnych form pomocy powinien być zachętą do podjęcia kompleksowego rozpoznania potrzeb mieszkańców w tym zakresie.

Jak pokazuje Tabela 18, respondenci są przekonani, że miasto powinno powołać instytucję typu np. Klub Integracji Społecznej, która scalałaby osoby ubogie lub inne kategorie osób spychanych na margines życia społecznego. Blisko 75 % respondentów jest zdania, że taka instytucja powinna powstać, przeciwnie sądzi nieco ponad 6 %, a nie miało zdania niecałe 19 %. Wysoki odsetek osób, które odpowiedziały się za powstaniem takiej instytucji może wskazywać na potrzebę samych respondentów w takim zakresie, którzy potrzebują oparcia instytucjonalno-zrzeszeniowego. Aktywność społeczna (szeroko rozumiana) nie jest duża, zaś jej zaistnienie mogłoby być jednym z ważniejszych czynników przyczyniających się do przełamywania własnej bierności i bezradności. Wydaje się, że aktywizacja poprzez uczestnictwo w pracach takiej organizacji mogłaby się w dużym stopniu przyczynić do zmniejszenia zjawiska bierności i apatii.

Tabela 18. Czy Pana (i) zdaniem miasto powinno powołać instytucje np. Klub Integracji Społecznej integrującą osoby ubogie lub inne kategorie osób spychane na margines życia społecznego?

		Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Ważnych	tak	312	74,3	74,8	74,8
	nie	26	6,2	6,2	81,1
	trudno powiedzieć	79	18,8	18,9	100,0
	Ogółem	417	99,3	100,0	
Braki danych	Systemowe braki danych	3	,7		
Ogółem		420	100,0		

Ważnym zagadnieniem okresu transformacji systemowej dla zmieniających się miast jest zagospodarowanie czasu wolnego dzieci i młodzieży. Wiele instytucji wychowawczych nie pełni swojej roli jak kiedyś, a wszelkie formy zajęć dla młodszych mieszkańców wielu miast w Polsce zostały w dużym stopniu ograniczone. Młodzież jest dziś „pozostawiona sama sobie”, gdyż w okresie transformacji systemowej zanikły instytucje organizujące różne formy spędzania czasu wolnego dzieci i młodzieży. Na wielu osiedlach młodzi ludzie samodzielnie próbują zagospodarować czas wolny, co jednak nie zawsze jest zgodne z interesem ogółu mieszkańców danego osiedla, czy w szerszej perspektywie miasta. Badane osoby zauważają ten problem, dzieci i młodzieży pozostawionej bez należytej opieki i robiącej „co się chce”, skoro ponad połowa uważa (52 %), że trzeba powołać tzw. pedagogów ulicy dla „dzieci niczyich”. Tacy pedagodzy, to osoby spędzające wolny czas z dziećmi i młodzieżą, których rodzice nie interesują się w wystarczający sposób. Blisko 36 % badanych „raczej zgadzało się” z tym pomysłem, „raczej nie” 3 %, zdecydowanie przeciwnych było niewielu – mniej niż 1 %, zaś zdania nie miało niecałe 8 % badanych. Skumulowany % dwóch pierwszych odpowiedzi

(„zdecydowanie tak” oraz „raczej tak”) stanowi ponad 88 % wszystkich wskazań, co wskazuje na wysoki stopień aprobaty badanych osób dla zaangażowania „pedagogów ulicy”.

W tym miejscu zastanawiająca jest obojętność respondentów w kwestii 1% podatku oddanego na instytucje użytku publicznego. Jedna czwarta badanych zdaje się nie być zainteresowana wiedzą na temat instytucji, które świadczą jakąkolwiek pomoc innym ludziom, jest to niepokojący sygnał braku zainteresowania uczestnictwem w życiu społeczności lokalnej.

Tabela 19. Czy powinno się powołać tzw. pedagogów ulicy dla "dzieci niczych" (którzy pracować będą z dziećmi, którymi rodzice nie interesują się)?

		Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Ważnych	zdecydowanie tak	217	51,7	52,4	52,4
	raczej tak	149	35,5	36,0	88,4
	raczej nie	14	3,3	3,4	91,8
	zdecydowanie nie	2	,5	,5	92,3
	trudno powiedzieć	32	7,6	7,7	100,0
	Ogółem	414	98,6	100,0	
Braki danych	Systemowe braki danych	6	1,4		
Ogółem		420	100,0		

Jedną z podstawowych kwestii w naszym badaniu było zbadanie opinii respondentów w zakresie ich odczucia, czy osoby ubogie są spychane na margines życia społecznego. Twierdząco na tak postawione pytanie odpowiedziało blisko 50 % ankietowanych, zaś przeciwnego zdania było niecałe 10 %, a 40 % nie potrafiło stwierdzić jednoznacznie, czy osoby ubogie są spychane na margines życia społecznego, czy też nie. Uzyskane odpowiedzi pokazują, że w odczuciu respondentów w Tarnobrzegu są mieszkańcy spychani na margines. Jest duże prawdopodobieństwo, iż respondenci wyrazili w ten sposób własną opinię o swoim życiu, ale także o osobach, które znają lub się z nimi spotykają.

Tabela 20. Czy uważa Pan (i), że w Tarnobrzegu osoby ubogie są spychane na margines życia społecznego?

		Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Ważnych	tak	207	49,3	49,6	49,6
	nie	41	9,8	9,8	59,5
	trudno powiedzieć	169	40,2	40,5	100,0
	Ogółem	417	99,3	100,0	
Braki danych	Systemowe braki danych	3	,7		
Ogółem		420	100,0		

Dwie piąte respondentów nie wypowiedziało się jednoznacznie w kwestii spychania ludzi ubogich na margines życia społecznego. Zdaniem autorów badania należy tę grupę objąć głębszymi badaniami w kwestii przyczyn zajęcia takiego stanowiska, które może świadczyć o obojętności społecznej, nie zaangażowaniu się w potrzeby innych.

W kolejnym pytaniu badane osoby mogły uszczegółowić formę, w jaki sposób to spychanie na margines życia społecznego może się odbywać. Wyniki przedstawia Tabela 21.

Tabela 21. Jeżeli TAK, to pod jakim względem?

		Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Ważnych	zaniedbane dzielnice mieszkaniowe	53	12,6	26,0	26,0
	mieszkania socjalne wskazujące na ubóstwo tych rodzin	116	27,6	56,9	82,3
	ograniczony dostęp do kultury	28	6,7	13,7	96,6
	inaczej	7	1,7	3,4	100,0
	Ogółem	204	48,6	100,0	
Braki danych	Systemowe braki danych	216	51,4		
Ogółem		420	100,0		

Jak widać z Tabeli 21, najwięcej osób wskazało na „mieszkania socjalne wskazujące na ubóstwo tych rodzin” – 57 %, następnie „zaniedbane dzielnice mieszkaniowe” – 26 %, „ograniczony dostęp do kultury” – 14 %, zaś na inny wymiar wskazało 3 % badanych. Ten inny wymiar respondenci mogli opisać w kolejnym pytaniu otwartym. Zanotowano między innymi następujące odpowiedzi: *wyśmiewania, wyzywania; są obrażani i wysmiewani; brak zainteresowania nimi; brak miejsc pracy dla takich ludzi; wysiedlanie z powodu nieplaconego czynszu*. Według respondentów, czynnikiem odpowiadającym najbardziej za spychanie na margines życia społecznego są mieszkania osób ubogich.

Tabela 22. Czy uważa Pan (i), że powinny tworzyć się grupy samopomocy dla osób i rodzin dotkniętych określonym problemem np. bezrobociem, ubóstwem, niepełnosprawnością, alkoholizmem, a nawet otyłością, samotnym macierzyństwem, dotkniętych przemocą, różnego rodzaju schorzeniami itp.?

		Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Ważnych	tak	349	83,1	83,9	83,9
	nie	14	3,3	3,4	87,3
	trudno powiedzieć	53	12,6	12,7	100,0
	Ogółem	416	99,0	100,0	
Braki danych	Systemowe braki danych	4	1,0		
Ogółem		420	100,0		

W kolejnym pytaniu zapytaliśmy respondentów, czy według nich powinny tworzyć się grupy samopomocy osób dotkniętych określonym problemem, np. bezrobociem, ubóstwem, niepełnosprawnością etc. Odpowiedzi na to pytanie pokazują, jak duża jest w społeczności lokalnej potrzeba organizowania w różnych stowarzyszeniach, grupach umożliwiających podejmowanie wspólnych działań. Blisko 84 % badanych jest przekonanych, że powinny takie grupy się tworzyć, przeciwnych było ponad 3 % badanych, zaś nie miało zdania 13 %.

1.2. Podsumowanie

1. Ośrodki świadczące pomoc społeczną oferują niewystarczającą pomoc
2. Powinna powstać organizacja, instytucja, która uzupełniałaby działania MOPS w postaci usług opiekuńczych
3. Istnieje potrzeba zorganizowania wolontariatu i organizacji pozarządowych działających na rzecz osób niepełnosprawnych
4. Istnieje potrzeba powołania centrum informacji o organizacjach działających na terenie miasta Tarnobrzega. Chodzi tu szczególnie o lepsze informowanie społeczeństwa w zakresie ich funkcjonowania a także o stworzenie płaszczyzny wymiany informacji pomiędzy samymi organizacjami.
5. Istnieje potrzeba powołania instytucji, która jednoczyłaby osoby spychane na margines życia społecznego. Chodzi tu o stworzenie warunków, które umożliwiłyby lepsze uczestnictwo w życiu miasta, a tym samym w pewnym stopniu eliminowałyby zjawisko wykluczenia społecznego.

2.4. Opinie badanych na temat aktywności społeczno-kulturalnej respondentów.

Niniejszy paragraf przedstawia opinie respondentów o stopniu zaangażowania respondentów w życie społeczno-kulturalne miasta.

Tabela 23. Czy zdaniem Pan (i) istnieje wystarczająca aktywność społeczności lokalnej w rozwiązywaniu swoich problemów?

		Częstość	Procent	Procent waznych	Procent skumulowany
Ważnych	tak	44	10,5	10,6	10,6
	nie	210	50,0	50,5	61,1
	trudno powiedzieć	162	38,6	38,9	100,0
	Ogółem	416	99,0	100,0	
Braki danych	Systemowe braki danych	4	1,0		
Ogółem		420	100,0		

Według badanych aktywność społeczności lokalnej w rozwiązywaniu swoich problemów nie jest na wystarczającym poziomie – tak sądzi ponad połowa badanych 51 %. Tylko co dziesiąty respondent uważa, że ta aktywność jest wystarczająca, zaś 39 % nie potrafiło jednoznacznie odpowiedzieć na to pytanie. Uzyskane wyniki potwierdzają po części tezę, iż społeczeństwo polskie coraz bardziej jest świadome niskiego stopnia własnej samoorganizacji na poziomie lokalnym. Odpowiedzi uzyskane na poprzednie pytania w ankiecie (dotyczące powołania organizacji lokalnych) powinny również zachęcić do działań mających na celu zwiększenie aktywności obywatelskiej.

Tym bardziej, że blisko 40 % respondentów nie potrafiło odpowiedzieć na pytanie dotyczące aktywności społecznej. Jest to niepokojące, powinno się stać zagadnieniem pogłębionych badań w zakresie przyczyn takiego stanu rzeczy.

Tabela 24. Czy uważa Pan (i), że na każdym osiedlu powinno powołać się tzw. "społeczników", którzy będą reprezentować interesy mieszkańców na radzie miasta, zapoznawać się z ich problemami, organizować cykliczne spotkania i poszukiwać sposobów ich rozwiązania przy udział władz miasta, instytucji i organizacji?

		Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Ważnych	tak	278	66,2	66,8	66,8
	nie	62	14,8	14,9	81,7
	trudno powiedzieć	76	18,1	18,3	100,0
	Ogółem	416	99,0	100,0	
Braki danych	Systemowe braki danych	4	1,0		
Ogółem		420	100,0		

Większa część respondentów jest zdania, że na osiedlach powinny zostać powołane osoby pełniące funkcje tzw. „społeczników”, czyli osoby reprezentujące interesy mieszkańców w radzie miasta – 67 % wskazań. Ich funkcja miałaby polegać na zapoznawaniu się z problemami danego osiedla a następnie poszukiwaniu ich rozwiązania przy zaangażowaniu władz miasta i różnych instytucji oraz organizacji. Przeciwnych takiemu pomysłowi było 15 % respondentów, a 18 % nie miało zdania. Wysoki stosunkowo odsetek wskazań aprobujących powołanie „społeczników” powinien zachęcić władze miasta do rozpoczęcia prac nad umożliwieniem poszczególnym osiedlom funkcjonowanie takich osób w społeczności lokalnej.

Rola człowieka integrującego społeczność lokalną jest bardzo duża jako animatora kultury. Animator kultury i animator społecznego uczestnictwa to człowiek dopełniający wiedzę, doświadczenie życiowe i przeżycia ludzi - członków społeczności lokalnej. Można stwierdzić, że animator społeczno-kulturowy rozbudza zainteresowania społeczności lokalnej. Człowiek ten

prowadzi dialog nad sposobem coraz to lepszego zaspokajania potrzeb i rozwiązywania problemów społecznych w wymiarze lokalnym.

Tabela 25. Pomysł powołania "społeczników" uważa Pan (i) za:

		Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Ważnych	przyczyniający się do wielu oczekiwanych zmian	110	26,2	26,6	26,6
	wcielaniu w życie pomysłów samych mieszkańców	201	47,9	48,7	75,3
	niczego nie zmieniający na lepsze	39	9,3	9,4	84,7
	nie warty zabiegów	54	12,9	13,1	97,8
	inaczej	9	2,1	2,2	100,0
	Ogółem	413	98,3	100,0	
Braki danych	Systemowe braki danych	7	1,7		
Ogółem		420	100,0		

Pomysł powołania do życia „osiedlowych społeczników” aż 49 % badanych uważa za dobry, gdyż umożliwiłby on „wcielanie w życie pomysłów samych mieszkańców”. Na drugim miejscu określano ten pomysł jako „przyczyniający się do wielu oczekiwanych zmian” – 27 % odpowiedzi, 13 % badanych określiło go jako „nie warty zabiegów”, a 9 % jako „niczego nie zmieniający na lepsze”. Pomimo tych negatywnych ocen wydaje się, że jednak mieszkańcy Tarnobrzega pozytywnie oceniają ten pomysł.

Wydaje się właściwym, aby powstały ukierunkowane działania wspierające powołania „społeczników”, będących również animatorami kultury.

W kolejnych pytaniach zapytaliśmy o aktywność kulturalną respondentów. Chodziło nam głównie o uchwycenie aktywności na poziomie uczestnictwa w ofercie kulturalnej, którą proponuje miasto.

Tabela 26. Kiedy był(a) Pan(i) ostatnio w klnie w Tarnobrzegu?

		Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Ważnych	Mniej niż miesiąc temu	148	35,2	37,5	37,5
	Ponad jeden miesiąc temu, mniej niż pięć	60	14,3	15,2	52,7
	Ponad pół roku temu	27	6,4	6,8	59,5
	Ponad rok temu	52	12,4	13,2	72,7
	Nie pamiętam	97	23,1	24,6	97,2
	Nie byle(a)m nigdy	11	2,6	2,8	100,0
	Ogółem	395	94,0	100,0	
Braki danych	Systemowe braki danych	25	6,0		
Ogółem		420	100,0		

Tabela 26 pokazuje, że ostatnio w kinie badane osoby były mniej niż miesiąc temu – 37 % wskazań, choć aż 25 % nie pamięta kiedy to było ostatnio. Ponad 15 % było w kinie „ponad jeden miesiąc temu, ale mniej niż pięć”, ponad pół roku temu” było 7 % badanych, a nigdy niecałe 3 %. Z uzyskanych wyników widać, że aktywność kulturalna w zakresie chodzenia do kina nie jest na złym poziomie, skoro więcej niż co trzeci badany był w kinie mniej niż miesiąc temu.

Aczkolwiek pytanie odkryło znowu pewną niechęć respondentów w określaniu siebie - ¼ badanych nie pamięta kiedy była w kinie. Pytania o działalność kulturalną respondentów są niezwykle ważne, gdyż od zaangażowania w kulturę zależy zmysł krytyczny i wiedza respondentów dotycząca identyfikacji siebie, świata, życia społecznego, sensu. Co czwarty respondent ma kłopoty z określeniem swojego zaangażowania w kulturę (w następnym pytaniu o wizytę w bibliotece odpowiedzi nie pamiętam użyło 26 % a w kolejnym o wizytę w muzeum 33% badanych), co skłania do wniosku, że z zaangażowaniem kulturalnym mieszkańców miasta Tarnobrzeg nie jest dobrze.

Tabela 27. Kiedy był(a) Pan(i) ostatnio w bibliotece w Tarnobrzegu?

		Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Ważnych	Mniej niż miesiąc temu	75	17,9	19,2	19,2
	Ponad jeden miesiąc temu, mniej niż pięć	129	30,7	33,0	52,2
	Ponad pół roku temu	25	6,0	6,4	58,6
	Ponad rok temu	50	11,9	12,8	71,4
	Nie pamiętam	104	24,8	26,6	98,0
	Nie byłem(a) nigdy	8	1,9	2,0	100,0
	Ogółem	391	93,1	100,0	
Braki danych	Systemowe braki danych	29	6,9		
Ogółem		420	100,0		

Nieco inaczej wygląda aktywność badanych w zakresie czytelnictwa. Badaliśmy ją pośrednio, to znaczy nie poprzez postawienie pytania o liczbę przeczytanych pozycji ostatnio, lecz o sam fakt odwiedzenia biblioteki. Stopień odwiedzania tej placówki jest nieco inny niż w przypadku kina. Najwięcej, bo aż 33 % respondentów stwierdziło, że w bibliotece w Tarnobrzegu było „ponad jeden miesiąc temu, mniej niż pięć”, a niecałe 20 % było „mniej niż miesiąc temu”.

Duży odsetek – 26 % – stanowią osoby nie pamiętające swojej ostatniej wizyty w bibliotece. W porównaniu z kinem można stwierdzić, że wizyty w bibliotece są mniejszej częstotliwości.

Tabela 28. Kiedy był(a) Pan(i) ostatnio w muzeum w Tarnobrzegu?

		Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Ważnych	Mniej niż miesiąc temu	4	1,0	1,0	1,0
	Ponad jeden miesiąc temu, mniej niż pięć	20	4,8	5,1	6,1
	Ponad pół roku temu	113	26,9	28,5	34,6
	Ponad rok temu	54	12,9	13,6	48,2
	Nie pamiętam	132	31,4	33,3	81,6
	Nie byle(a)m nigdy	73	17,4	18,4	100,0
	Ogółem	396	94,3	100,0	
Braki danych	Systemowe braki danych	24	5,7		
Ogółem		420	100,0		

Z Tabeli 28 wynika, że Muzeum w Tarnobrzegu badane osoby odwiedzają jeszcze rzadziej niż kino i bibliotekę. W tej placówce nigdy nie było ponad 18 % badanych, ponad 33 % nie pamięta kiedy było w nim, ponad roku temu odwiedziło Muzeum blisko 14 % respondentów, ponad pół roku temu 28 %, ponad jeden miesiąc a mniej niż pięć – 5 %, zaś tylko 1 % było w Muzeum mniej niż miesiąc temu.

Tabela 29. Kiedy był(a) Pan(i) ostatnio na jakiejś wystawie artystycznej w Tarnobrzegu?

		Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Ważnych	Mniej niż miesiąc temu	16	3,8	4,0	4,0
	Ponad jeden miesiąc temu, mniej niż pięć	10	2,4	2,5	6,5
	Ponad pół roku temu	13	3,1	3,3	9,8
	Ponad rok temu	135	32,1	33,9	43,7
	Nie pamiętam	95	22,6	23,9	67,6
	Nie byle(a)m nigdy	129	30,7	32,4	100,0
	Ogółem	398	94,8	100,0	
Braki danych	Systemowe braki danych	22	5,2		
Ogółem		420	100,0		

Jeszcze mniejszy stopień uczestnictwa pojawił się przy pytaniu o odwiedzanie wystaw artystycznych w Tarnobrzegu. Tylko 4 % respondentów było „mniej niż miesiąc temu”, „ponad jeden miesiąc temu a mniej niż pięć” – 2 %, „ponad pół roku temu” – 3 %, „ponad rok temu” – 34 %, aż 24 % nie pamiętało kiedy to było, a 32 % nie było nigdy na żadnej wystawie w Tarnobrzegu. Podobny rozkład odpowiedzi (wskazujący na niski stopień uczestnictwa w kulturze) uzyskano w odpowiedziach na pytanie dotyczącym odwiedzenia TDK.

W Tarnobrzesckim Domu Kultury „mniej niż miesiąc temu” było 6 % badanych, „ponad jeden miesiąc temu a mniej niż pięć” – 10 %, „ponad pół roku temu” – 14 %, „ponad rok temu” – 18 %, aż 46 % nie pamiętało kiedy to było, a 5 % nie było nigdy w tej placówce kulturalnej w Tarnobrzegu. W uzyskanych odpowiedziach zastanawia najwyższy odsetek spośród wszystkich instytucji kulturalnych wymienionych w badaniu dotyczący odpowiedzi „nie

pamiętam”. Ta odpowiedź wskazuje, iż prawie połowa badanych nie potrafiła określić nawet w pewnym przybliżeniu swojego ostatniego pobytu w tej placówce.

Wnioski:

Grupa pytań dotyczących zaangażowania kulturalnego mieszkańców miasta Tarnobrzega ujawnia potrzebę powołania obok „społeczników” animatorów kultury w środowisku lokalnym. Zadania dla animatorów kultury to zadania integrujące i rozbudzające aspiracje kulturowe uczestników społeczności lokalnej. Pokróćce zadania animatora kultury można streścić następująco⁹:

1. Rozbudzanie w społeczności lokalnej szeroko pojętych aspiracji i potrzeb kulturowych
2. Dbanie o więzi społeczne w środowisku lokalnym, tworzenie oddolne grup społecznych i innych organizacji
3. Oddolne kształtowanie własnej wartości i ważności środowiska lokalnego, przez co tworzy się poczucie tożsamości i względnej odrębności.
4. Poszukiwanie lepszych rozwiązań codziennych spraw, które są problemem i kłopotem.
5. Łączenie przeszłości z przyszłością. Dbanie o dziedzictwo kulturowe miasta i lokalnych środowisk z jasną perspektywą przyszłości i czekających zadań.
6. Kształtowanie umiejętności uczestnictwa w kulturze ogólnej kraju, przede wszystkim w nowoczesnych środkach komunikowania społecznego: telewizja, internet itp.
7. Zabieganie o rozwój infrastruktury społeczno-kulturalnej lokalnych środowisk i miasta.

2.5. Opinie badanych na temat oferty edukacyjnej

W tym paragrafie przedstawiono opinie respondentów w zakresie wystarczającej ilości żłobków, przedszkoli, szkół podstawowych, gimnazjalnych, średnich i wyższych na terenie Tarnobrzega. Zapytano badanych również o potrzebę wydłużenia godzin pracy w niektórych placówkach oświatowych. Uwzględniono także w pytaniach opinie o potrzebach w tym zakresie osób starszych i niepełnosprawnych.

Tabela 31. Czy szkoły średnie w Tarnobrzegu dają dobre przygotowanie młodym ludziom do startu w dorosłość?

		Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Ważnych	tak	185	44,0	45,7	45,7
	nie	58	13,8	14,3	60,0
	trudno powiedzieć	162	38,6	40,0	100,0
	Ogółem	405	96,4	100,0	
Braki danych	Systemowe braki danych	15	3,6		
Ogółem		420	100,0		

⁹ Por. L. Dyczewski, *Kultura polska w procesie przemian*, Lublin 1993, s. 210-212.

W kolejnym pytaniu zapytaliśmy respondentów, czy szkoły średnie w Tarnobrzegu dają dobre przygotowanie młodym ludziom do startu w dorosłość. Prawie 46 % respondentów uważa, że tak, zaś przeciwnego zdania jest 14 %, natomiast 40 % nie ma zdania.

Widoczna jest duża ilość osób nie mających w tej kwestii zdania. Zastanawiająca jest przyczyna tego stanu rzeczy, której na tym etapie badań nie rozwiązaliśmy, lecz jest to kolejny powód do zbadania społecznej „niewiedzy” a zwłaszcza jej przyczyn.

W pytaniu o odpowiednią liczbę żłobków w Tarnobrzegu, 19 % badanych uważa, że jest ich odpowiednia liczba, 32 % że jest ich za mało, a aż 49 % nie potrafiło ocenić. Nieco bardziej wyraźny rozkład odpowiedzi uzyskano w kolejnym pytaniu, dotyczącym liczby przedszkoli w Tarnobrzegu. Rozkład odpowiedzi został przedstawiony w Tabeli 33.

Tabela 32. Czy według Pana(i) w Tarnobrzegu znajduje się wystarczająca liczba żłobków?

		Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Ważnych	tak	77	18,3	18,5	18,5
	nie	135	32,1	32,4	50,8
	nie wiem	205	48,8	49,2	100,0
	Ogółem	417	99,3	100,0	
Braki danych	Systemowe braki danych	3	,7		
Ogółem		420	100,0		

Tabela 33. Czy według Pana(i) w Tarnobrzegu znajduje się wystarczająca liczba przedszkoli?

		Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Ważnych	tak	201	47,9	48,3	48,3
	nie	85	20,2	20,4	68,8
	nie wiem	130	31,0	31,3	100,0
	Ogółem	416	99,0	100,0	
Braki danych	Systemowe braki danych	4	1,0		
Ogółem		420	100,0		

Blisko połowa respondentów (48 %) uważa, że liczba przedszkoli w Tarnobrzegu jest wystarczająca, 20 % uważa że jest ich za mało, natomiast 31 % nie miało zdania. Uzyskane wyniki nie są jeszcze alarmujące, ale sytuacja w innych miastach pokazuje, że wielu rodziców zgłasza uwagi co do liczby miejsc w przedszkolach – jest ich za mało, choć demografowie o wyżu nie mówią. Prawdopodobnie sytuacja dotycząca niewystarczającej liczby przedszkoli będzie narastać, co powinno być również w centrum uwagi samorządu lokalnego.

Tabela 34. Czy według Pana(i) w Tarnobrzegu znajduje się wystarczająca liczba szkół podstawowych?

		Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Ważnych	tak	330	78,6	79,5	79,5
	nie	21	5,0	5,1	84,6
	nie wiem	64	15,2	15,4	100,0
	Ogółem	415	98,8	100,0	
Braki danych	Systemowe braki danych	5	1,2		
Ogółem		420	100,0		

Lepiej respondenci oceniają sieć szkół podstawowych. Jest ona wystarczająca dla blisko 80 % ankietowanych, dla 5 % niewystarczająca, zaś 15 % badanych nie potrafiło określić jednoznacznie. W porównaniu z poprzednim pytaniem dotyczącym sieci placówek przedszkolnych widać znaczne różnice w uzyskanych odpowiedziach.

Tabela 35. Czy według Pana(i) w Tarnobrzegu znajduje się wystarczająca liczba szkół gimnazjalnych?

		Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Ważnych	tak	304	72,4	72,9	72,9
	nie	34	8,1	8,2	81,1
	nie wiem	79	18,8	18,9	100,0
	Ogółem	417	99,3	100,0	
Braki danych	Systemowe braki danych	3	,7		
Ogółem		420	100,0		

Podobny rozkład odpowiedzi uzyskano na pytanie dotyczące liczby szkół gimnazjalnych w Tarnobrzegu. Prawie 73 % badanych liczbę ich określiła jako wystarczającą, przeciwnego zdania było 8 % badanych, nie miało zdania 19 % respondentów.

Tabela 36. Czy według Pana(i) w Tarnobrzegu znajduje się wystarczająca liczba szkół średnich?

		Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Ważnych	tak	300	71,4	72,1	72,1
	nie	56	13,3	13,5	85,6
	nie wiem	60	14,3	14,4	100,0
	Ogółem	416	99,0	100,0	
Braki danych	Systemowe braki danych	4	1,0		
Ogółem		420	100,0		

Rozkład odpowiedzi na pytanie dotyczące liczby szkół średnich był następujący. Dla 72 % badanych jest ona wystarczająca, 13 % niewystarczająca, zaś 14 % respondentów nie miało zdania. Odpowiedzi uzyskane na to pytanie są zbliżone do wcześniejszych, dotyczących innego poziomu kształcenia.

Tabela 37. Czy według Pana(i) w Tarnobrzegu znajduje się wystarczająca liczba szkół wyższych?

		Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Ważnych	tak	158	37,6	37,8	37,8
	nie	186	44,3	44,5	82,3
	nie wiem	74	17,6	17,7	100,0
	Ogółem	418	99,5	100,0	
Braki danych	Systemowe braki danych	2	,5		
Ogółem		420	100,0		

Ostatnim pytaniem dotyczącym sieci szkolnictwa w Tarnobrzegu było w zakresie liczby wystarczającej liczby szkół wyższych w Tarnobrzegu. Według 38 % badanych ich liczba jest wystarczająca, 44 % niewystarczająca, zaś 18 % respondentów nie miało zdania. Należy zauważyć, iż wskaźnik odpowiedzi negatywnej jest najwyższy spośród wszystkich pytań dotyczących sieci szkolnictwa w Tarnobrzegu.

Tabela 38. Czy w Tarnobrzegu istnieje konieczność utworzenia przedszkoli otwartych przez weekendy?

		Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Ważnych	tak	150	35,7	35,9	35,9
	nie	70	16,7	16,7	52,6
	trudno powiedzieć	198	47,1	47,4	100,0
	Ogółem	418	99,5	100,0	
Braki danych	Systemowe braki danych	2	,5		
Ogółem		420	100,0		

W kolejnym pytaniu poruszyliśmy kwestię utworzenia w mieście przedszkoli działających w weekendy a więc w czasie, w którym współcześnie wiele osób pracuje i czasami nie ma zostawić z kim dziecka. Przychylnych temu pomysłowi jest 36 % badanych, przeciwnych 17 %, zaś blisko połowa (47 %) nie miała zdania na ten temat. Z uzyskanych odpowiedzi widać, iż ponad co trzeci badany widzi potrzebę uruchomienia przedszkoli funkcjonujących w weekendy.

Tabela 40. Czy w naszym mieście jest potrzeba powstania przedszkoli prywatnych?

		Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Ważnych	tak	62	14,8	14,8	14,8
	nie	170	40,5	40,7	55,5
	trudno powiedzieć	186	44,3	44,5	100,0
	Ogółem	418	99,5	100,0	
Braki danych	Systemowe braki danych	2	,5		
Ogółem		420	100,0		

Ponad połowa badanych respondentów (53 %) widzi potrzebę uruchomienia przedszkoli działających w wymiarze dłuższym niż dotychczas – przez 12 godzin. Przeciwnych temu pomysłowi było 14 % ankietowanych, zaś co trzeci badany (33 %) nie miał zdania na ten temat. Uzyskane wyniki pokazują, iż bardzo wiele osób widzi potrzebę wydłużenia czasu pracy przedszkoli do 12 godzin na dobę.

Tabela 41. Czy Pana(i) zdaniem w naszym mieście wystarczająco dba się o potrzeby edukacyjne osób niepełnosprawnych?

		Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Ważnych	tak	25	6,0	6,0	6,0
	nie	155	36,9	37,3	43,4
	trudno powiedzieć	235	56,0	56,6	100,0
	Ogółem	415	98,8	100,0	
Braki danych	Systemowe braki danych	5	1,2		
Ogółem		420	100,0		

Według tylko 15 % respondentów jest potrzeba uruchomienia przedszkoli prywatnych. Aż 41 % uważa, że nie jest to konieczne, a 44 % nie miało zdania w tym zakresie. Badane osoby bardziej oczekują wydłużenia czasu pracy istniejących przedszkoli, aniżeli powstania nowych prywatnych placówek tego typu.

Tabela 42. Czy uważa Pan(i), że miasto powinno dbać o zaspokojenie potrzeb edukacyjnych dla osób w wieku starszym?

		Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Ważnych	tak	173	41,2	41,4	41,4
	nie	49	11,7	11,7	53,1
	trudno powiedzieć	196	46,7	46,9	100,0
	Ogółem	418	99,5	100,0	
Braki danych	Systemowe braki danych	2	,5		
Ogółem		420	100,0		

Na pytanie dotyczące dbania o potrzeby edukacyjne osób niepełnosprawnych, 6 % ankietowanych stwierdziło, iż miasto wystarczająco o nie dba, 37 % uważało przeciwnie, zaś blisko 57 % nie potrafiło wyrazić swojej opinii. Należy zauważyć, iż w zdecydowanej większości badane osoby uważają, że miasto nie dba o potrzeby edukacyjne osób niepełnosprawnych.

Trzeba przyznać, iż rozmiar udzielonej odpowiedzi „nie mam zdania” (ponad połowa) potwierdza potrzebę szerszej informacji na temat życia i problemów osób niepełnosprawnych dla uczestników życia w mieście.

Tabela 43. Czy w szkołach podstawowych i średnich oraz gimnazjach w Tarnobrzegu powinni być zatrudnieni psychologowie oraz większa liczba pedagogów szkolnych?

		Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Ważnych	tak	330	78,6	78,9	78,9
	nie	38	9,0	9,1	88,0
	trudno powiedzieć	50	11,9	12,0	100,0
	Ogółem	418	99,5	100,0	
Braki danych	Systemowe braki danych	2	,5		
Ogółem		420	100,0		

W kolejnym pytaniu zapytano respondentów, czy miasto powinno dbać o zaspokojenie potrzeb edukacyjnych osób w wieku starszym. Zgodnych z tą opinią było 41 % badanych, przeciwnych 12 %, zaś blisko połowa (47 %) nie miała zdania. Wysoki wskaźnik ankietowanych aprobujący dbałość miasta o potrzeby edukacyjne osób starszych może sugerować stworzenia dla tej grupy kształcenia w ramach np. Uniwersytetu Trzeciego Wieku. Jest to jednak hipoteza, wymagająca potwierdzenia w dalszych badaniach, choć w pytaniu otwartym respondenci najczęściej właśnie wymieniali nazwę tej placówki. Wątek ten powinien być badany, gdyż w miastach poprzemysłowych (Tarnobrzeg, Stalowa Wola) rośnie grupa osób w wieku poprodukcyjnym, do której miasta (nie tylko te wymienione powyżej) kierują zdecydowanie słabszą ofertę (edukacja, spędzanie czasu wolnego), aniżeli do pozostałych grup społecznych, np. dzieci i młodzieży.

Tabela 44. Czy osoby starsze mają możliwość swobodnego przekwalifikowywania?

		Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Ważnych	tak	10	2,4	2,4	2,4
	nie	235	56,0	57,0	59,5
	trudno powiedzieć	167	39,8	40,5	100,0
	Ogółem	412	98,1	100,0	
Braki danych	Systemowe braki danych	8	1,9		
Ogółem		420	100,0		

Według 79 % respondentów w tarnobrzejskich szkołach podstawowych, gimnazjalnych oraz średnich powinno się zatrudnić większą liczbę pedagogów szkolnych. Tylko 9 % badanych było temu pomysłowi przeciwnych, a 12 % nie miało zdania. Uzyskany rozkład odpowiedzi pokazuje, iż badani mieszkańcy Tarnobrzega widzą pilną potrzebę zwiększenia etatów dla pedagogów szkolnych, którzy w dużym stopniu pomagają rozwiązać problemy wychowawcze dzieci i młodzieży. Wydaje się, iż zagadnienie to powinno być nie tylko szerzej zbadane, ale także włączone priorytetowo do strategii miasta Tarnobrzeg.

Tabela 45. Czy przynależy Pan(i) obecnie do jakiejś organizacji, stowarzyszenia?

		Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Ważnych	tak	37	8,8	9,0	9,0
	nie	373	88,8	91,0	100,0
	Ogółem	410	97,6	100,0	
Braki danych	Systemowe braki danych	10	2,4		
	Ogółem	420	100,0		

W badaniu poproszono respondentów również o wyrażenie opinii, czy osoby starsze mają możliwość swobodnego przekwalifikowania się. Tylko 2 % respondentów odpowiedziało pozytywnie, 57 % negatywnie, zaś 40 % nie miało zdania. Uzyskany wynik może wskazywać na to, że respondenci nie mają dostatecznej wiedzy na temat programów przekwalifikowań, albo też oferta ta jest zbyt uboga i niewystarczająca. Zagadnienie to wymagałoby pogłębionych badań.

W pytaniu o przynależność respondenta do jakiejś organizacji lub stowarzyszenia, tylko 9 % badanych odpowiedziało twierdząco, aż 91 % przecząco. Uzyskany wynik jest zbliżony do innych badań socjologicznych¹⁰. Pokazuje on, iż zaangażowanie społeczne w instytucjonalne formy działań zbiorowych jest na niewielkim poziomie i w znacznym stopniu może być przeszkodą do budowania społeczeństwa obywatelskiego w wymiarze lokalnym i ponadlokalnym. Z drugiej strony respondenci zauważają, iż osoby zaangażowane (społecznicy) mogą przyczynić się do wzrostu aktywności społecznej (22 %), samorządu bliskiego mieszkańcom – 18 % Widać zatem, iż wartości deklarowane znacznie odbiegają od właściwych (czynnych) postaw respondentów.

Wnioski:

1. Liczba przedszkoli jest wystarczająca. Powinny dłużej pracować (12 godzin). Powinny funkcjonować także w weekendy.
2. Liczba szkół podstawowych i średnich jest wystarczająca. Powinni być w nich zatrudnieni psychologowie i pedagodzy szkolni.
3. Za mało jest szkół wyższych.
4. Miasto powinno dbać o potrzeby edukacyjne osób niepełnosprawnych i starszych.

¹⁰ Por. C. Trutkowski, S. Mandes, *Kapitał społeczny w małych miastach*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2004, s. 182. W przebadanych małych miejscowościach wskaźnik uczestnictwa w stowarzyszeniach wyniósł 13%. Wyższy wskaźnik pojawia się w dużych miastach, np. we Wrocławiu przekracza on 20 %; P. Żuk, J. Pluta, *My Wrocławianie...*, dz. cyt., s. 82.

5. Osoby starsze powinny mieć większą swobodę przekwalifikowania się.
6. Istnieje potrzeba większego zaangażowania się mieszkańców miasta w organizacje i stowarzyszenia.

CZĘŚĆ III – CELE STRATEGII W ZAKRESIE ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH

Celem tej strategii jest wytyczenie pewnych priorytetowych rozwiązań w zakresie problemów społecznych. Punktem wyjścia jest diagnoza stanu faktycznego, analiza danych zastanych wynikających ze specyfiki miasta Tarnobrzega (część I niniejszej strategii), jak i oczekiwań mieszkańców, zweryfikowanych w trakcie przeprowadzonych badań ankietowych. Tak zebrany materiał źródłowy, pozwolił wyznaczyć następujące cele strategiczne:

- **stworzenie zintegrowanego systemu pomocy osobom i rodzinom dotkniętym: ubóstwem, bezrobociem, alkoholizmem, przemocą i chorym psychicznie** (zgodnie z ustawą o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004, Ustawą z dnia 29 lipca 2005r.
- o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, Ustawą z dnia 26 października 1982r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, Ustawą z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie
- **ograniczanie skutków niepełnosprawności oraz integracja osób niepełnosprawnych** (likwidacja barier architektonicznych w myśl ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych)
- **wzmocnienie opieki nad dzieckiem osieroconym oraz pomoc osobom starszym** (zgodnie z ustawą o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004)
- **stworzenie warunków integracji społecznej oraz zapobieganie marginalizacji i wykluczeniu społecznemu** (korzystając z Ustawy z dnia 13 czerwca 2003
- o zatrudnieniu socjalnym oraz Krajowego Planu Działania na Rzecz Integracji Społecznej 2006-2008)
- **przeciwdziałanie bezrobociu i aktywizacja lokalnego rynku pracy** (odwołując się do Krajowej Strategii Zatrudnienia 2007-2013, Ustawy z dnia 13 czerwca 2003 o zatrudnieniu socjalnym).

**CEL STRATEGICZNY 1:
STWORZENIE ZINTEGROWANEGO SYSTEMU POMOCY OSOBOM
I RODZINOM DOTKNIĘTYM UBÓSTWEM, BEZROBOCIEM, ALKOHOLOWIZMEM,
PRZEMOCĄ I CHORYM PSYCHICZNIE**

Realizacja tego celu odwołuje się do aktów prawnych umożliwiających wdrożenie w życie programów pomocy rodzinie. Zmierza on do stworzenia zintegrowanego i kompleksowego systemu pomocy rodzinom dotkniętym określonym problemem. Tak jak wiele problemów rodzinnych generowanych jest przez czynniki sprzężone, podobnie samo i ich rozwiązanie wymaga całościowego systemu działań, wypracowanego przy udziale różnych instytucji i organizacji. Realizacja tego celu wymaga wypracowania komplementarnego

i skoordynowanego systemu współpracy pomiędzy instytucjami sektora I (instytucje rządowe, samorządowe: wojewódzkie, powiatowe i gminne), sektora II (instytucje prywatne, w tym osoby fizyczne i spółki) oraz sektora III (organizacje tzw. *non-profit* czyli różnego rodzaju fundacje, stowarzyszenia i związki, a także wolontariat i grupy samopomocy).

Cel operacyjny 1:

Zintegrowany system pomocy osobom i rodzinom dotkniętym ubóstwem

Ludzie z różnych powodów doświadczają ubóstwa. Może ono być zarówno zawinione, jak i niezawinione. Sięgnięcie do jego przyczyn pozwala na odkrycie źródeł ubóstwa, które częściowo mogą być zminimalizowane. Długotrwałe ubóstwo powoduje zmianę stylu życia, wpływa na poczucie beznadziejności i braku sensu życia, co negatywnie wpływa na kierunek podejmowanych decyzji. Spadek poziomu życia generuje wiele niekorzystnych zjawisk, jak np. zaniedbania opiekuńczo-wychowawcze, alkoholizm, przemoc w rodzinie, osłabienie więzi rodzinnych, a nawet przestępczość. Niepokojącym zjawiskiem jest dziedziczenie biedy i utrwalanie się negatywnych wzorców. Dlatego, rodziny ubogie powinny stać się szczególnymi adresatami zorganizowanych działań.

- Analizowanie przyczyn ubóstwa i minimalizowanie ich źródeł
- Objęcie szczególną pomocą i troską rodzin znajdujących się w sferze ubóstwa
- Objęcie opieką pedagogiczno-psychologiczną dzieci z rodzin dotkniętych ubóstwem w celu uchronienia ich przed tzw. „schematem dziedziczenia biedy”
- Propagowanie wśród osób ubogich alternatywnych stylów życia

- Umacnianie wśród rodzin ubogich postaw aktywności i przedsiębiorczości mających na celu zmianę stylu życia
- Tworzenie spośród osób dotkniętych ubóstwem grup samopomocy mających na celu wsparcie ich w podejmowanych działaniach
- Stworzenie możliwości podjęcia pracy, by własnym staraniem osoby te zdobywały środki utrzymania.
- Stworzenie centrum informacji o organizacjach i instytucjach świadczących pomoc osobom i rodzinom dotkniętym ubóstwem, bezrobociem, alkoholizmem i przemocą

Powyższy cel znajduje uzasadnienie w aktach prawnych. Szczególnie w ustawie o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004 r., w której czytamy m.in.: art. 2.1 „*Pomoc społeczna wspiera osoby i rodziny w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb i umożliwia im życie w warunkach odpowiadających godności człowieka*”. Podkreślić należy, że sama pomoc materialna nie rozwiązuje wszystkich problemów osób czy rodzin dotkniętych ubóstwem. Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej może minimalizować jedynie skutki ubóstwa. Podkreślić tu należy znaczenie pracy socjalnej, która ma na celu m.in. aktywizowanie podopiecznych. Jednak bez udziału innych partnerów działających na szczeblu lokalnym, pomoc ludziom żyjącym w ubóstwie nie jest możliwa. Stąd konieczność zintegrowanego systemu pomocy takim osobom.

Drugim dokumentem umożliwiającym realizację powyższego celu jest Narodowa Strategia Polityki Społecznej na lata 2007-2013, w której czytamy: „*Celami Strategii Polityki Społecznej rządu w latach 2007-2013 jest zbudowanie zintegrowanego systemu polityki państwa prowadzącej do ułatwienia wszystkim obywatelom równego dostępu do praw społecznych, poprawy warunków powstawania i funkcjonowania rodzin oraz wsparcia grup i osób zagrożonych wykluczeniem społecznym przy zapewnieniu demokratycznego współuczestnictwa obywateli*”. Główne cele tej strategii, wcześniej czy później stanowiąc będą ważny katalog zadań również dla samorządów lokalnych.

Cel operacyjny 2:

Zintegrowany system pomocy osobom i rodzinom dotkniętym bezrobociem

Realizacja tego celu odwołuje się do wdrażania programów umożliwiających aktywizację osób bezrobotnych „skazanych” na pomoc ośrodków pomocy społecznej i borykających się z ubóstwem. Osoby bezrobotne stanowią jedną z najliczniejszych kategorii klientów pomocy

społecznej. Istotne znaczenie przypisuje się kontraktom socjalnym mającym na celu aktywizację bezrobotnych podopiecznych (ale też innych pomocobiorców). Przyznawanie tylko zasiłków i pomocy rzeczowej tym osobom, łagodzi jedynie skutki materialne bezrobocia. A przecież brak pracy niesie ze sobą ogromne szkody natury pozamaterialnej. Nawet w przypadku otrzymania świadczeń kompensujących płacę (np. świadczeń z pomocy społecznej), u bezrobotnych pojawia się poczucie krzywdy, frustracji, co sprzyja izolacji społecznej, staje się czynnikiem utraty kwalifikacji zawodowych, pogarsza stan zdrowia, wpływa na wzrost konfliktów społecznych

i zachowań patologicznych. Bezrobocie stanowi kwestię społeczną, co oznacza, że nie może być rozwiązane samodzielnie przez osoby, które ono dotyka. Stąd istnieje potrzeba stworzenia zintegrowanego systemu pomocy osobom i rodzinom pozbawionym pracy.

- **Wspieranie aktywności zawodowej i edukacyjnej poprzez system pomocy społecznej**
- **Rozwój systemu kontraktów socjalnych celem zwiększenia aktywności klientów pomocy społecznej**
- **Wprowadzenie systemu motywacyjnego dla pracowników socjalnych aktywizujących podopiecznych w poszukiwaniu pracy za pomocą kontraktu socjalnego – zakończonego sukcesem**
- **Doskonalenie metod pracy socjalnej**
- **Rozwój zatrudnienia socjalnego w celu przywrócenia możliwości zatrudnienia osobom podlegającym wykluczeniu społecznemu**
- **wzmocnienie współpracy między jednostkami pomocy społecznej a publicznymi służbami zatrudnienia w zakresie wiedzy na temat zatrudnienia socjalnego**
- **Tworzenie lokalnych form zatrudnienia mających na celu realizację gminnych usług o charakterze socjalnym i opiekuńczych**
- **Podejmowanie inicjatyw na rzecz zmiany postaw bezrobotnych, aktywizowanie do pełnienia ról społecznych oraz powrotu na rynek pracy**
- **Tworzenie spośród osób dotkniętych bezrobociem grup samopomocy mających na celu wsparcie ich w podejmowanych działaniach.**
- **Powołanie do życia instytucji umożliwiających przekwalifikowanie zawodowe osób bezrobotnych**

Powyższe zadania znajdują uzasadnienie w wielu aktach prawnych. Zgodnie z art. 45.1 Ustawy o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004 r. „*Praca socjalna świadczona jest na rzecz poprawy funkcjonowania osób i rodzin w ich środowisku społecznym. Praca socjalna*

prowadzona jest: 1) z osobami i rodzinami w celu rozwinięcia lub wzmocnienia ich aktywności i samodzielności życiowej; 2) ze społecznością lokalną w celu zapewnienia współpracy i koordynacji działań instytucji i organizacji istotnych dla zaspokojenia potrzeb członków społeczności. (Art. 45.2) *Praca socjalna może być prowadzona w oparciu o kontrakt socjalny*". Kontrakt socjalny może być zawierany, gdy osoba lub rodzina jest zdolna do działań zmierzających do życiowego usamodzielnienia lub zaspokojenia niezbędnych potrzeb.

Drugim ważnym aktem prawnym jest Ustawa o zatrudnieniu socjalnym z dnia 13 czerwca 2003. Ustawa ta dała podstawy do działań na rzecz przeciwdziałania ubóstwu i wykluczeniu społecznemu poprzez tworzenie jednostek zwanych Centrami Integracji Społecznej i Klubami Integracji Społecznej. Działania CIS i KIS skierowane są m.in. na długotrwałych bezrobotnych w rozumieniu przepisów o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Art.1 pkt. 2).

Kolejnym dokumentem jest Narodowa Strategia Polityki Społecznej na lata 2007-2013, która jako jeden z priorytetów zakłada wdrożenie *aktywnej polityki społecznej* m.in. poprzez: *wspieranie aktywności zawodowej i edukacyjnej poprzez system pomocy społecznej, rozwój zatrudnienia socjalnego w celu przywrócenia możliwości zatrudnienia osobom podlegającym wykluczeniu społecznemu oraz rozwój form ekonomii społecznej na rzecz pobudzania aktywności zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym*. Te i wiele innych kierunków działania ma na celu budowanie aktywnej polityki przeciwdziałania bezrobociu.

Cel operacyjny 3:

Zintegrowany system pomocy osobom i rodzinom dotkniętym alkoholizmem

Realizacja tego celu nie ogranicza się tylko do pomocy osobom i rodzinom dotkniętym alkoholizmem (a więc osobom uzależnionym i współuzależnionym), ale też chodzi

tu o wypracowanie zintegrowanego programu profilaktyki. Konsumpcja napojów alkoholowych jest zjawiskiem o wielu ujemnych skutkach. Negatywne skutki alkoholizmu

są zarówno indywidualne (pogorszony stan zdrowia, obniżony standard życia, konflikty rodzinne, brak dbałości o rodzinę, przemoc, rozpad rodziny) jak i społeczne (nakłady na opiekę medyczną, pomoc społeczną, wzrost przestępczości, konieczność powoływania instytucji świadczących pomoc uzależnionym itd.). Ponadto obniża się wiek sięgania po napoje alkoholowe, co rodzi pytania o profilaktykę, czy nawet o jej intensywne wdrażanie. Stworzenie zintegrowanego systemu pomocy osobom uzależnionym, wypracowanie jasnych zasad interwencji, jak i podjęcie inicjatyw mających na celu szeroką profilaktykę może z jednej strony wyzwolić z „nałogu” uzależnionych i przynieść ulgę ich rodzinom, złagodzić skutki i zapobiec rozpowszechnianiu się alkoholizmu.

- Zwiększenie oferty terapeutycznej dla osób uzależnionych od alkoholu i innych psychostymulatorów
- Udzielanie wsparcia rodzinom osób dotkniętym alkoholizmem, a więc współuzależnionym
- Tworzenie grup samopomocy zarówno wśród osób uzależnionych, jak i ich rodzin, niosących im wsparcie i wiarę w możliwość zmiany
- Ochrona rodzin dotkniętych alkoholizmem i jednocześnie zagrożonych przemocą
- Objęcie dzieci opieką psychologiczno-pedagogiczną oraz socjoterapeutyczną z rodzin dotkniętych problemem alkoholowym
- Udzielanie porad prawnych rodzinom z problemem alkoholowym
- Wzmocnienie profilaktyki szkolnej, prewencji policji i wdrażanie programów profilaktycznych organizacji pozarządowych
- Wzmocnienie zadań i kompetencji Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, jak i Ośrodka Interwencji Kryzysowej
- Stworzenie centrum informacyjnego zapewniającego fachową pomoc, jak i dyskrecję osobom uzależnionym, ich rodzinom bądź osobom postronnym interweniującym w sytuacjach zagrożenia
- Promowanie imprez pod hasłem „trzeźwości” wskazując na alternatywne wzory życia i zabawy „bez alkoholu”.
- Powołanie do życia instytucji „pedagogów ulicy”

Zadania wyżej wyznaczone mają swoje źródło w ustawie z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałania alkoholizmowi. Zgodnie z art.1.1. *Organy administracji rządowej i jednostek samorządu terytorialnego są obowiązane do podejmowania działań zmierzających do ograniczania spożycia napojów alkoholowych oraz zmiany struktury ich spożywania, inicjowania i wspierania przedsięwzięć mających na celu zmianę obyczajów w zakresie sposobu spożywania tych napojów, działania na rzecz trzeźwości w miejscu pracy, przeciwdziałania powstawaniu i usuwania następstw nadużywania alkoholu, a także wspierania działalności w tym zakresie organizacji społecznych i zakładów pracy.* (art.1.2) *Organy,*

o których mowa w ust. 1, popierają także tworzenie i rozwój organizacji społecznych, których celem jest krzewienie trzeźwości i abstynencji, oddziaływanie na osoby nadużywające alkoholu oraz udzielanie pomocy ich rodzinom, jak również zapewniają warunki sprzyjające

działaniom tych organizacji. (art.1.3) Organy, o których mowa w ust. 1, współdziałają również z Kościołem Katolickim i innymi kościołami oraz związkami wyznaniowymi w zakresie wychowania w trzeźwości i przeciwdziałania alkoholizmowi.

Na szczeblu lokalnym rozwiązywanie problemów związanych z konsumpcją napojów alkoholowych pozostaje w rękach władz samorządowych. Tymczasem, problem ten wymaga skoordynowanych działań wielu podmiotów sektora samorządowego, jak i społecznego. Niniejsza ustawa wyraźnie zezwala na podejmowanie skoordynowanych działań, przy udziale licznych instytucji i organizacji.

Szczególnie istotny i zapomniany wydaje się być (art. 4 pkt 5) *wspomaganie działalności instytucji, stowarzyszeń i osób fizycznych, służącej rozwiązywaniu problemów alkoholowych.* Jednakże organizacje sektora pozasamorządowego pełnią rolę marginalną w zakresie profilaktyki i wspomaganie osób dotkniętych problemem alkoholowym. Tymczasem wzmocnienie tego sektora może mieć istotne znaczenie w rozwiązywaniu tego problemu.

Cel operacyjny 4:

Zintegrowany system pomocy osobom i rodzinom dotkniętym przemocą

Przemoc w rodzinie bardzo często ma związek z alkoholizmem. Istnieją różne rodzaje przemocy: wobec współmałżonka, dzieci, czy nawet osób starszych. Ofiarom przemocy towarzyszy strach, lęk, brak poczucia bezpieczeństwa. Niestety wiele rodzin nie podejmuje żadnych działań, aby przeciwdziałać zjawisku przemocy, głównie z obawy przed „oprawcą”. Ponadto wiele rodzin nie bardzo wie, gdzie szukać pomocy i w jaki sposób to uczynić. Sądy czy policja nie są w stanie zapewnić pełnej pomocy w tym zakresie. Istnieje potrzeba podejmowania skoordynowanych działań przy zaangażowaniu szeregu instytucji i organizacji niosących pomoc w tym szczególnie dotkliwym problemie.

- **Powołanie centrum informacyjnego dla ofiar przemocy**
- **Powołanie policyjnego centrum do walki z przemocą w rodzinie**
- **Stworzenie poradnictwa medycznego, psychologicznego, prawnego i socjalnego dla ofiar przemocy**
- **Tworzenie grup samopomocy mających na celu wsparcie ofiar przemocy**
- **Zapewnienie ochrony ofiarom przemocy**
- **Zapewnienie bezpiecznego schronienia osobom i rodzinom dotkniętym przemocą**

- Objęcie dzieci opieką psychologiczno-pedagogiczną oraz socjoterapeutyczną z rodzin dotkniętych przemocą
- Prowadzenie poradnictwa i interwencji w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie
- Inicjowania i wspierania działań polegających na podnoszeniu świadomości społecznej w zakresie przyczyn i skutków przemocy w rodzinie.
- Powołanie do życia różnego rodzaju grup wsparcia dla ofiar przemocy i ich rodzin

Realizacja powyższych zadań ma swoje źródło w ustawie o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie z dnia 29 lipca 2005 r. Na uwagę zasługuje art. 3 oraz art. 6 ustawy, nakładający na gminy obowiązek tworzenia zintegrowanego systemu pomocy rodzinom dotkniętym przemocą.

Dla ofiar przemocy niezwykle ważne jest prowadzenie przez gminy punktów informacyjnych, w których można uzyskać podstawowe porady o dalszych kierunkach działania. Drugim ważnym elementem walki z przemocą jest dysponowanie przez gminy schroniskami (lokalami) zapewniającymi bezpieczeństwo ofiarom przemocy. Kolejną metodą pomocy ofiarom przemocy są telefony zaufania. Zadania te powinny być umieszczone w gminnym programie rozwiązywania problemów alkoholowych. Na realizację tego programu gmina przeznacza środki z opłat za zezwolenia na sprzedaż alkoholu.

Tworzenie zintegrowanego systemu pomocy osobom i rodzinom - do których odnoszą się powyższe cele operacyjne i zadania – znajduje uzasadnienie w Narodowej Strategii Polityki Społecznej na lata 2007-2013. Zgodnie z priorytetem 6 wskazanej Strategii, przyjmuje się: *Partnerstwo publiczno-społeczne podstawą rozwoju usług społecznych.* Chodzi tu o aktywizację i mobilizację partnerów lokalnych, regionalnych i krajowych przy zastosowaniu zasady pomocniczości. Partnerstwo to odwołuje się także do wzmacniania inicjatyw obywatelskich z udziałem organizacji pozarządowych. Chodzi tu także o budowanie partnerskich relacji pomiędzy administracją publiczną a organizacjami pozarządowymi w realizacji zadań publicznych. Strategia zakłada wspieranie instytucji społeczeństwa obywatelskiego, a szczególnie chodzi tu o wzmacnianie trzeciego sektora tzw. *non-profit*.

O tworzeniu zintegrowanego systemu pomocy rodzinie mówi także Ustawa o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004r. (art.2.2). Pomoc społeczną organizują organy administracji rządowej i samorządowej, współpracując w tym zakresie na zasadach partnerstwa

z organizacjami społecznymi i pozarządowymi, Kościołem Katolickim, innymi kościołami, związkami wyznaniowymi oraz osobami fizycznymi i prawnymi. Ten zapis ustawy stwarza możliwość budowania skoordynowanych działań pomiędzy sektorem I, II i III.

Obecne partnerstwo z organizacjami sektora III napiętnowane jest brakiem równowagi przejawiającym się w zróżnicowanej sile partnerów. Organizacje społeczne są w nim ogniwem najsłabszym. Wynika to z dwóch powodów. Po pierwsze, nadal za mało jest tego typu organizacji. Po drugie, organizacje te są często traktowane jako klienci ustawiający się w kolejce po środki publiczne. Ponadto wiele inicjatyw podejmowanych przez organizacje społeczne traktuje się z „przymrużeniem oka”, nie stwarzając dogodnych ku temu warunków, nie wspierając ich w realizowanych działaniach. Organizacje te są często traktowane w kategoriach konkurencji w świadczeniu usług społecznych.

Tymczasem ochronę prawną sektora III i możliwości działania zapewnia Ustawa z dnia 24 kwietnia 2004 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie. Na uwagę zasługuje art. 3. 1. Zgodnie z którym: *Działalnością pożytku publicznego jest działalność społecznie użyteczna, prowadzona przez organizacje pozarządowe w sferze zadań publicznych określonych w ustawie.* Pomimo tych aktów prawnych, współpraca organizacji pozarządowych z samorządem, nie zawsze układa się najlepiej. Stąd istnieje konieczność poprawy tej sytuacji. Współpraca samorządu z organizacjami pozarządowymi powinna być oparta o:

- cykliczne spotkania szkoleniowe dla zainteresowanych współpracą organizacji na wybrane tematy
- rozbudowę niezbędnej infrastruktury socjalnej
- analizę i ocenę zjawisk rodzących zapotrzebowanie na świadczenia pomocy społecznej
- diagnozowanie potrzeb społecznych, inicjowanie nowych kierunków i obszarów współpracy
- wymianę informacji, wprowadzenie kontraktów rozumianych jako przeniesienie ustawowego zadania (sektora publicznego) na podmiot nie zaliczony do sektora finansów publicznych wraz z określonymi kompetencjami i finansowym zabezpieczeniem tego przedsięwzięcia.

Cel operacyjny 5:

Zintegrowany system pomocy osobom z zaburzeniami psychicznymi i ich rodzinom

Cel ten obejmuje następujące zadania:

1. **Utworzenie lokalnej sieci wsparcia społecznego.**
2. **Wspieranie placówek dziennego pobytu dla osób z zaburzeniami psychicznymi.**

3. Organizowanie grup samopomocy i grup wsparcia.
4. Prowadzenie rehabilitacji społecznej i zawodowej.
5. Wspieranie organizacji wypoczynku.
6. Szkolenie kadry pomocy społecznej do pracy z osobami z zaburzeniami psychicznymi.

Powyższe zadania znajdują uzasadnienie w ustawie z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego, która nakłada na samorzady obowiązek pomocy tym osobom. W przepisach ogólnych art. 1 niniejszej ustawy czytamy: „*Ochronę zdrowia psychicznego zapewniają organy administracji rządowej, samorządowej i instytucje do tego powołane.*”

W działaniach z zakresu ochrony zdrowia psychicznego mogą uczestniczyć stowarzyszenia i inne organizacje społeczne, fundacje, samorzady, kościoły i inne związki wyznaniowe oraz grupy samopomocy pacjentów i ich rodzin, a także inne osoby fizyczne i prawne”.

Obecnie podejmowane działania na rzecz osób z zaburzeniami psychicznymi nie zaspokajają w pełni istniejących potrzeb. Szczupłość sektora pozarządowego sprawia, że osoby te, jak i ich rodziny nie mogą liczyć na wsparcie, w takim zakresie, jakiego oczekują. Los osób z zaburzeniami psychicznymi jest szczególnie trudny, gdy taka osoba po odbyciu leczenia szpitalnego wraca do domu, gdzie nikt na nią nie czeka. Samotność jest jedną z przyczyn nawrotu choroby, której można zapobiec podając pomocną dłoń. Stąd tak ważne jest rozwinięcie różnych form wsparcia nie tylko dla samych chorych, ale i ich rodzin, by mogli przezwyciężyć istniejące trudności. W tym celu zwraca się uwagę na pomoc do samopomocy poprzez grupy wsparcia, jak i szkolenie profesjonalistów w tym zakresie.

CEL STRATEGICZNY 2:

OGRANICZENIE SKUTKÓW NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI ORAZ INTEGRACJA OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH

Cel operacyjny 1:

Ograniczanie skutków niepełnosprawności

Niepełnosprawność stanowi integralny element każdego społeczeństwa. Powszechnie wymienia się trzy formy współżycia osób niepełnosprawnych z osobami zdrowymi: pierwszy typ, osoby niepełnosprawne są *widzialne, ale zaniedbane* (charakterystyczny dla krajów trzeciego świata). Drugi typ współżycia to taki, gdzie ludzie niepełnosprawni są *niewidzialni*, dlatego, że są ukryci w własnych mieszkaniach. Trzeci typ istnieje w krajach wysoko rozwiniętych. Osoby niepełnosprawne są *widzialne i zadbane*. Rozbudowany system opieki nad tymi osobami, w postaci wyspecjalizowanych instytucji stwarza szansę na ich normalne

i aktywne życie. Cele ich działań zostały skierowane na: nauczanie, zatrudnianie, usprawnianie lecznicze i zabezpieczenie społeczne. Dzięki takiemu systemowi osoby niepełnosprawne są widoczne w życiu społecznym.

Współczesne kierunki działań polityki społecznej zmierzają do ograniczenia skutków niepełnosprawności w taki sposób, aby osoby te były zarówno widzialne, jak i zadbane. Zapewnienie takiego systemu współżycia osób niepełnosprawnych ze zdrowymi członkami społeczeństwa wymaga skoordynowanych działań różnych instytucji i organizacji, obejmujących wiele dziedzin życia. Realizacja tego celu może zmienić miejsce i rolę osób niepełnosprawnych w społeczeństwie, przyczyniając się jednocześnie do przełamania barier izolacji i poczucia braku użyteczności.

- **Kompleksowa rehabilitacja społeczna, zdrowotna i zawodowa osób niepełnosprawnych**
- **Powołanie pełnomocnika do spraw osób niepełnosprawnych**
- **Wzbogacenie oferty edukacyjnej i wspomaganie wczesnoszkolnego**
- **Tworzenie klas integracyjnych w gimnazjum i szkołach średnich**
- **Usprawnienie porad prawnych dla zespołu szkół specjalnych i rodziców dzieci niepełnosprawnych**
- **Zapewnienie pomocy psychologicznej mającej na celu aktywizowanie osób niepełnosprawnych. Pomocą psychologiczną należy objąć także opiekunów osób niepełnosprawnych**
- **Utworzenie Zakładu Aktywności Zawodowej**

- Zorganizowanie systemu przekwalifikowania celem reaktywizacji niepełnosprawnych na rynku pracy
- Zwiększenie ofert pracy dla osób niepełnosprawnych, w tym w sektorze administracji publicznej np. Urząd Miasta, MOPR, PUP itp.
- Stworzenie dla pracodawców korzystnych warunków dla zatrudniania osób niepełnosprawnych
- Rozwijanie od wczesnego dzieciństwa całościowego podejścia do rehabilitacji i aktywizacji, aby osoby te odpowiednio wcześniej przygotować do pracy w dorosłym życiu
- Organizowanie grup samopomocy (internetowych grup wsparcia)
- dla niepełnosprawnych powracających na rynek pracy
- Utworzenie punktu konsultacyjno - informacyjnego dla osób niepełnosprawnych i ich rodzin
- Włączenie na szerszą skalę organizacji pozarządowych w rozwój usług dla osób niepełnosprawnych
- Wspieranie budownictwa bez barier architektonicznych (podjazdów i parkingów)
- dla osób niepełnosprawnych ruchowo oraz tworzenie zasobu mieszkań chronionych dla osób o innych typach niepełnosprawności niż ruchowa
- Propagowanie wśród mieszkańców miasta idei wolontariatu
- Tworzenie nowych fundacji i stowarzyszeń działających na rzecz osób niepełnosprawnych
- Stworzenie na terenie miasta placówki dziennego pobytu dla dzieci niepełnosprawnych wspomagającej rodziny w zakresie funkcji opiekuńczych

Realizacja powyższych zadań znajduje uzasadnienie w Narodowej Strategii Polityki Społecznej na lata 2007-2013, w której jako priorytet 3 przyjęto: *Kompleksową rehabilitację i aktywizację osób niepełnosprawnych*, która ma być realizowana m.in. w oparciu o: rehabilitację zawodową i społeczną osób niepełnosprawnych, tworzenie warunków do większej aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych jako podstawy społecznej integracji i poprawy warunków ich życia, zapewnienie osobom niepełnosprawnym dostępu do usług społecznych, kształtowanie pozytywnych postaw wobec niepełnosprawnych oraz usprawnienie systemu rehabilitacji na rzecz utrzymania możliwości aktywności zawodowej.

Kolejnym istotnym dokumentem umożliwiającym realizację wyznaczonych tu zadań jest ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych. Zgodnie z art. 7: *Rehabilitacja osób niepełnosprawnych oznacza zespół działań, w szczególności organizacyjnych, leczniczych, psychologicznych, technicznych, szkoleniowych, edukacyjnych i społecznych, zmierzających do osiągnięcia przy aktywnym uczestnictwie tych osób możliwie najwyższego poziomu ich funkcjonowania, jakości życia i integracji społecznej.* Rehabilitacja osób niepełnosprawnych dokonuje się tylko dzięki podjęciu szerokich inicjatyw mających na celu ich wspomaganie, zarówno w sensie leczniczym, społecznym i zawodowym. Założenia te mają swoje źródło w powszechnie przyjętych hasłach normalizacji, czyli zapewnienia osobom niepełnosprawnym w miarę możliwości normalnego funkcjonowania w społeczeństwie.

Cel operacyjny 2

Integracja osób niepełnosprawnych

Realizacja tego celu zmierza do zapewnienia odpowiedniej jakości usług dla osób niepełnosprawnych oraz zapewnienia tym osobom właściwego miejsca w społeczeństwie. Rozbudowany system opieki nad tymi ludźmi, w postaci wyspecjalizowanych instytucji oraz zwiększonych ofert aktywizacji, stwarza szansę na normalne i aktywne życie twórcze. Obecne wysiłki polityki społecznej państw zmierzają do rozwiązywania problemów niepełnosprawności poprzez tworzenie nowych form pomocy tym osobom. Istnieje stała konieczność dostosowywania form działania do pojawiających się nowych potrzeb, zmierzając w kierunku normalizacji życia i włączania w rytm życia społecznego, zawodowego, kulturalnego osób poszkodowanych na zdrowiu czyli sprawnych „inaczej”

- Likwidacja barier społecznych poprzez m.in. dostęp do nauki na każdym szczeblu, dostęp do pracy i obiektów kulturalnych
- Likwidacja barier komunikacyjnych poprzez m.in.: ułatwienie przemieszczenia się osób niepełnosprawnych na terenie miasta, jak i pomiędzy miastami ościennymi, usprawnianie komunikacji miejskiej do potrzeb osób niepełnosprawnych, w tym niewidomych
- Likwidacja barier architektonicznych poprzez m.in.: modernizację chodników, wprowadzenie sygnalizacji dźwiękowej na skrzyżowaniach uwzględniając osoby niewidome, zlikwidowanie barier dostępności do sklepów, urzędów, obiektów sportowych i kulturalnych np. muzeum, kino

- Wspieranie rehabilitacji osób niepełnosprawnych poprzez sport, turystykę i rekreację
- Rozwój sportu i kultury fizycznej dla niepełnosprawnych poprzez m.in.: modernizację obiektów sportowych, dostosowanie łazienek, zainstalowanie podnośnika przy basenie, wprowadzenie podjazdów (wind) przy obiektach sportowych
- Dostępność do miejsc noclegowych w hotelach dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich
- Zwiększenie nakładów finansowych na szkolenie w klubach zrzeszających osoby niepełnosprawne
- Propagowanie społecznej akceptacji i integracji osób niepełnosprawnych w szkole, miejscu pracy, zamieszkania, społeczności lokalnej
- Działania antidyskryminacyjne wobec niepełnosprawnych, organizowanie imprez w hołdzie osobom niepełnosprawnych pod hasłami typu „niepełnosprawni wśród nas”
- Nagłaśnianie imprez i promowanie przedsięwzięć na rzecz osób niepełnosprawnych

**CEL STRATEGICZNY 3:
WZMOCNIENIE OPIEKI NAD DZIECKIEM OSIEROCONYM
ORAZ POMOC OSOBOM STARSZYM**

Cel operacyjny 1:

Wzmocnienie opieki nad dzieckiem osieroconym

Cel ten zmierza do wzmocnienia funkcji opiekuńczej, wychowawczej i edukacyjnej wobec dzieci pozbawionych opieki rodziców biologicznych. Sytuacja dzieci pozbawionych opieki rodzicielskiej jest niezwykle trudne, a nawet traumatyczna. Powszechnie wiadomo, że najlepszą instytucją wychowawczą jest rodzina. Dziecko pozbawione rodziny odczuwa swą sytuację boleśnie jako odrzucenie emocjonalne i osamotnienie, co powoduje w jego rozwoju nieuniknione zaburzenia.

Liczba sierot społecznych systematycznie wzrasta. Statystyki pokazują, że w gronie podopiecznych ośrodków pomocy społecznej, rodziny zastępcze stanowią znaczną grupę. Zdecydowana większość dzieci wychowujących się poza rodziną nie należy do sierot biologicznych, ale społecznych. Drastyczne zaniedbania wobec dzieci, a nawet przemoc wobec nich, stają się przyczyną licznych spraw sądowych o pozbawienie, zawieszenie lub ograniczenie władzy rodzicielskiej. Dzieci pozbawione możliwości wychowywania się w rodzinie mają prawo do specjalnej ochrony i pomocy ze strony państwa.

Cel ten, można osiągnąć poprzez:

- **zwiększenie ilości rodzin zastępczych w tym zawodowych niespokrewnionych**
- **z dzieckiem, wielodzietnych, specjalistycznych o charakterze pogotowia rodzinnego**
- **rozwój placówek opiekuńczo-wychowawczych typu rodzinnego**
- **rozwój specjalistycznego poradnictwa, w tym rodzinnego dla rodzin naturalnych, zastępczych, a także terapii rodzinnej**
- **rozwój profilaktyki niedostosowania społecznego i przeciwdziałania przestępczości wśród dzieci i młodzieży**
- **tworzenie interdyscyplinarnych zespołów specjalistów do spraw interwencji**
- **w sytuacjach zagrażających stabilności rodziny**
- **przekształcanie placówek opiekuńczo-wychowawczych w placówki wielofunkcyjne, m.in. tworzenie specjalizacyjnych grup usamodzielnienia dla starszych dzieci**
- **utworzenie tzw. „wioski dziecięcej”**

- odchodzenie od instytucjonalnych placówek opieki nad dzieckiem osieroconym np. domy dziecka a wzmacnianie naturalnych form opieki np. w postaci rodzin zastępczych, rodzinnych domów dziecka, wiosek dziecięcych itp. oraz tworzenie warunków sprzyjających temu celowi
- zapewnienie dzieciom opuszczającym placówki opiekuńczo-wychowawcze lokum mieszkalnego
- wykorzystanie potencjału sektora pozarządowego w realizacji pomocy dziecku i rodzinie

Cel operacyjny 2:

Tworzenie nowych form pomocy osobom starszym

Cel ten zmierza do zapewnienia osobom starszym form pomocy adekwatnych do narastających i związanych ze starością potrzeb. Starzejące się społeczeństwa stanowią wyzwanie dla polityki społecznej, która nie może bagatelizować potrzeb jednej z najbardziej rozrastających się grup społecznych. Społeczeństwa, w których powiększa się liczba osób starszych stoją przed koniecznością podjęcia działań w kierunku zabezpieczenia ich potrzeb. Stąd istnieje konieczność podjęcia przez władze samorządowe takich wyzwań jak:

- rozbudowanie placówek służby zdrowia
- zwiększenie liczby i różnorodności form spędzania czasu wolnego
- rozszerzenie zakresu i rodzajów pomocy socjalnej
- przygotowanie odpowiedniej ilości osób do pracy z ludźmi starszymi.

Stworzenie nowych form pomocy osobom starszym powinno przyczynić się do poprawy jakości ich życia.

- **Rozwijanie alternatywnych wobec ośrodków pomocy społecznej usług opiekuńczych przez organizacje pozarządowe (zapewniających całodobową pomoc i świąteczną)**
- **Tworzenie grup samopomocy dla osób starszych mających trudności z samodzielnym funkcjonowaniem**
- **Rozwój form pomocy w okresowym wyřeczaniu opiekunów rodzinnych**
- **Wspieranie i wzmacnianie lokalnych społeczności sąsiedzkich osób w podeszłym wieku udzielających wsparcia w ramach samopomocy, wspieranie różnych form samoorganizacji, samodzielności i uczestnictwa w życiu społecznym**

- **Rozwijanie zorganizowanych form aktywności dla osób starszych, celem wypełnienia czasu wolnego i przeciwdziałania izolacji społecznej**
- **Rozwijanie form edukacyjnych dla osób starszych**
- **Rozwijanie form zatrudnienia i aktywności osób starszych**
- **Zwiększenie udziału organizacji pozarządowych w realizacji programów dla osób starszych**
- **Promowanie uczestnictwa osób starszych w życiu społecznym**
- **Stworzenie miejsc integracji dla osób starszych (kluby seniora)**
- **Inicjowanie imprez integracyjnych dla osób starszych**

Realizacja powyższych zadań ma źródło w Narodowej Strategii Polityki Społecznej na lata 2007-2013, w której jako priorytet 4 przyjęto: *Tworzenie warunków sprzyjających integracji w starzejącym się społeczeństwie*. Założenie to ma być realizowane w oparciu o następujące kierunki działań: rozwijanie systemu opieki pielęgnacyjnej celem zbudowania środowiskowego modelu integracji ludzi starszych i wymagających pomocy, wprowadzenie specjalizacji stacjonarnej opieki celem budowy systemu specjalistycznego wsparcia dla osób wymagających szczególnej opieki, aktywizacja i integracja lokalna osób w wieku poprodukcyjnym wykorzystanie potencjału osób starszych w środowisku lokalnym, prowadzenie spójnej polityki wobec starości i na rzecz osób starszych. Generalnie działania na szczeblu lokalnym powinny zmierzać do inicjowania programów wspierania wszystkich podmiotów realizujących zadania na rzecz osób starszych oraz koordynacji i promowania tych działań.

Zarówno osoby niepełnosprawne jak i starsze powinny stać się szczególnymi adresatami inicjatyw lokalnych zmierzających do integracji tych osób ze wspólnotą lokalną, ale także

do przełamania barier, jakie osoby te są nadal zmuszone są pokonywać. Izolacja, osamotnienie, dyskryminacja, a nawet marginalizacja potrzeb, nie sprzyjają podejmowaniu aktywnych działań przez osoby starsze czy niepełnosprawne. Z drugiej strony brak lokalnych form pomocy tym osobom sprzyja pasywnym zachowaniom. Realizacja postawionego tu celu strategicznego powinna przyczynić się do przełamania istniejących „lodów”, krzewienia postaw otwartości i promowania aktywności.

CEL STRATEGICZNY 4:

STWORZENIE WARUNKÓW INTEGRACJI SPOŁECZNEJ, ZAPOBIEGANIA MARGINALIZACJI I WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU

Założeniem tego celu jest stworzenie warunków integracji społecznej, zapobieganie marginalizacji i wykluczeniu społecznemu. Chodzi tu przede wszystkim o te kategorie osób, rodzin i grup społecznych, które z uwagi na pogłębiające się ubóstwo mogą podlegać ryzyku marginalizacji i wykluczenia społecznego. Celem strategicznym w Polsce jest zbudowanie zintegrowanego systemu polityki państwa, którego efektem będzie zwiększanie integracji społecznej, przez wzajemne wspieranie się polityki społecznej i gospodarczej. Osiągnąć to można dzięki:

- wzrostowi zatrudnienia
- dobremu zarządzaniu
- przejrzystości i zaangażowaniu wszelkich podmiotów w projektowaniu, wdrażaniu i monitorowaniu polityki społecznej

Cel operacyjny 1:

Tworzenie warunków integracji społecznej, zapobieganiu marginalizacji i wykluczeniu społecznemu

Realizacja tego celu wymaga skoordynowanych działań oraz współdziałania służb publicznych – pomocy społecznej i zatrudnienia oraz społeczeństwa obywatelskiego, partnerów społecznych i organizacji pozarządowych. Na uwagę zasługuje możliwość tworzenia CIS i KIS, które są skierowane do grup narażonych na wykluczenie społeczne. Ta forma pomocy stwarza możliwość reintegracji społecznej i zawodowej oraz dobrego korzystania przez ludzi ze świadczeń integracyjnych.

- **Stworzenie Centrum Integracji Społecznej**
- **Stworzenie Klubu Integracji Społecznej**
- **Tworzenie grup samopomocy dla osób zagrożonych marginalizacją i wykluczeniem społecznym**
- **Aktywizacja osób z grup znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy**

- Sporządzanie rocznych bilansów potrzeb w zakresie pomocy osobom zagrożonym marginalizacją i dotkniętym wykluczeniem społecznym
- Udzielanie schronienia, gorącego posiłku, ubrania osobom tego potrzebującym
- Przeciwdziałanie marginalizacji lokalowej osób i rodzin żyjących w ubóstwie i niedopuszczanie do tworzenia tzw. „gett” ludzi biednych
- Powołanie tzw. „pedagogów ulicy” zajmujących się dziećmi i młodzieżą zaniedbanymi wychowawczo, z rodzin patologicznych, którymi rodzice się nie interesują
- Zapewnienie pomocy psychologicznej, pedagogicznej i socjoterapeutycznej dzieciom z rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym
- Wzmocnienie pracy socjalnej dla osób i rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym.
- Zapewnienie istnienia w szkole każdego typu instytucji pedagoga szkolnego

Powyższe zadania powinny być realizowane w oparciu o ustawę o zatrudnieniu socjalnym z dnia 13 czerwca 2003 roku, która dała podstawy do działań na rzecz przeciwdziałania ubóstwu i wykluczeniu społecznemu oraz tworzenie centrum Integracji społecznej (CIS) i Klubów Integracji Społecznej (KIS). Zgodnie z art.1 ustawy działania powinny być skierowane szczególnie do następujących osób:

1) bezdomnych, realizujących indywidualny program wychodzenia z bezdomności w rozumieniu przepisów o pomocy społecznej, 2) uzależnionych od alkoholu po zakończeniu psychoterapii w zakładzie leczenia odwykowego, 3) uzależnionych od narkotyków lub innych środków odurzających po zakończeniu programu terapeutycznego w zakładzie opieki zdrowotnej, 4) chorych psychicznie w rozumieniu ustawy o ochronie zdrowia psychicznego, 5) bezrobotnych w rozumieniu przepisów o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu pozostających bez pracy przez okres co najmniej 24 miesięcy, 6) zwalnianych z zakładów karnych mających trudności ze środowiskiem w rozumieniu przepisów o pomocy społecznej, 7) uchodźców realizujących indywidualny program integracji w rozumieniu przepisów o pomocy społecznej. Którzy podlegają wykluczeniu społecznemu ze względu na swoją sytuację życiową nie są w stanie własnym staraniem zaspokoić swoich podstawowych potrzeb życiowych i znajdujących się w sytuacji powodujących ubóstwo oraz uniemożliwiającej oraz ograniczającej uczestnictwo w życiu zawodowym, społecznym i rodzinnym. Ustawa ta kładzie nacisk na reintegrację społeczną i zawodową osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Chodzi tu o tworzenie grup samopomocy mających na celu odbudowanie i podtrzymywanie

zdolności uczestniczenia w życiu społeczności lokalnej, pełnienia ról społecznych oraz świadczenia pracy i powrotu na rynek pracy.

Drugą ustawą sprzyjającą realizacji powyższych zadań jest Krajowy Plan Działania na Rzecz Integracji Społecznej na lata 2006-2008. Plan ten zakłada wzbogacenie i podniesienie jakości usług społecznych i usług rynku pracy. Priorytety określone w tym dokumencie odzwierciedlają te obszary życia społecznego, które wymagają szczególnego wsparcia. Stąd ten obszar polityki rodzinnej i rynku pracy powinien szczególną uwagę skierować na osoby długotrwale bezrobotne, niepełnosprawne oraz osoby o niskich kwalifikacjach. Wdrażanie rozwiązań które pomogą przezwyciężyć różnego typu bariery stanowiące przeszkodę w podejmowaniu pracy i godzeniu jej z życiem osobistym przyczyni się do lepszego wykorzystania zasobów pracy.

**CEL STRATEGICZNY 5:
PRZECIWDZIAŁANIE BEZROBOCIU I AKTYWIZACJA LOKALNEGO RYNKU
PRACY**

Założeniem tego celu jest minimalizowanie bezrobocia poprzez aktywizację lokalnego rynku pracy. Istotne znaczenie ma tworzenie nowych miejsc pracy i opracowanie zintegrowanego systemu pomocy osobom bezrobotnym. Niezmiernie ważne jest stworzenie lokalnego centrum pomocy osoby bezrobotnym, głównie informacyjnego, które udzielałoby kompetentnych informacji o lokalnym rynku pracy, dostępnych ofertach i zapotrzebowaniach. Realizacja tego celu opiera się także na wzmocnieniu i budowaniu aktywnej polityki pomocy osobom bezrobotnym. Aby go osiągnąć, konieczna jest współpraca i zintegrowane działania podmiotów działających na rynku lokalnym, zarówno instytucji samorządowych, organizacji pracodawców, przedsiębiorców, jak i organizacji sektora *non-profit*.

Cel operacyjny 1:

Zmniejszenie bezrobocia poprzez aktywizację bezrobotnych

Wielu bezrobotnych poszukuje pracy w sposób nieumiejętny, często zrażając się niepowodzeniami w podejmowanych działaniach. Prowadzone doradztwo zawodowe tylko przez urzędy pracy nie rozwiązuje problemów wielu z nich. Stąd istnieje konieczność skoordynowanych działań, a nawet szerokiej kampanii aktywizacji osób bezrobotnych, dającej możliwość skorzystania z doradztwa takiej instytucji czy organizacji, która najbardziej odpowiada preferencjom i oczekiwaniom osób poszukujących pracy.

- Aktywizacja bezrobotnych przez pracowników socjalnych wykorzystując metodę stosowania kontraktów socjalnych dzięki wypracowanym metodom negocjacyjnym
- Wprowadzenie systemu motywacyjnego dla pracowników socjalnych aktywizujących bezrobotnych za pomocą kontraktów w sposób skuteczny
- Aktywizowanie bezrobotnych uczestników Centrum Integracji Społecznej i Klubów Integracji Społecznej
- Aktywizowanie bezrobotnych zagrożonych wykluczeniem społecznym
- Tworzenie grup samopomocy spośród bezrobotnych poszukujących pracy i pragnących powrócić na rynek pracy

- Wsparcie bezrobotnych podejmujących pracę po długim okresie pozostawania bez pracy
- Inicjowanie i wspieranie działań na rzecz rozwoju lokalnych organizacji pozarządowych zajmujących się wspieraniem przedsiębiorczych postaw wśród bezrobotnych
- Wdrożenie stałych procedur współpracy pomiędzy ośrodkami pomocy społecznej a powiatowymi urzędami pracy w celu zwiększenia aktywności zawodowej i edukacyjnej osób długotrwale bezrobotnych
- Wspieranie przedsiębiorczych postaw i zachowań poprzez pomoc doradczą, finansową i techniczną umożliwiającą ekonomiczne usamodzielnienie się osoby bezrobotnej
- Promowanie osób przedsiębiorczych w środowisku lokalnym, wywodzących się spośród ludzi bezrobotnych.

Realizacja powyższych zadań odwołuje się do ustawy o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004 roku, jak i Ustawy o zatrudnieniu socjalnym z dnia 13 czerwca 2003 roku. Szczególną rolę przypisuje się pracownikom socjalnym, którzy wykorzystując umiejętności negocjacyjne aktywizują bezrobotnych przez zawieranie z nimi kontraktów socjalnych mobilizujących do aktywności zawodowej. Ponadto, pracownicy socjalni powinni stać się inicjatorami tworzenia grup samopomocy spośród bezrobotnych poszukujących pracy, zapewniając im w ten sposób wsparcie w podejmowanych działaniach.

Cel operacyjny 2:

Aktywizacja lokalnego rynku pracy

Cel ten zakłada rozwój instytucji i wprowadzenie systemu wspierania przedsiębiorczości umożliwiających aktywizację lokalnego rynku pracy. Przeciwdziałanie bezrobociu nie jest możliwe bez aktywizacji nie tylko bezrobotnych, ale też lokalnego rynku pracy. Stąd istnieje konieczność zintegrowanych działań służących temu celowi.

- Wsparcie tworzenia nowych miejsc pracy poprzez rozwój przedsiębiorczości i innowacyjności
- Wdrożenie szkoleń dotyczących zasad prowadzenia działalności gospodarczej
- Współpraca z organizacjami wspierania przedsiębiorczości o zasięgu ponadlokalnym
- Utworzenie banku informacji o instytucjach wspierania przedsiębiorczości oraz ich ofercie
- Doskonalenie instytucjonalnej obsługi rynku pracy

- **Poprawa zdolności adaptacyjnych przedsiębiorstw oraz elastyczność rynku pracy**
- **Wypracowanie zasad współpracy samorządu z lokalnymi przedsiębiorcami**
- **Aktywizacja funkcjonujących organizacji przedsiębiorców**
- **Utworzenie elektronicznego centrum informacji o ofertach pracy występujących na lokalnym i ponadlokalnym rynku pracy.**

Możliwość realizacji tych zadań znajduje uzasadnienie w Krajowej Strategii Zatrudnienia na lata 2007-2013, która do końca 2013 roku zakłada spadek stopy bezrobocia do 10-12 %, a wzrost wskaźnika zatrudnienia do 58-60 %. Osiągnięcie tego celu ma dokonać się dzięki realizacji następujących priorytetów: *wspieranie tworzenia nowych miejsc pracy poprzez rozwój przedsiębiorczości i innowacyjności, rozwój kształcenia ustawicznego i poprawa jakości edukacji, poprawa zdolności adaptacyjnych pracowników i przedsiębiorstw oraz elastyczności rynku pracy, aktywizacja bezrobotnych i zagrożonych wykluczeniem społecznym, doskonalenie instytucjonalnej obsługi rynku pracy, niwelowanie różnic regionalnych oraz przeciwdziałanie praktykom dyskryminacyjnym na rynku pracy oraz prowadzenie efektywnej polityki migracyjnej.* Strategia ta może być zrealizowana, gdy zostaną zapewnione odpowiednie warunki ekonomiczne i organizacyjno-instytucjonalne.

Aktywizacja lokalnego rynku pracy znajduje uzasadnienie również Strategii Województwa Podkarpackiego na lata 2007-2020 (projekt), gdzie jednym z celów strategicznych jest: *rozwijanie przedsiębiorczości, zwiększenie innowacyjności gospodarki oraz atrakcyjności inwestycyjnej.* Zakłada się też: *silne wsparcie inwestycyjne małych i średnich przedsiębiorstw, co umożliwi złagodzenie trudnej sytuacji na rynku pracy.* Zgodnie z wizją niniejszej Strategii: *województwo podkarpackie powinno stać się obszarem zrównoważonego rozwoju, integrującym cele społeczne, ekologiczne i gospodarcze, oraz zapewniającym możliwość realizacji potrzeb społeczeństwa i osiągnięcie wysokiego standardu życia.* Osiągnięcie stawianych tu celów nie jest możliwe bez podjęcia form przeciwdziałania bezrobociu i tworzenia nowych miejsc pracy.

Cel operacyjny 3:

Zwiększenie szans zatrudnienia dla osób dyskryminowanych na rynku pracy

Oferty na rynku pracy nie zawsze kierowane są do osób poszukujących pracy. Zauważa się pewne kategorie bezrobotnych w mniejszym lub większym stopniu dyskryminowanych na rynku pracy. Kolejnym celem jest więc stworzenie preferencyjnych systemów zatrudnienia tych

bezrobotnych, dla których oferty pracy nie są lub są rzadko kierowane np. osoby niewykształcone, niepełnosprawne, czy będące w wieku nieatrakcyjnym na rynku pracy.

- **Zwiększenie szans zatrudnienia dla osób o niskich kwalifikacjach**
- **Zwiększenie szans zatrudnienia dla osób w wieku nieatrakcyjnym na rynku pracy np. powyżej 40 roku życia**
- **Zwiększenie szans zatrudnienia dla osób niepełnosprawnych**
- **Zwiększenie szans zatrudnienia dla matek samotnie wychowujących małoletnie dzieci, czas pracy dostosowany do godzin otwarcia przedszkoli i żłobków**
- **Zwiększenie szans zatrudnienia dla osób bez stażu pracy**
- **Zwiększenie szans zatrudnienia dla wychowanków opuszczających rodziny zastępcze i placówki opiekuńczo-wychowawcze**
- **Zwiększenie szans zatrudnienia dla osób opuszczających zakład karny**
- **Zwiększenie szans zatrudnienia dla osób w wieku poprodukcyjnym**
- **Niwelowanie różnic dyskryminacyjnych na rynku pracy**
- **Wprowadzenie preferencji dla pracodawców zatrudniających wyżej wymienione kategorie osób dotychczas dyskryminowane na rynku pracy**
- **Utworzenie centrum informacyjnego dla pracodawców otwierających swoje oferty na wyżej wymienione grupy osób.**
- **Uruchomienie przedszkoli funkcjonujących w trybie 12 godzinnym**

Realizacja powyższych zadań znajduje uzasadnienie w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., w której zawarte są zapisy o równości praw, bez względu m.in. na: *wiek, płeć, wykształcenie, stan zdrowia czy położenie społeczne*. Dyskryminacja na rynku pracy wyżej wskazanych kategorii osób przeczy powszechnie przyjętym prawom człowieka.

Jednym z dokumentów uzasadniających (np. zadanie 4) jest Narodowa Strategia Polityki Społecznej na lata 2007-2013, w której jako jeden z priorytetów przyjęto: *tworzenie i wzmocnienie rozwiązań służących godzeniu pracy zawodowej i wychowywaniu dzieci w celu podniesienia aktywności zawodowej oraz umożliwieniu pełniejszej realizacji planów prokreacyjnych*. Priorytet 3 tej Strategii zakłada: *kompleksową rehabilitację i aktywizację osób niepełnosprawnych*, która odwołuje się także do tworzenia miejsc pracy dla tych osób. Kolejny zaś priorytet odwołuje się do: *aktywizacji i mobilizacji partnerów lokalnych*, a jednym z celów

jest profesjonalizacja służb społecznych jako czynnika integracji lokalnej w celu zwiększenia samodzielności i aktywności zawodowej osób wymagających pomocy socjalnej. Osoby niepełnosprawne, samotne matki, czy opuszczające zakłady karny są częstymi adresatami działań ośrodków pomocy społecznej.

Powyższe zadania odwołują się także do Krajowego Planu Działania na Rzecz Integracji Społecznej na lata 2006-2008. Realizacja tych zadań umożliwi przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu i marginalizacji osób, które z różnych powodów nie są atrakcyjne na rynku pracy. Włączenie w rytm pracy zawodowej osób dotkniętych ryzykiem wykluczenia społecznego stanowi jedną z dróg reintegracji tych osób w życiu społecznym i zawodowym.

Zakończenie

Strategia rozwiązywania problemów społecznych stanowi jedynie dopełnienie Strategii Miasta Tarnobrzega przyjętej na lata 2006-2013. Cele strategiczne w niej zaproponowane, ograniczają się do wytycznych określonych w art. 17 i 19 ustawy o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004 roku.

Niniejsza strategia zawiera kierunkowe wskazania pozwalające na podjęcie rozwiązań, w dziedzinie życia społecznego, które wyjdą naprzeciw oczekiwaniom mieszkańców miasta Tarnobrzeg. Ta kierunkowość podyktowana jest przede wszystkim samą specyfiką zagadnień społecznych, które z natury są nieprzewidywalne, złożone i zmienne.

Realizacja niniejszej strategii wymagać będzie monitoringu. Zadania tu wyznaczone kierowane są zarówno do instytucji samorządowych m.in. Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie i Powiatowy Urząd Pracy, jak i organizacji pozarządowych: stowarzyszenia, fundacje, parafie, grupy samopomocy czy wolontariat. Ponadto wiele z nich wymaga zaangażowania specjalistów, takich jak np. psychologów, pedagogów czy pracowników socjalni. Realizacja wielu celów nie jest możliwa bez włączenia się takich instytucji i podmiotów lokalnych jak np. szkoły, placówki oświatowe, zakłady pracy, partie polityczne, instytucje kulturalne, kluby sportowe, czy osoby prywatne, ludzie „dobrej woli” sponsorzy, dobroczyńcy i filantropi.

Nie ulega wątpliwości, że realizacja wszystkich stawianych tu celów strategicznych wymaga koordynacji działań wszystkich instytucji i organizacji działających w społeczności lokalnej. Szczególnie ważne jest tu delegowanie zadań publicznych na organizacje społeczne, pozarządowe. Istotnym jest także stworzenie zintegrowanego centrum koordynacji umożliwiającego przepływ informacji, podejmowanych inicjatyw i działań pomiędzy lokalnymi instytucjami i organizacjami. Realizacja powyższych celów odwołuje się także do podstaw społeczeństwa obywatelskiego i samoorganizacji społecznej.

ŹRÓDŁA:

- Dane Komendy Miejskiej Państwowej Straży Pożarnej w Tarnobrzegu
- Dane Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Tarnobrzegu
- Dane Urzędu Statystycznego w Tarnobrzegu
- Dane Urzędu Statystycznego w Rzeszowie
- Dane Wydziału Edukacji i Zdrowia Urzędu Miasta Tarnobrzega
- Dane Wydziału Zarządzania Kryzysowego i Ochrony Ludności Urzędu Miasta Tarnobrzeg
- Ewidencja etatów, wyposażenia w środki przymusu bezpośredniego oraz wyników działań Straży Miasta Tarnobrzeg za rok 2004
- Powiaty Województwa Podkarpackiego 2003, Rzeszów 2003
- Raport Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Tarnobrzegu
- Raport o stanie oświaty w Tarnobrzegu, Tarnobrzeg 2004
- Strategia Miasta Tarnobrzega na lata 2006-2013
- Wykaz stowarzyszeń i organizacji pozarządowych miasta Tarnobrzega
- Strona Kolegium Nauczycielskiego w Tarnobrzegu, www.kn.tarnobrzeg.pl
- www.stat.gov.pl, dane z dn. 2007.04.28.
- Wstępny Program Współpracy Samorządu Powiatu Tarnobrzieskiego z organizacjami pozarządowymi w zakresie pomocy społecznej, polityki prorodzinnej, rehabilitacji osób niepełnosprawnych oraz rozwiązywania problemów uzależnień na lata 2007-2008.
- Dane Przychodni Terapii Uzależnienia od Alkoholu i Współuzależnienia i Przychodni Terapii Uzależnienia dla Dzieci i Młodzieży w Tarnobrzegu.
- Dane Wydziału Świadczeń Społecznych Urzędu Miasta Tarnobrzeg

Propozycje do Strategii przesłali:

- Rajmund Zięba – Prezes IKS Tarnobrzeg
- Tadeusz Gospodarczyk – Prezes Klubu „Kotwica”
- Cezary Jakubik – Przewodniczący Miejskiej Społecznej Rady ds. Osób Niepełnosprawnych w Tarnobrzegu
- Janusz Galiniak – Dyrektor Zespołu Szkół Specjalnych w Tarnobrzegu
- Robert Chrząstek – Prezes Zarządu Tarnobrzeskiego Stowarzyszenia Pomocy i Rozwoju
- Marek Kwiatkowski – kierownik
Przychodni Terapii Uzależnienia od Alkoholu i Współuzależnienia
oraz Przychodni Terapii Uzależnienia dla Dzieci i Młodzieży
- Wiesława Juda- dyrektor Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie
- Marek Gosztyła- Radny Miasta Tarnobrzega
- Jurand Lubas – Przewodniczący Rady Miast Tarnobrzega

WYKLUCZENIE SPOŁECZNE Z PERSPEKTYWY UNII EUROPEJSKIEJ

Franciszek Danielewski

Patrycjusz Gronczewski

Zagadnienie wykluczenia społecznego

Pojęcie wykluczenia społecznego we współczesnej Europie posiada szerokie zastosowanie. Należy jednak nie zapominać tego faktu, iż w takim szerokim zastosowaniu funkcjonuje od niedawna. Od prawie piętnastu lat odgrywa rolę papierka lakmusowego stosowalności założeń polityki społecznej w większości krajów EU oraz stanowi fundamentalną ideę wszelkich reform ukierunkowanych na podnoszenie dobrostanu społeczeństw państw europejskich oraz - w dużej mierze - pozaeuropejskich. Ta dominująca rola podnoszonego pojęcia nie wyklucza głębszych i szerszych refleksji nad złożonością wizji polityki społecznej. Z tego też względu podnoszone są pytania o zasadności ogniskowania na nim dominującej uwagi, albowiem dostrzega się pewien brak uzasadnienia przywiązywania wagi do relacji społecznych oraz funkcjonowania społecznego. Zauważa się brak głębszego związku pomiędzy zjawiskiem wykluczenia społecznego a rozwojem gospodarki rynkowej. Z tych chociażby racji coraz częściej wskazuje się na alternatywne pojęcia, jak: kapitał społeczny, który ma większą „moc”, a to z powodu uwzględniania dokonań ekonomicznych, mających odpowiedni wpływ na proces modyfikacji relacji społecznych. Pomimo tych chociażby wymienionych uwag, pojęcie wykluczenia społecznego odgrywa ważną rolę w kształtowaniu polityki unijnej oraz wewnętrznej, poszczególnych krajów.

Pojęcie wykluczenia społecznego posiada szczególną drogę rozwoju. Aczkolwiek na ogół zwraca się na filozoficzno-społeczną jego genezę, to jednak nie jest właściwym terminem socjologicznym. Z jakichś powodów toteż przyjmuje się, że jego pojawienie wiąże się z latami siedemdziesiątymi XX wieku, za sprawą francuskiego teoretyka życia społecznego - René Lenoir'a, który odnosił go do grup społecznych funkcjonujących na obrzeżach życia społeczeństwa francuskiego. W latach następnych pojęcie to zostało zaakceptowane w kręgach akademickich, co nie oznacza, że w realizacji polityk społecznych nie posiada ono nieco odmiennego znaczenia. Z tego też powodu można uznać, że pojęcie to funkcjonuje na pograniczu dwóch światów: akademickiego i politycznego. Ten układ odniesienia wprowadza

wiele znaczących implikacji. Po pierwsze, jest ono często nazbyt „upolitycznianym” pojęciem – służącym do politycznej artykulacji, pożądanym przez określonych aktorów sceny politycznej celów. W konsekwencji wykluczenie społeczne przybierać może charakter normatywny. Po drugie, należy również uwzględnić to, że w pewnych okolicznościach społeczno-politycznych określone jego aspekty (np. odniesienia empiryczne) mogą być wydobywane na plan pierwszy, kosztem nie mniej ważnych innych jego aspektów (np. odniesień teoretycznych, związków pomiędzy jego elementami konstytutywnymi oraz relacji do innych pojęć). Ta złożoność interpretacyjna nie ułatwia podejmowania wyczerpujących rozważań analitycznych. Dlatego też kilka słów należy poświęcić istocie pojęcia wykluczenia społecznego.

W świetle refleksji filozoficznej pojęcie wykluczenia społecznego wiąże się z dwoma nurtami tradycji europejskiej: katolicyzmu społecznego oraz socjaldemokracji. Wpływ katolicyzmu społecznego (jak też myśli E. Durkheima) można zauważyć w interpretowaniu wykluczenia społecznego jako odnoszącego się wprost do „mocy” mikrowiązków: wpięrw w obszarze życia rodzinnego, a następnie w społeczności lokalnej. Nie bez znaczenia, w tym kontekście, jest podkreślanie roli relacji poziomych oraz instytucji w obszarze lokalnym. W przypadku zaś drugiego nurtu, chodzi o poszukiwanie odpowiedzi na problemy wynikające z podziałów społecznych, a w szczególności z samych relacji pomiędzy poszczególnymi klasami społecznymi. W tym ostatnim przypadku wykluczenie społeczne może być rozumiane jako odchodzenia jednostek z pierwotnie przynależnych klas do innych, a przez to jako swoistego sposobu rozumienia podziału klasowego. Rzecz jasna nie wyczerpujemy całkowicie rozumienie przedmiotowego pojęcia, albowiem zawężenie rozważań do tych dwóch nurtów ideowo-politycznych może stanowić określoną trudność argumentacyjną. Dlatego też należy uwzględnić propozycję, iż wykluczenie społeczne swoje korzenie posiada w kulturze francuskiej, w której to termin: *exclus* oznaczać miałby określoną sytuację dla jednostki ludzkiej, będącej poza wszelkimi kontraktami społecznymi, a tym samym stanowiącą dla nich zagrożenie. W tym świetle należałoby też interpretować inne pojęcie, a mianowicie solidarności: odnosi się ona do kontraktu opierającego się na wzajemnie podzielanej odpowiedzialności. W przeciwieństwie do tego znajduje się socjaldemokratyczna interpretacja: solidarność odnosi się tu raczej do redystrybucji praw społecznych.

Aczkolwiek z tych czy innych względów pojęcie wykluczenia społecznego posiada różne zastosowanie aplikacyjne, to jednak można identyfikować podstawowe jego elementy. W pierwszej kolejności należy podkreślać to, że jest ono nie oddzielnie związane z pojęciem społeczeństwa, identyfikowanego przede wszystkim przez relacje społeczne. W korelacji obu

tych pojęć uwidacznia się rzecz istotna: wykluczenie społeczne stanowi normatywne kryterium przynależności każdej osoby ludzkiej do układu powiązań społecznych. Chodzi tu o przynależność, ale w sensie odniesienia społecznego niż tożsamości czy identyczności. W tym świetle, pojęcie wykluczenia społecznego różni się od perspektywy socjaldemokratycznej: zakorzenionej w idei obywatel jako podmiotu praw i jego odniesienia do wspólnoty politycznej.

Wykluczenie społeczne nie może być skutecznie wykorzystywane do opisu życia społecznego, a tym samym nie może stanowić narzędzia diagnostycznego. Otóż zasadniczy problem społeczny sprowadza się do pewnych braków w strukturze relacji społecznych, a w szczególności na poziomie rudymenarnym, braków funkcjonowania norm ogólnych i wartości oraz spadku integracyjnego znaczenia kluczowych instytucji społecznych. Właśnie we wspomnianych latach siedemdziesiątych XX wieku, we Francji termin: wykluczenie społeczne zasadniczo był stosowany do opisywania sytuacji marginalizowanych grup społecznych lub zespołu problemów społecznych: narkomanii, bezdomności itp. – w jednym i drugim przypadku chodziło o zwrócenie uwagi na wykluczenie z udziału w dobrostanie ówczesnego państwa francuskiego. Z biegiem czasu pojęcie wykluczenia społecznego zaczęto odnosić do partycypacji jednostek indywidualnych oraz grup w społecznym, ekonomicznym i politycznym życiu bytu państwowego, jak też do procesów dokonujących się w nowoczesnych społeczeństwach, a prowadzących do moralnej dezintegracji. Ten aspekt społeczny poruszanego pojęcia posiada istotne znaczenie, albowiem chodzi o eliminację ekonomizacji z myślenia nad sprawami z zakresu polityki społecznej. W jakimś sensie chodzi też o większe uwzględnienie roli badań socjologicznych jako intelektualnej bazy ewentualnych reform społecznych.

Dalszą istotną cechą jest to, że wykluczenie społeczne w jakiś sposób wskazuje na potrzebę konceptualizacji wszelkiej deprawacji, w szczególności w jej horyzontalnym wymiarze. W grę wchodzi tu przede wszystkim idea dystansu lub, inaczej rzecz ujmując, separacji względem dającego się wyodrębnić jądra społeczeństwa, które w ogólnym swoim oglądzie składa się z jednostek ludzkich zintegrowanych wzajemnymi relacjami oraz „normalnych” grup społecznych. Z tego wynika rzecz następująca, a mianowicie to, że wykluczenie społeczne różni się od tzw. nierówności społecznej, wywodzącej się z wizji hierarchicznie zorganizowanego życia społecznego, w którym dostęp do zasobów ekonomicznych odgrywa rolę zasadniczego kryterium. Ludzie są wykluczeni nie z powodów takiego czy innego umiejscowienia w hierarchicznej strukturze życia społecznego, ale z powodu pewnego dystansu do „jądra” społeczeństwa. Z tych też powodów coraz bardziej upowszechnia

się poglądu, iż współczesny byt społeczny odbiega od strukturyzacji hierarchicznej, w której wszelka nierówność poniekąd wynika z funkcjonującego w niej systemu produkcyjnego, a wszelkie procesy alienacyjne są opanowywane poprzez podejmowanie różnych inicjatyw angażujących jednostki we wspólne przedsięwzięcia. Pojawia się nowa jakość, a mianowicie tendencja polaryzacji pomiędzy „wewnątrz” a „na zewnątrz” („in” i „out”) życia społecznego. Jednostki ludzkie, które z jakichś powodów znalazły się w „kręgu zewnętrznym” właściwie zaczynają tworzyć, jak też następnie skutecznie funkcjonować w alternatywnym świecie społecznym.

Wiele innych cech wykluczenia społecznego również posiada swoje znaczenie. Może być rozpatrywane w ścisłym związku z innymi procesami społecznymi, w szczególności w jego fazach: wejścia i wyjścia. Istnieje również szersze zainteresowanie biografią oraz historią życia jednostek ludzkich. Dlatego też rozważane pojęcie prowadzi do traktowania o grupach społecznych, które w sposób permanentny egzystują na marginesie społeczeństwa, albo też posiadają szczególną skłonność do marginalizacji. W innym jeszcze ujęciu wykluczenie społeczne jest postrzegane wielowymiarowo. Aczkolwiek ten aspekt nie posiada szerszego teoretycznego uzasadnienia, to jednak zakłada się, że wykluczenie opiera się na przekonaniu o wielowarstwowej stratyfikacji uwarunkowań generowanych przez różne interakcje ekonomiczne, społeczne oraz polityczne. Z tego wynika to, że fenomen wykluczenia nie jest powodowany przez pojedyncze zdarzenie. Do jego zaistnienia jest konieczny właśnie stan wielowymiarowości, który trwać musi przez określony okres czasu.

W świetle powyższych rozważań wynika konieczność prowadzenia empirycznych badań nad zjawiskiem wykluczenia w ścisłym odniesieniu do innych zjawisk społecznych. I tak, są podejmowane badania związków wykluczenia z ubóstwem, co też było przedmiotem debat w różnych gremiach UE. Pomimo tak dużego zainteresowania, związek obu zjawisk społecznych nie jest do końca zbadany. Co prawda w wielu opracowaniach - w szczególności w tych o charakterze empirycznym - dostrzec można orientację łączenia zjawiska ubóstwa ze zjawiskiem wykluczenia społecznego. Ale nawet przy uwzględnieniu wyników tychże badań, należy przyjąć to, że wykluczenie społeczne w swoim znaczeniu obejmuje coś więcej niż tylko ubóstwo, albowiem chodzi w nim też o to, że: a) w swoim wyrazie jest bardziej społecznym niż ekonomicznym zjawiskiem; b) odnosi się do relacji społecznych; c) posiada charakter wielowymiarowy.

Fenomen wykluczenia społecznego w EU

Zjawisko wykluczenia społecznego zostało szerzej zauważone w krajach EU w późnych latach osiemdziesiątych XX wieku. Od tego czasu było ono w różny sposób interpretowane, oceniane. W 1989 roku zostały ustalone podstawowe prawa pracownicze, tworzące tzw. Kartę społeczną (Community Charter of Fundamental Social Rights for Workers – Social Charter), jako pierwszy unijny dokument odnoszący się do omawianego zjawiska. Od tego momentu stworzono bardzo wiele ważnych opracowań, dokumentów o większej lub mniejszej randze obowiązywania w krajach członkowskich UE. Niezmiernie istotny dokument stanowi tzw. Biała Księga polityki społecznej z 1994 roku. W tym dokumencie prócz zasadniczego tematu: rynku pracy, został zawarty rozdział traktujący o polityce społecznej oraz zabezpieczeniu społecznym. Innym ważnym zdarzeniem z pewnością jest Szczyt w Lizbonie w 2000 r. Fenomen wykluczenia był wówczas rozpatrywany na płaszczyźnie unijnej, aczkolwiek uwzględniono również odniesienia do obszarów państwowych. W istocie chodzi o zainicjowanie dwóch procesów: państwa członkowskie powinny rozwijać skoordynowaną politykę na rzecz walki z ubóstwem oraz wykluczeniem społecznym; w realizacji tejże polityki istotne jest stosowanie wspólnych założeń. W ten sposób spotkanie w Lizbonie zaowocowało wzrostem znaczenia polityki społecznej: rywalizacja gospodarcza oraz kohezja społeczna powinny wzajemnie się wzmacniać niż wykluczać.

Szczyt w Lizbonie zapoczątkował znaczące zmiany w polityce społecznej, a mianowicie dokonano identyfikacji wykluczenia społecznego oraz zapoczątkowano większe zaangażowanie w proces eliminacji/minimalizacji tego zjawiska. Ogólnie można określić, iż polityka społeczna na rzecz walki z wykluczeniem społecznym została oparta na czterech celach oraz działaniach: a) na ułatwieniu udziału w rynku pracy oraz w dostępie do wszelkich zasobów, praw, dóbr i usług; b) na zapobieganiu ryzyka wykluczenia; c) na wspieraniu najbardziej zagrożonych; d) na mobilizacji wszelkich instytucji. Cele te, które w istocie stanowią zespół idei, przesłań dla sposobu, w jaki państwa członkowskie powinny zreorganizować własne polityki społeczne (albo też, w jaki sposób wspierać się w tym zakresie), stanowią zarazem szeroki program społeczny. W wizji EU wykluczenie społeczne jest zjawiskiem w wyraźny sposób zidentyfikowany, a poprzez procesy partycypacji, zapobiegania, wsparcia oraz mobilizacji politycznej chodzi o jego eliminację. W miejsce zbytniego akcentowania potrzeby zapewnienia dostępu do rynku pracy, zaczęto zwracać uwagę na zapewnienie dostępu do wszelkiego rodzaju usług społecznych: opieki społecznej, mieszkalnictwa, opieki zdrowotnej, edukacji i wymiaru sprawiedliwości, jak też do zasobów zapobiegającym rozszerzaniu się tego zjawiska. Chodzi

tu przede wszystkim o dostęp do nowoczesnych technologii, zapobieganie sytuacjom kryzysowym, wspieranie rodziny, dostęp do dóbr kultury, sportu oraz rekreacji; zasobów wykorzystywanych do wspierania szczególnie „słabych” grup: chorych, niepełnosprawnych, dzieci. Chociaż w implementacji napotyka się na określone przeszkody, tego rodzaju wizja jest coraz bardziej urzeczywistniana. Wskazania lizbońskie nie tylko kształtują politykę społeczną EU jako całości, ale w jakiś sposób również wpływają na politykę społeczną wewnątrz poszczególnych państw członkowskich. Warto również zwrócić uwagę na oryginalność unijnej koncepcji polityki społecznej, albowiem opiera się ona na: a) braku jakichkolwiek odniesień do wcześniejszych rozwiązań; b) rozwijany model polityki społecznej nie faworyzuje jakiegokolwiek określonej tradycji, ale obejmuje wiele różnych stanowisk.

Fenomen wykluczenia społecznego w jakimś stopniu został podjęty w EU w kontekście dyskursu nad potrzebą zmian. W gruncie rzeczy chodzi o modernizację, przy czym początkowo w grę wchodził tzw. strukturalny imperatyw zmiany, ograniczający się do sfery technologicznej oraz charakteru zatrudnienia w kontekście globalnej konkurencji gospodarczej. Z tego też powodu podnoszone były kwestie bezpieczeństwa pracy oraz specjalizacji zawodowej. Modernizacja zatem może być rozpatrywana w dwojaki sposób: a) jako konieczność, z powodu dążenia do osiągnięcia stanu dobrobytu, stąd potrzeba wprowadzania różnego rodzaju regulacji o charakterze społecznym; b) jako zmiana – dynamizm, innowacyjność oraz otwartość warunkująca nowoczesność. Instytucje społeczne, które w swoim funkcjonowaniu nie przejawiają elastyczności w sposób automatyczny są bezużyteczne. Uwzględniając istnienie klimatu, w którym wszystko jest zmienne, również bezpieczeństwo socjalne może być czymś zmiennym, dynamicznym oraz innowacyjnym. W ten sposób możliwy jest model życia społecznego, który lepiej uzgadniałby założenia i cele polityki społecznej z założeniami i celami polityki gospodarczej EU oraz poszczególnych krajów członkowskich.

Wykluczenie społeczne z takich czy innych jeszcze powodów często jest rozpatrywane w świetle: spadku solidarności społecznej oraz braku integracyjnych instytucji w życiu społecznym. Pomimo tego, trudnym zagadnieniem jest identyfikacja przyczyn wykluczenia społecznego w kontekście dokumentów unijnych w tym względzie. W kontekście wizji lizbońskiej często wykluczenie społeczne jest rozpatrywane właśnie jako przyczyna problemu społecznego. Chodzi mianowicie o tzw. strukturalną dyslokację, strukturalny dualizm oraz wykluczenie instytucjonalne. W pierwszym przypadku „wykluczony” to szczególne *residuum*, grupa, która może być jednak włączona do głównego nurtu życia społecznego, w drodze stosowania odpowiedniej polityki społecznej. W drugim zaś chodzi raczej o aspekt ideologiczny,

gdyż wykluczenie społeczne to nic innego jak tylko skutek dynamiki gospodarki wolnorynkowej. Ewentualna zmiana jest pochodną transformacji procesów, które generują wykluczenie społeczne. Przedmiotem krytycznych rozważań w polityce EU jest jednak zjawisko wykluczenia instytucjonalnego. Często jest ono opisywane jako: niedoskonałość realizacji programów politycznych. Wyszczególnia się w tym względzie szereg uchybień, ale bez ich wiązania w określoną całość. Zauważa się również pewien brak spójności pomiędzy polityką społeczną a polityką gospodarczą. Co najważniejsze, podnoszona jest kwestia tendencji wykluczania się instytucji społecznych, ich dystansowania się od realnych potrzeb obywateli.

Osobnym zagadnieniem, zasługującym na poważne traktowanie, jest integracja społeczna. W pewnych okolicznościach zagadnienie to jest rozpatrywane w ścisłym związku z wykluczeniem społecznym. Z jakiego powodu integracja społeczna może być skutecznym narzędziem w przeciwdziałaniu wykluczeniu społecznemu? W świetle tak postawionego pytania są podejmowane próby uzasadnienia teoretycznej potrzeby działań integracyjnych. Co więcej, pojawiają się opinie, iż integracja społeczna stanowi całkiem oddzielne zjawisko, które w żaden sposób nie należy rozpatrywać z omawianym wyżej pojęciem. Powodem tego jest przekonanie, iż integracja społeczna nie ma swojego „zakorzenienia” w problemach społecznych. Z tych też względów integracja społeczna coraz częściej jest traktowana w kontekście rozważań teoretycznych.

Wracając do zasadniczego przedmiotu tu prowadzonych rozważań, warto zwrócić uwagę na dominującą tendencję w jego interpretacji, a mianowicie odnoszenia do identyfikacji problemów społecznych, w szczególności, jeśli ujawniają się one w obszarze tzw. marginesu życia społecznego. Z tego wynika też to, że wprost zakłada się istnienie nieproblematicznego „jądra” tegoż życia społecznego. Stąd też w miejsce pytania o wykluczenie „z czegoś?”, stawia się pytanie: Kto jest właściwym wykluczonym, w jaki sposób można go identyfikować? W świetle tych pytań dostrzec można trudności w identyfikacji właściwego problemu „wykluczenia społecznego”. Coraz częściej traktowane jest ono jako zjawisko funkcjonujące własnym rytmem: wskazuje na to proces zastępowania francuskiego wyrażenia: *exclusion sociale* innym wyrażeniem - angielskim: *social exclusion*. W miejsce dynamicznego czasownikowego ujęcia zjawiska, wchodzi więc statyczna rzeczownikowa jego definicja. W tym ostatnim przypadku mamy w konsekwencji do czynienia z dychotomicznym obrazem życia społecznego: inkluzja/ekskluzja niż projektem ukierunkowanym ku przyszłości. Bez tego otwarcia ku przyszłości trudno jednak podejmować próbę konstruowania projektów ekonomicznych, politycznych czy społecznych.

Proces zapoczątkowany na Szczycie w Lizbonie posiada inspirujące wskazanie na wymiar „społeczny”, co stanowi właśnie wsparcie rozwiązywania problemów społecznych.

O potrzebie głębszej refleksji nad założeniami polityki społecznej

W powyżej określonej części obejmującej założenia polityki społecznej, a ukierunkowanej na prezentację jej złożoności, wielorakości podstaw interpretacyjnych można już zauważyć potrzebę zwrócenia uwagi na kwestię zasadniczą: jej *principia*. Polityka społeczna, jak się wydaje, nie może obejść się bez odwołań etyczno-moralnych, albowiem u podstaw realizacji wszelkich jej koncepcji znajduje się obowiązek. Stąd też, zarówno w wymiarze unijnej koncepcji polityki społecznej, jak również w przypadku poszczególnego aktora państwowego, w grę wchodzi to, co powinno być uczynione ze względu na wartość osoby ludzkiej. A zatem pytaniem zasadniczym, w takiej czy innej wizji polityki społecznej, mieści się również idea powinności. Przy czym nie chodzi tu o realizowanie określonego obowiązku, ale raczej o celowe działanie (konieczne), ukierunkowane na osiągnięcie pożądanego dobrostanu. Znajduje to swoje uzasadnienie w rozumieniu człowieka jako istoty rozumnej: nie jest jej celem realizacja obowiązku, ale raczej osiągnięcie szczęścia. A zatem u podstaw polityki społecznej musi mieścić się pojęcie szczęścia. Realizacja czegoś, a unikanie czegoś innego, to nic innego jak tylko dążenie do osiągnięcia stanu szczęśliwego. Zajmowanie się więc kwestiami społecznymi to nic innego, jak tylko studiowanie natury ludzkiej, która, przy swojej złożoności nie może być w pełni zrozumiała bez odniesień do wymiaru nadprzyrodzonego. Bez tego wymiaru wszelkie aspiracje ludzkie stają się bezcelowe.

Wszelki akt ludzki jest podejmowany w jakimś określonym celu, dla potrzeb realizacji określonego dobra. Cel ten jest określany przez podmiot działający w świetle wcześniej dostrzeganej możliwości osiągnięcia dobra. Co więcej, nawet w przypadku popełnienia widocznego zła (społecznej nieżyteczności jakiegoś przedsięwzięcia), to jednak w grę wchodzi zawsze dążenie do dobra, rozumianego przez podmiot działający. Nikt, a tym bardziej w zakresie realizacji przyjętych założeń polityki społecznej, z założenia nie dąży do osiągnięcia zła jako takiego.

Cel działania człowieka może być obiektywny lub subiektywny. W pierwszym przypadku chodzi o rzecz samą w sobie, która istnieje niezależnie od istoty ludzkiej, która posiada pragnienie jej posiadania. W drugim zaś chodzi o posiadanie tego właśnie celu obiektywnego, która wybrała sobie jednostka ludzka. Posiadanie jest faktem odnoszącym

się do osoby pragnącej czegoś. Ostatecznym celem subiektywnym każdej ludzkiej istoty jest jej szczęście.

Szczęście nie jest stanem, ale aktem. A to oznacza, że człowiek nie znajduje je w tym, co zostało uczynione przez niego, ani też w tym, co może być przez niego uczynione, ale w tym, co aktualnie czyni. W świetle tych spostrzeżeń, poczynionych przez wybitnych myślicieli europejskich, można szczęście uznać za ukoronowanie doskonałości ludzkiej natury. Przy czym, należy uwzględnić społeczny jej charakter. Człowiek jest bytem społecznym, dlatego też kategoria szczęścia musi być odnoszona do jego otoczenia. Szczęście posiada toteż charakter społeczny, nie jest żadną samotną kontemplacją. Człowiek wewnętrznie jest szczęśliwy, gdy uświadamia sobie intelektualny wymiar własnych aktów. Szczęśliwy jest tym bardziej, gdy dostrzega „dzianie” się dobra w tych, których kocha. Otoczenie społeczne zatem jest tym szczególnym „miejszem”, które stanowi *conditio* szczęścia w wymiarze indywidualnym.

Szczęście, w doskonałym kształcie - nie może być osiągnięte w walce, w zmaganiu się z wszelką postacią zła; ani też nie jest powodowane życzliwością, współczuciem wobec postrzeganego ubóstwa osób drugich. Szczęście wynikać może tylko z tej ogólnie podzielanej postawy wzajemnej otwartości podmiotów ludzkich. W tym rozumieniu szczęścia „społecznego”, jak się wydaje, znajduje się źródło inspiracji do wszelkich działań integracyjnych w społecznościach lokalnych, bliskich każdej jednostce ludzkiej. Każdy bowiem człowiek jest, w taki lub inny sposób, zanurzony w akceptowane przez siebie środowisko.

Spojrzenie inne: Mikołaja Bierdiajewa humanizm

Człowiek przeżywa ustawicznie dramat własnej egzystencji. Ten dramat wyraża się również w poszukiwaniu szczęścia, o czym wyżej wskazaliśmy, ale również w próbie rozumienia samego siebie. Wybitny przedstawiciel rosyjskiej filozofii niemarksistowskiej, Mikołaj Bierdiajew mówi wprost o tragedii czasów nowożytnych. W jaki sposób zrozumieć ludzką egzystencję? Oto pytanie, na które trudno znaleźć jednoznaczną odpowiedź. Humanizm, w rozumieniu M. Bierdiajewa, nie jest do końca zrozumiały bez odniesienia go do głębszych, poza historycznych poziomów interpretacyjnych. Chodzi o interpretację: *bogoczłowieczeństwa*.

W tym zaskakującym wyrazie: bogoczłowieczeństwo rosyjski, a być może i przedstawiciel wykwintnej kultury paryskiej, filozof poszukuje źródła oraz warunków „uczłowieczenia”, jak też i dramatu „odczłowieczenia” człowieka. Powodem do tego są pytania: Co powoduje, że człowiek jest mniej „ludzki”? Co powoduje, że istota ludzka podlega procesowi „uczłowieczania się” lub „odczłowieczania się”?

W rosyjskiej myśli filozoficznej pytanie o człowieka, to zarazem pytanie o Boga. Tak też ma się w przypadku dociekań filozoficznych paryskiego myśliciela. Być może jest to warunek bezwzględny, albowiem trudno myśleć o człowieku bez odniesień do Boga. Wszelkie próby odrywania egzystencji ludzkiej od boskiej perspektywy nie wnoszą nic interesującego. Dramatem jest toteż wszelka redukcja człowieka do poziomu „bez Boga”. Ten dramat jest realizowany w dobie współczesnej. Mikołaj Bierdiajew zwraca uwagę na ten aspekt dramatyczny egzystencji ludzkiej (greckie: drama – dzianie się). W istocie dramat ludzkiej egzystencji, to też specyficzny rodzaj dramatu Boga, albowiem urzeczywistnia się On osobowo w życiu ludzkim. Nie inaczej, albowiem akt Wcielenia, to „wejście” Boga w sam środek egzystencji ludzkiej.

Humanizm, szeroka gama spraw ludzkich: od zagadnień kulturowych, do zagadnień technologicznych, to problem czasów współczesnych. Potęgujący się rozwój cywilizacyjny stwarza niebezpieczeństwo pogłębiania się dramatu człowieka: jego egzystencja staje się coraz bardziej zagadnieniem „prywatnym”, a co, jak sądzi M. Bierdiajew, może być kresem humanizmu – kresem istoty ludzkiej. Ślady tychże pesymistycznych w wyrazie konstatacji znajdują się w nurcie postmodernizmu. Dlatego też ważnym, ciągle przewijającym się tematem rozważań rosyjskiego myśliciela jest: los człowieka. W zgłębianiu się w zawilości biograficzne, historię życia jednostki ludzkiej dostrzec można nie proces „dziania się”, rozwijania się jasnych i ciemnych nici w rytmie tragicznej konsekwencji, przyprawiającej ból. W badaniu losu człowieka, M. Bierdiajew dostrzega coś głębszego, a mianowicie „problem człowieka”. W odkrywaniu tego problemu odsyła do głębi tajemnicy: *bogoczołowieczeństwa*.

Czy można rozwiązać problem człowieka bez odsłaniania tej tajemnicy? Idąc za myślą rosyjskiego myśliciela nie wydaje się, żeby człowiek, sam o własnych siłach, mógł rozwiązać własny problem. Człowiek nie jest dany samo sobie, albowiem poszukuje on sam siebie. W tym poszukiwaniu, w tym dążeniu do odkrywania tajemnicy, odsłanianiu ciemnych stron własnej natury, w sposób nieunikniony znajduje się znów w obliczu czegoś tajemniczego. W tym poszukiwaniu odpowiedzi na problemy ludzkie, szerzej: na problemy społeczne, zawsze chodzi o poszukiwanie czegoś głębszego – chodzi mianowicie, według M. Bierdiajewa, o Boga. W jakiś sposób dążenie człowieka do odkrywania Tajemnicy, usprawiedliwia też ludzką twórczość. W niej to dokonuje się splot nici antropodycealnej z wątkiem teodycelanym. Bez tego splotu pierwiastków: ludzkich z boskimi, bez tego dążenia do przebóstwiania, trudno uchronić człowieka przed apokalipsą zagubienia. Pierwiastki boskie w naturze ludzkiej stanowią nieodzowny warunek ucłowieczania człowieka, jego ocalenia, uchronienia tego,

co wartościowe i trwałe. M. Bierdiajew pisze: „błędem jest przeciwstawianie sobie chrześcijaństwa i humanizmu. Korzenie humanizmu tkwią w chrześcijaństwie”¹¹. Zdaniem rosyjskiego myśliciela religia chrześcijańska to nie tylko wiara w Boga, ale również w istotę ludzką, w której istnieje możliwość odkrywania pierwiastka boskiego. Człowiek nie może być postrzegany jako samowystarczalny, jak to postrzegano w czasach antycznych, albowiem w realizacji własnego projektu życia nie jest on nigdy sam. Każdy człowiek realizuje się w relacji do kogoś innego. Człowiek potrzebuje innego. Pytanie, jakie stawia M. Bierdiajew, to: Czy Bóg potrzebuje człowieka? Rosyjski filozof wyraża krytyczne uwagi odnośnie ducha religijności w Europie zachodniej, gdzie zapomina się o tym ostatnim pytaniu. Bóg potrzebuje człowieka dla niego samego, jak też dla Samego siebie. Przez człowieka bowiem spełnia się cel boski. Bóg, zdaniem M. Bierdiajewa, oczekuje, wręcz domaga się aktów twórczych od człowieka jako odpowiedzi na Boskie dzieło stworzenia.

Nie bez powodów rosyjski filozof pisze o tym, że w humanizmie znajdują się różne pierwiastki: jedne prowadzą do wywyższenia istoty ludzkiej, do odkrywania sił twórczych, a drugie do poniżenia godności ludzkiej, wyczerpujące twórczość ludzką. Powodem tej dwuznaczności jest to, że humanizm przesuwają punkt ciężkości ludzkiej natury na obrzeża egzystencji ludzkiej. W grę wchodzi odrywanie człowieka od duchowego centrum jego życia, od głębokich podstaw jego natury. Brak tego centrum powoduje, że nie ma nic ważnego, wyższego, a przez to brak też zasad ułatwiających zrozumienia jego samego. W próżnię tę wnikają inne pierwiastki, „przyrodnicze”, podludzkie, co powoduje stan odrywania się od człowieczeństwa.

Człowiek musi ocalić swoje człowieczeństwo w drodze wypracowania nowych form aktywności. Chodzi tu o odkrywanie w człowieku „prawdziwego „człowieka”, co zdaniem M. Bierdiajewa, nie może być zrealizowane poprzez instytucje kultury zachodnioeuropejskiej.

Problemem zasadniczym do rozwiązania jest wypracowanie nowych podstaw: nadracjonalizmu bytu ludzkiego. Nadracjonalizm jest koniecznością, dopełnieniem do racjonalizmu, bowiem stanowi warunek uchronienia tego, co ważne i cenne. Problemy człowieka nie znajdują swoich rozwiązań w obrębie tylko idei humanistycznych, albowiem są one tylko wyrazem wiecznego, szerszego dramatu między bogiem a człowiekiem. A zatem poszukiwanie sensu egzystencji ludzkiej nie może ograniczać się do autonomiczności

¹¹ M. Bierdiajew, *Rosyjska idea*, tłum. JC-SW, Warszawa 1987, s. 84. cyt. za: J. Krasicki, *Bogoczołowieństwo i humanizm* (M. Bierdiajew), UO.

humanizmu, konieczne jest odniesienie do sensu absolutnego. Odstąpienie tego ostatniego możliwe jest tylko poprzez przekraczanie ram historii, wykroczenie poza człowieka.

Rozwiązywanie problemów ludzkich to dramat, który posiada swoje fazy: inicjacji, akcji i rozwiązania końcowego. Ta ostatnia faza znajduje się poza osnową dramatu jako takiego. Dlatego wszelkie projekty rozwiązywania problemów ludzkich w ramach zastanego nurtu myślowego rekapitułuje się tylko względnością.

W człowieku krzyżują się – jak zauważa to M. Bierdiajew – różne wymiary czasowe: czas ziemski, kosmiczny i wieczność. Z powodu tego musi on posiadać absolutne przeznaczenie, nic nie może go zamykać. Współcześnie człowiek doświadcza problemów, tak jak też doświadcza wolności i twórczości, osiągając w ten sposób wyższy poziom poznania. Człowiek postrzegając problemy, poznaje zarazem ciemne i jasne strony własnej egzystencji, dostrzega jej drugie dno. W błysku odkrywania „drugiego dna” ukazuje się prapodstawa: źródło twórczej dynamiki jednostki ludzkiej.

Twórczość, zdaniem M. Bierdiajewa, nie wymaga uzasadnienia, albowiem ona sama w jakiś sposób może usprawiedliwiać człowieka. Twórczość jest działaniem w sferze czysto ludzkiej, w tym świecie, ale też stanowi otwarcie do innego świata. Przez akt twórczy człowiek wkracza w sferę ducha, a to powoduje uchwycenie nowego wymiaru (obok egzystencjalnego), tj. eschatologicznego. Twórczość istotnie ludzka nie może wskazywać nic innego, jak tylko to, co ostateczne (eschaton). W świetle tego, co ostateczne, nie tylko możliwe jest uchwycenie sensu kultury, ale również sensu rozwiązywania wszelkich problemów. Dzięki aktom twórczym człowiek, w jakiś sposób, wychodzi na drugi brzeg z potoku bezsensownych zjawisk, zmiennych i przemijających zdarzeń. Na drugim brzegu odpoczywa, spoglądając na to, co Wieczne. W niej się wszystko kończy i zaczyna, w niej też znajduje sens. A zatem na tym drugim brzegu, człowiek odkrywa też sens twórczości, rozwiązywania własnych problemów, albowiem przekracza świat złudzeń. Odkrywa błędne oblicze samego siebie, gdyż często człowiek kreuje sam siebie na własny tylko obraz i podobieństwo. Zagubiony obraz Boga musi być ponownie odkryty, albowiem największym zagrożeniem, a zatem i problemem, dla człowieka jest sam człowiek (F. Nietzsche).

W dziełach M. Bierdiajewa, apologety ludzkiej wolności i twórczości, znajdujemy bogactwo idei, oryginalne spojrzenie lub raczej wejrzenie w głębię losu ludzkiego, w kondycję ludzką. Odwołując się do tej pięknej postaci, można budować podstawę intelektualną dla refleksji nad sprawami publicznymi, społecznymi, jakie są podejmowane w tym dokumencie.

F. Dostojewskiego wiedzenie człowieka

W dziełach literackich znajdujemy ważne wątki, ważne wskazania, które budzą człowieka z letargu samozadowolenia. Świat, jaki buduje F. Dostojewski, to świat personalistyczny, w którym ważne są zachowania jednostki ludzkiej. Wszelkie idee w tym świecie znajduje swoją ludzką postać. Ta postać działa, tworzy i niszczy. Trudno w tym świecie o jakąkolwiek jednoznaczność. Nie ma w nim radykalnego rozstrzygnięcia. Tych rozstrzygnięć, lub rozwiązań, jest wiele. Nic nie może być proste, albowiem w tym świecie jest splot zdarzeń wielowarstwowych, złożonych. Każde rozwiązanie znajduje swoje zaprzeczenie, każdy głos posiada swoje przeciwstawienie. Nie ma zadowolenia, jest tylko pęknięcie oraz pewna gotowość do zmian. Wszystko to, co dotyczy człowieka, to jedna wielka tajemnica, która jest nieprzewidywalna i posiada głębię niezbadaną. Człowiek rosyjskiej spuścizny literackiej, a może i filozoficznej, nie jest bytem stałym, zmierzonym czy zważony. Taki człowiek nie może być wzorcem do mierzenia czegokolwiek, albowiem charakteryzuje go wolność i dlatego może odrzucić wszelki pomiar, prawidłowość. Weźmy np. prostytutkę, która może jutro stać się żarliwą orędowniczką Dobrej Nowiny. A np. szalony kochanek może zadusić swoją kochankę. Awanturnik ciemny jak noc może zostać za rok, czy dwa, świętym. Morderca po zbrodni idzie na pielgrzymkę. Taki to jest świat pisarza F. Dostojewskiego.

W tym świecie jest możliwość zapoznania się z prawdą: człowiek nigdy nie może przystać z samym sobą. Brak człowiekowi jednoznacznej tożsamości. Człowiek zaczyna swoje autentyczne życie tam, gdzie wychodzi poza świat rzeczy, które mogą być zmierzone, zważone.

W dziełach F. Dostojewskiego mamy do czynienia ze światem istot ludzkich o skomplikowanych psychikach. Człowiek w tym świecie walczy z samym sobą, albowiem sam nie może siebie przewidzieć, zważyć. Ta nieprzewidywalność wynika z jego wolności oraz ze skomplikowanych, często nielogicznych, sprzecznych działań.

F. Dostojewski konstruuje dziwny świat, u jego podstaw znajduje się kategoria współlistnienia i wzajemnego oddziaływania. Jednostka ludzka nie jest jednowymiarowa, ale posiada wielość ujęć, odniesień. Co więcej, w tym, świecie jest równoczesność działań, trudnych do wyjaśnienia, bez wzajemnych związków. Nic, co się już stało, nie da się odwrócić. Mamy tu wskazanie na to, co jest wieczne, albowiem już dokonane. To, co dokonane, według F. Dostojewskiego, stanowi ważny czynnik rozwoju ludzkiego. Przy czym mamy tu też wzajemność oddziaływania tego, co się już dokonało. Nie mamy zastoju, gdyż zawsze jest jakieś oddziaływanie. Wszelkie działanie jest warunkowane oddziaływaniem innego działania. W tym splocie różnych, synchronicznie dokonujących się zdarzeń, mamy źródło dialogicznej natury

człowieka. W człowieku życie płynie nie w sposób mechanistyczny, ale właśnie na sposób dialogiczny. Ludzka egzystencja to nieustanny dialog. W nim tylko istnieje możliwość odkrywania prawdy. Człowiek istnieje, a przez to w sposób dialogiczny obcuje z kimś innym. Są pewne fakty, które nie potrzebują dialogu, dokonują się bez słów, bez wyznań. Chodzi o działania, u których podłoża znajduje się jakaś żarliwa konieczność dokonania czegoś. Być może dramat istnienia ludzkiego to jakaś postać „mówienia”. Można istnieć, egzystować, żyć tak czy inaczej, bez konieczności uprawiania jakichkolwiek rozważań. A jednak i w działaniu dostrzega F. Dostojewski pewne sprzeczności. W nich rosyjski pisarz dostrzega największe niebezpieczeństwa, paradoksy, które uzewnętrzniają to, co stanowi o złożoności wnętrza ludzkiego. Dokonanie czegoś, zdaniem pisarza, dotyka egzystencji, przemienia ją w sposób nieodwracalny. Dokonanie czegoś wprowadza paradoks w egzystencję ludzką, w refleksję nad nią. Paradoks ten w jakiś sposób konstruuje ludzkie życie. Morderstwo jest przerażające, ale bardzo wymowne.

Literatura, w naszym przypadku dzieła F. Dostojewskiego, stanowi ważną płaszczyznę rozważań nad kondycją ludzką. W świecie literatury, na równi z dziełami filozoficznymi, można poszukiwać ośrodka organizującego duchowy świat człowieka. Każdy człowiek: ja, jak i Inny, istnieje jako część środowiska socjokulturowego, z nim jesteśmy na różny sposób powiązani, w oparciu o różne normy, oceny i ideały. Nie oznacza to jednak, że jesteśmy tylko jakąś złożonością norm i idei, gdyż człowiek jest czymś więcej, bez czego nie byłoby żadnych różnic między poszczególnymi jednostkami ludzkimi. Człowiek nie jest tylko samoświadomością, ale również wolnością, tajemniczą głębią, nieznaną dla niego samego, nie dającą się wyjaśnić terminami wszelkich nauk.

Człowiek, jak to dostrzegł geniusz F. Dostojewskiego, sam o sobie niezbyt wiele wie: bowiem znajduje się w obliczu nieskończoności, a zarazem działa sam i odpowiada za konsekwencje (Raskolnikow) i cierpienie. Pytanie zasadnicze: Czy człowiekowi dana jest pewna niezależność?

F. Dostojewski wskazuje na własnych bohaterów, którzy znajdują się na granicy, a przez zgłębianie się we własny świat wewnętrzny, spoglądają w oczy innych. Czy można patrzeć na siebie oczami innego człowieka? Jak można spoglądać na siebie samego oczami innego? Co kryje ten inny? A zatem inny człowiek jest tajemnicą, i to bez znaczenia, co mówi i czyni. Nie można zatem zakładać, że człowiek mówi WSZYSTKO.

Strategia rozwiązywania problemów społecznych miasta Tarnobrzega

W świetle dzieł F. Dostojewskiego dostrzegamy złożoność natury ludzkiej, jej głęboką tajemnicę. W nich znajdujemy ważne odwołania przy próbie udzielania odpowiedzi na problemy, z jakimi mierzą się autorzy dokumentu.

Spis treści:

WSTĘP	I
CZĘŚĆ I – MIASTO TARNOBRZEG I JEGO SPECYFIKA.....	4
1.1. LUDNOŚĆ MIASTA TARNOBRZEGA	5
1.2. LOKALNY RYNEK PRACY	9
1.3. POMOC SPOŁECZNA	15
1.4. NIEPEŁNOSPRAWNOŚĆ.....	24
1.5. UZALEŻNIENIA	30
1.6. EDUKACJA	32
1.7. SŁUŻBA ZDROWIA	35
1.8. BEZPIECZEŃSTWO MIASTA.....	36
CZĘŚĆ II – DIAGNOZA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH MIASTA TARNOBRZEG	39
WSTĘP.....	39
2.1. CHARAKTERYSTYKA PRÓBY BADAWCZEJ	41
2.2. OPINIE BADANYCH O PROBLEMACH OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH	42
2.3. OPINIE BADANYCH O FUNKCJONOWANIU POMOCY SPOŁECZNEJ	48
2.4. OPINIE BADANYCH NA TEMAT AKTYWNOŚCI SPOŁECZNO-KULTURALNEJ RESPONDENTÓW.....	55
2.5. OPINIE BADANYCH NA TEMAT OFERTY EDUKACYJNEJ	60
CZĘŚĆ III – CELE STRATEGII W ZAKRESIE ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH.....	68
CEL STRATEGICZNY 1: STWORZENIE ZINTEGROWANEGO SYSTEMU POMOCY OSOBOM I RODZINOM DOTKNIĘTYM UBÓSTWEM, BEZROBOCIEM, ALKOHOLIZMEM I PRZEMOCĄ.....	69
CEL STRATEGICZNY 2: OGRANICZENIE SKUTKÓW NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI ORAZ INTEGRACJA OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH.....	78
CEL STRATEGICZNY 3: WZMOCNIENIE OPIEKI NAD DZIECKIEM OSIEROCONYM ORAZ POMOC OSOBOM STARSZYM.....	82
CEL STRATEGICZNY 4: STWORZENIE WARUNKÓW INTEGRACJI SPOŁECZNEJ, ZAPOBIEGANIA MARGINALIZACJI I WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU	85
CEL STRATEGICZNY 5: PRZECIWDZIAŁANIE BEZROBOCIU I AKTYWIZACJA LOKALNEGO RYNKU PRACY	88
ZAKOŃCZENIE	93
WYKLUCZENIE SPOŁECZNE Z PERSPEKTYWY UNII EUROPEJSKIEJ	96